

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
 בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
 בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: A035703446@gmail.com

עלה 66

בס"ד, לי תשרי תשפ"ה

בגליון:

- ב הרב מגאווא**
 לתולדות רבי יצחק יוסף בליך אב"ד גאווא, יחוסו וצאצאיו, קהילת גאווא
 ורבניה – מהרב אריה לייבוש שטויבער
- טז רבי משה כ"ץ אב"ד נייטרא**
 ידיעות והספדים עליו מתוך העיתונות – מאת ח. ב. מרקוביץ
- לה הנגיד רבי שלמה אהרן העניג מפולינא**
 אבות משפחת העניג וצאצאי המשפחה לדורותיה, רבי אהרן מאיר פרידלנדר
 בעמח"ס 'אברך' וצאצאיו – מהרב מאיר יחזקאל הולצברג
- נד מורינו רבי יהודה זיס מגראס-מעזריטש**
 ידיעות חדשות על זקנם של משפחת האבערפעלד מטורא-לוקא, אבותיו
 וצאצאיו – מהרב אלימלך קעססלער
- סב לפני תשעים שנה (38)**
 לקט ידיעות מהעיתונות בשנת תרפ"ח – מהרב שלמה יהודה הכהן שפיצר
- סח עוללות**
 רמ"ח הירשער תלמיד ישיבת סאנטוב - הרב א. גרינוואלד (סח) / רבי אריה ליב
 רייכהראט אב"ד קאלטא, רבי אליעזר פריינד אב"ד טשוס - הרב ש. הס (ע),
 (עד) / שם המשפחה ליל - הרב י. ז. רייך (עח) רבי ישראל אברהם עדליס אב"ד
 האלאס - הרב ז. ל. ווייס (עח)

הרב אריה לייבוש שטויבער

ברוקלין

הרב מגאווא

רבי יצחק יוסף בליך אב"ד גאווא - תולדותיו, יחוסו וצאצאיו

הגאון רבי **יצחק יוסף בליך** זצוק"ל אב"ד גאווא, נולד בשנת תקפ"ב לערך, לאביו הגאון רבי **נתן בליך** זצ"ל, דומ"ץ דק"ק **העיא-טשאבע**, ולאמו מרת אסתר ע"ה.

אמו מרת **אסתר** ע"ה היתה בת הרה"ק רבי מאיר אברהם ב"ר משה יוזפא זצוק"ל אב"ד טשאבע, בעמח"ס פרי צדיק.

שם המשפחה של הפרי צדיק לא ברור. ברשימת פטירת נכדו אב"ד גאווא נרשם שאמו מרת אסתר היתה ממשפחת "**ראזענבוים**", אולם ברישום נישואיו בזו"ש נרשמה אימו בשם "**פרידמאן**". בנוסף לכך, בלידת צאצאי הג"ר שמעי' וויזנער ז"ל חתן הפרי צדיק, נרשם ברשימות העיר גאווא על זוגתו שם המשפחה "**ברויין**", וצ"ב.

זקיניו הפרי צדיק

הרה"ק **רבי מאיר אברהם מטשאבע** זצוק"ל היה מפורסם לאיש קדוש מאוד. היה תלמיד בנגלה של הגאון ר' שמואל הלוי קעלין זצוק"ל בעל המחצית השקל, ונתקרב לתורת החסידות של המגיד ממעזריטש זי"ע. רבו המובהק ה"ה הרה"ק מלובלין זי"ע פקד עליו להפיץ תורת החסידות בארץ הונגריא, והיה גר שם בעיירות ציפער (כהיום Cifer בסלאוואקיא), וגינץ (Gönc), כמו שמוכח מחתימותיו על ספריו. בשנת תקס"ט נתקבל לאב"ד בק"ק ה. טשאבא (Hejőcsaba) בהונגריא.

ספרו "**פרי צדיק**" עה"ת, נדפס בפרעשבורג תקצ"ט ע"י חתנו הג"ר יוסף פינקלשטיין זצ"ל ממישקאלץ. בהקדמתו כתב דברים נוראים על הפלגת גדולת חותנו הק', וז"ל (עמוד לח):

זה אברהם המאיר באור תורתו ידענו מה הי' לו, מפורסם בצדקתו ופרישתו, אשר לערך ב' שנים קודם מיתתו לא אכל שום דבר מן החי, ולמד מתוך הדחק ויסורים של אהבה, וכמה פעמים בהיותו בק"ק גינס למד במערה ביחידות איזה חדשים, ולא ידע שום איש בלכתו ושובו, ומחיבוריו הנעימים אשר יש לי תחת יד ראיתי עוצם גדולתו ותפארתו אשר הי' שר גדול וחכם חרשים אשר צרף בכור בחינתו לגלות לנו תעלומות תבונתו, ויש תחת ידי כתב יד מחמי הצדיק הנ"ל זצ"ל ממש על כל הש"ס וחיבור נפלא על תרי"ג מצות, בו הראה חריפותו ובקיאיותו ושכלו הזך והזוהר כעצם השמים לטוהר, וכמו השחר הבריק והאיר דברים אשר לא שבעתן עין ולא שמעתן אוזן מעולם, ומחמת

ששערי דמעו"ת ננעלו והוצאת הדפוס רבה לא הי' סיפק בידי להוציא הכל לאורה"...

נפטר ביום כ"ו אלול שנת תקפ"ט לפ"ק, ועפ"י צוואתו קברו אותו במישקאלץ. הרבנית מרת **פרומט פעסיל** ע"ה אשת הפרי צדיק, היתה אשה גדולה וחשובה מאוד. מסופר שמרן הישמח משה זצוק"ל עמד פעם מלפניה ביותרת הכבוד, ואף שינה ממנהגו שלא לקבל נשים. גם סיפר נכדה הג"ר יהושע בריסק זצ"ל אב"ד טיסא-דאדא עובדא המעידה על רוח הקודש שלה.

חתנו של הפרי צדיק הגאון רבי **נתן בליך** זצ"ל, נתמנה ע"י חותנו לדומ"ץ טשאבע. (באוצר הרבנים לנכדו הרב נתן צבי פריעדמאן הוסיף שהיה רב בניק, לכאורה הכוונה לעיירת Mezőnyék כיום Nyékládháza מחוז בורשוד). עוד יש לציון, שברשימות המאטריקל בטשאבע נזכר לפעמים כ'רב', וכן במאטריקל בגאווע אצל פטירת בנו).

אחר פטירת חותנו בשנת תקפ"ט, מצא ר' נתן את עצמו במרכז שערוריית הרבנות של הרב יונתן אלכסנדרזאן הרב בטשאבא, שהואשם ע"י תושבי העיר כי נתפס בהשכלה רח"ל, וזה עורר שערוריא גדולה שעלתה על במת גדולי הדור, עד שבלסוף הועבר מתפקידו כפסק מרן החת"ס ומהר"ם א"ש זצוק"ל.

רבותיו

בעלי זכרון עלה מס' 36 הובא על הרב מגאווא זצ"ל (מרשימת הרבנים שרשמו וחתמו המאטריקל במחוז סאבאלטש בשנת תרמ"ד, מועתק ע"י מר. שאנדור באטשקאי), שלמד 3 שנים בישיבת נייטרא, ועוד שנה באונגוואר, פרעשבורג, וסערדאהעלי.

אם נחשוב לפי סדר השנים מי המה רבותיו, אזי יצא לנו שלמד בנייטרא אצל האב"ד הגאון רבי **יחזקאל באנעט** זצ"ל, שניהל שמה ישיבה מפורסמת (כמ"ש בספר מצפה יחזקאל, טירנוי תרצ"ז, על תולדותיו), ובאונגוואר אצל **מהר"ם א"ש**. בפרעשבורג למד ככל הנראה אצל **הכתב סופר**. בסערדאהעלי קשה לומר שכבר למד אצל רבי יהודה אסאד שקיבל את הרבנות בשנת תרי"ב, והיותר נראה שלמד אצל הרב שלפניו הי"ה רבי **אליעזר ליפמאן שטיין** זצ"ל.

נישואיו

אשתו הראשונה היתה מרת Fani ע"ה **לביית בלאך**, שנולדה בשנת תקצ"ב לערך בעיר שאראש-פאטאק. נישואיהם משוערים לערך בשנת תרי"א/י"א.

נולדו להם לפחות ד' צאצאים, עד שנפטרה בגאווא ביום ט"ז **תשרי שנת תרכ"ג** לפ"ק.

בשנת תרכ"ג לערך נשא את זוגתו השני מרת **זלאטע** ע"ה (כ"ה בפנקס בבודאפעסט אצל פטירת בתה) שנולדה בטערצאל ביום א' כסליו שנת תקצ"ט, לרבי **שמעון ליכטשיין** ז"ל וזוגתו מרת רבקה ע"ה לבית שפיץ.

הרבני החסיד רבי שמעון ליכטשיין ז"ל נולד לאביו החסיד המפורסם רבי **מאיר ליכטשיין** זצ"ל, שהיה מגזע הגה"ק המקובל רבי יצחק חיות זצ"ל אבד"ק סקאליא בעל 'זרע יצחק' על תהלים ומשניות (כן נחרת על מציבת בתו מרת בריינדיל ע"ה, שהיתה אשת הגאון רבי חיים יוסף גוטליב זצוק"ל אב"ד טערצאל וסטראפקוב ומח"ס טיב גיטין וקידושין).

עפ"י הרשימות של טערצאל, נפטר רבי מאיר שם ביום ד' כסליו שנת תקצ"ב. (יש שמה ברשימה עוד 'מאיר ליכטשיין' שנפטר ו' טבת תר"ח בגיל 12, אולי הכוונה למאיר בנו של ר' שמעון שנולד ביי"ב כסליו תקצ"ד, או לנכד אחר שנשא את שמו. ראה עוד מש"כ הרב נפתלי אהרן ווקשטיין אודותיו, במאמר ויתילדו מס' 79 פרק ג).

מציבת ר' שמעון ליכטשיין בביה"ח בטערצאל: פ"נ / האיש שעמל בתורה / זקן ובא בימים / מהו"ר שמעון ב"ר מאיר / נפ'.. מרחשון תרל"ה / ת' ני צ' ב' ה'.

מרת **זלאטע** ע"ה נפטרה בגאווא ביום כ"ח כסליו תרל"ט לפ"ק. מזיווג זה נולדו לו לפחות שמונה בנים.

בזיווג שלישי נשא את מרת **מרים** ע"ה שנולדה **בווענטשעלע** ביום ז' טבת תרי"ט לפ"ק, לאביה מוה"ר **ישראל קליין** ז"ל (כנראה נולד בקעמעטשע לערך תקצ"ד, ונפטר בווענטשעלע י"ג טבת תרל"ח), ולאמה מרת חנה לבית גוטמאן ע"ה. (נישואיהם התקיימו בבאלשא, והתאריך שצויין ברשימות הוא כ"ח אדר תרל"ו, אמנם זה לא מתאים, שהרי אשתו השני נפטרה רק בשנת תרל"ט, וחדשים לפני זה אף נולד לה בן. והנראה שנפל איזה ט"ס בהעתקת המאטרקל).

היו להם לפחות חמשה בנים.

על כס הרבנות

בין שנות תרי"ד-תרט"ו נתמנה לשבת על כסא הרבנות בעיר גאווא, משימה שקיבל עליו בנאמנות, וישב שם עד יומו האחרון.

על המציבה שלו נחרת ששימש כרב העיר משך מ"ה שנה. עפ"י יוצא שנתמנה לערך שנת תרט"ז. אולם שמו כבר מופיע בחודש תשרי שנת תרט"ו ברשימות עיר גאווא, אצל לידת בתו שרה ע"ה.

כפי שהובא לעיל נמסר לו התפקיד למלאות רשימות המאטריקל, ואכן רואים חתימתו על קובצי המאטריקל של העיירות גאווא, ווענטשעלע ואף גם בנירמאדע ושאר עיירות הסביבה. באיזהו מקומן אף רשם ציונים באידיש בדברים הנוגעים להלכה.

מסופר שכאשר שאלו אותו למה הוא נשאר בעיר קטנה כ"גאווא", ולא מבקש לעצמו רבנות בעיר גדולה, ענה: מוטב שאהיה אני בגאווא, ולא אניח לה"גאוה" להיות בקרבי...

בספר נצר מטעי (סימן טז) לנכדו הרב נתן צבי פרידמאן, נדפס תשובה ממנו. בשו"ת מחנה חיים נדפס תשובה אליו, וז"ל: "רב שלומים ורב חנינא לאיש הלוחם בעד לגדור גדר בעד טהרת בני

הק' ילמק אייזיק זלחמנ"ר מוס' יוסף
 מוס' ז"ל סאנד"ק זולן מדינת סגר
 הק' ילמק יוסף זכרצ מוס' נתן סאנד"ק
 גאווא זמדינת סגר

ישראל, ה"ה המאור בתורה, הרב ר' יצחק יוסף רב דק"ק גאווע יע"א".

חתימתו נמצאת יחד עם גדולי אדמוריים ורבנים שבדורו, בקריאה

הקדושה למען כבודו של מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, (נדפס בסי' ילקוט הרועים' אדעסא תרכ"ט עמ' 25).

פטירתו

ביום י"ט אדר תרס"א נפטר לבית עולמו, ונקבר בגאווא. נוסח מצבתו:

פ' נ' / הרב הגאון החסיד ועניו שהי' / זרע קודש מצבתו / מו"ה / יצחק יוסף זצוקל"ה / הי' אב"ד פה גאווא מ"ה שנה / צדקתו ופרישתו אין למלל / נאסף לדאבון נפשינו י"ט אדר / תרס"א לפ"ק / תנצבה / נכד הגאה"ק מהרמ"א אבד"ק טשאבא זי"ע.

ק"ק גאווא ורבניה

העיר "גאווא" שוכנת במחוז סאבאלטש. יהודים מוזכרים כבר במפקד שנת תק"ל.

המציבות הישנות בבית העלמין הם עוד משנות התק"מ, במפקד שנת תק"פ מוצאים שמה 274 נפשות מישראל.

תחתיה היתה כפופה קהילת ווענטשעלע הצמודה אליה (בשנת תשל"א נתחברו יחדיו ונקבע שם העיר 'גאוועווענטשעלע'), וגם הישובים באלשא, קאנאזלא, וויש, וזאלקאד. העיר **גאווע** מזכרת בשו"ת חת"ס אבה"ע סימן פט.

לערך שנת תרט"ו נתקבל – כאמור – הגאון רבי **יצחק יוסף בליך** זצ"ל, ששימש ברבנות העיר גאווא עד יומו האחרון.

בשנת תרכ"ט נתחנך ביהכ"נ החדש בגאווא, והרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע הגיע לשם, ונשא נאמו בעניני תפילה. והיא לו נדפסה בספר 'הישר והטוב'.

חינוך ביהכ

הישר

אחר פטירת הרב בשנת תרס"א, קיבלו עליהם

לרב העיר את הגאון רבי **צבי הירש פריעדלענדער** זצוק"ל.

הג"ר צבי הירש נולד בשנת תרל"ה לאביו

דרוש ב' על מכה"כ רעיר נאווא תרכ"ט לסיק כגמרי סגיל לימח לן מר מהני מילי מעליותא דלמרת לן משמיי רריח וכיו מיד לוחב הי שערי ליון שערים המלווינים בלכה יותר מכל משכנות יעקב מנכ"י וכ"מ ועל קושי' סג' שאדרכי

הגה"ק רבי חיים פריעדלענדער זצ"ל, אבד"ק ליסקא ובעמח"ס טל חיים. אחר נישואיו עם בת הגביר ר' יצחק אייזיק ממאדע, שימש כדומ"ץ שם במאדע. בשנת תרס"א נתקבל לאבד"ק גאווא. עם הסתלקות אביו ביום ט' אייר תרס"ד מילא את מקומו בעיר ליסקא. חיבר ספר שערי הישר על תהלים. נעקד"ה באוישוויץ ביום כ"ז אייר תש"ד הי"ד.

בעיתון Nyirvidik (כרך 22, מספר 20) סיון תרס"א אנו קוראים על התמנות הגאב"ד החדש :

"בחירת הרב בגאווא בקהילה היהודית האורטודוקסית של גאווא-ווענטשעלע המאוחדת [התקיימה] ב-16 באוקטובר, למלא את כסא הרבנות שנשאר פנוי בפטירתו של [הג"ר] מאזעס בליך. האסיפה הכללית, שהתקיימה בראשותו של [הג"ר] שמואל פרענקל, בחרה פה אחד ובהסכמה את [הג"ר] ה. פרידלנדר, בנו של הרב המפורסם של ליסקא - טאלטשאווע, המכובד בכל המחוז, על ידי השכלתו הנדירה בתלמוד ו[להבדיל] בלימודי חול, כמו כן הגיונו העיוני, המייעד אותו לגאון. לרב החדש הנבחר יש תדמית של נואם הונגרי טוב".

מסופר שאביו הטל חיים התבטא עליו פעם ואמר: "בני הערשל הוא אכן רב בעיר "גאווא" אבל ממדת ה"גאוה" אין לו שמץ..."

על קו"ק נגד תנועת הציונות שנדפס באלול תרס"ד (תל תלפיות מחברת יב, מכתב כד) מופיע שמו: "הק' צבי הירש פריעדלענדער אבד"ק גאווא ומצו"פ - ומצודתו פרוסה] לק"ק ליסקא".

בשנת תרס"ו נתמנה הגי"ר שלמה זלמן קליין זצ"ל לאב"ד גאווא.
 בחודש ניסן תרס"ו נדפס ברכת מז"ט בעבורו בקובץ 'וילקט יוסף' (שנה ח,
 קונטרס יא) לרגל התמנותו לאב"ד גאווא והגליל.

לוח התשובה!

מזל טוב לכבוד ידידי מתי ארצי מחרף וסי מריה סנהז זלמן קליין נ"י, לרגלי עלותו על כפי הרנטה נקיך ג'אוז
 והגליל ל"ו. יק"י די טמו נהדיך מריה צ'מחל עציל צ'ח. — מ'סצמ'ים, לא סננחי דגרו ימחל נח לכחוז

הגי"ר שלמה זלמן זצ"ל נולד בשנת תרכ"ח לאביו הגי"ר אליהו קליין זצ"ל אב"ד
 האלמין. קיבל תורה מאביו ומרבי משה צבי פוקס אב"ד גרויסווארדיין, ואח"כ
 מבעל השבט סופר בפרעשבורג. בשנת תרנ"ט נתמנה לדומ"ץ בזענטא ובשנת
 תרס"ו עבר לכהן כאב"ד גאווא.

כתב את ההקדמה לספר 'יריעות שלמה' מזקיננו הגה"ק ר' שלמה זלמן אולמאן
 זצוק"ל אב"ד מאקאווא. בספר צרור החיים (בני ברק, תשנ"א) נדפסו חידושים
 ומכתבים ממנו.

נפטר בדמי ימיו ביום י"א שבט תרע"ג לפ"ק, ומנו"כ בגאווא.

מתוך נוסח מצבתו :

"עד הגל הזה ועדה המצבה הזאת כי פה נגנו חכם חרשים / בנן של קדושים /
 ה"ה הרב המאור הגדול / הצדיק הנעלה ... החכמה והמדה / עניו וטהור און[הב]
 ישראל כקש"ית / מו"ה שלמה זלמן קליין זצוק"ל / בן הגאב"ד דק"ק האלמין
 מו"ה אלי' שליט"א / נכד להגאונים בעל צרור החיים ובעל יריעות / שלמה זי"ע
 שהי' אב"ד ק"ק גאוואווענטשעלע / יצ"ו משנת תרס"ו עד] יום פטירתו בשנת
 מ"ז / לימיו ... שנת גערת לפ"ק" (יש עוד י"ג שורות חרוזים על שמו, אבל רובם
 נמחקו).

אחר פטירתו בשנת תרע"ג מילא חתנו הגאון רבי יצחק טיגערמאן זצ"ל את
 מקומו עד שנת תרפ"ה.

רבי יצחק נולד בשנת תר"נ לערך, לאביו הגי"ר יוסף מאיר טיגערמאן זצ"ל אב"ד
 ניייהיזל. למד אצל אביו ואצל הדעת סופר בפרעשבורג. חתן הגי"ר שלמה זלמן
 קליין הנ"ל. מילא מקום חותנו ברבנות גאווא, בשנת תרפ"ה עבר לכהן כאב"ד
 טיסא-לוק, ומשנת תרפ"ח ראב"ד ור"מ בעקעש-טשאבא. נעקד"ה באוישוויץ
 ביום ח' תמוז תש"ד הי"ד.

צאצאיו

הגאון ר' יצחק יוסף בליך זצ"ל אב"ד גאווא, השאיר אחריו משפחה גדולה
 וברוכה, בנים ובני בנים, מכל הגי' זיווגים שלו.

להלן נפרטם כפי מה שעלה בידינו לברר :

מזיווג ראשון:

א. בנו [ישראל] נולד באוהעל (או אולי בשאראש-פאטאק), ביום ד' תשרי תרי"ב. המוהל היה רבי פישל שרייבער [ה"ה הגאון רבי ישראל אפרים פישל שרייבער זצ"ל, בעל אפסי ארץ מנאנאש, שדר אז באוהעל].

ב. בתו **שרה** ע"ה, נולדה בגאווה ביום ב' תשרי תרט"ו. ביום א' תמוז תרל"ב נישאה להגאון רבי **יששכר בער קאהן** זצוק"ל (לימים גאב"ד סענדזשארץ), ששימש אז כדומ"ץ באוהעל.

נפטרה בדמי ימיה באוהעל ביום כ' חשון תרל"ו. [עפ"י רישום הפטירה במאטריקל אוהעל ע"ש סאלי קאהן, בלי יותר פרטים].

הגאון רבי יששכר בער קאהן זצוק"ל, נולד לערך שנת תק"צ (ועפ"י קצת מהרשימות צ"ג/צ"ו) לאביו רבי **יעקב**.

ביום א' תמוז שנת תרי"ב נשא את מרת **לאה אביגיל** לבית בלאך (אחות של הרבנית מגאווה בזיוו"ר). אחר נישואיו נתמנה ע"י רבו הגה"ק ר' ירמ"י לעוו זצ"ל אב"ד אוהעל לשמש בתור דומ"ץ באוהעל.

זוגתו הראשונה נפטרה באוהעל ביום ז' שבט תרל"ב. אח"כ נשא את בת אחותה - מרת **שרה** הנ"ל בת אב"ד גאווה, ונפטרה ביום כ' חשון תרל"ו. בשנת תרל"ז נשא את מרת טילא ע"ה ב"ר אשר זעליג הירש מעיר ארישאר, שהיתה אלמנת הגי"ר משה שטיין זצ"ל אב"ד עדרא-סענדזשארץ ומח"ס באר משה וש"א"ס, ונתמנה הגי"ר ישכר בער לשמש במקומו על תפקידו. בשנת תרע"ז מינה את בנו הגה"צ רבי גרשון מנחם קאהן זצ"ל לשבת על כסא הרבנות בסענדזשארץ, והוא התיישב במאראש-ווארשהעלי הסמוכה. נפטר ביום ג' אייר תרפ"ג במאראש-וואשארעהעלי ומנו"כ בסענדזשארץ. חיבר ספר בינת יששכר עה"ת (סעאיני תרפ"ד).

נוסח מצבתו:

כה צוה לכתוב / פ"נ / הרב אב"ד דפה / מוהר"ר / יששכר בער / בן מוה"ר יעקב ז"ל / למדן למד ולימד / שימש ארבעים שנה / ברבנות בקהלה קדושה דפה / משנת תרל"ז עד שנת תרע"ז / ואח"כ בק"ק מאראש-וואשארעהעלי צ"ו / ושל"ח / ביום ג' לחודש אייר / שנת תרפ"ג לפ"ק / ת' נ' צ' ב' ה'.

מזיווג זה (בת הרב גאווה) נולד לו בנו הגי"ר **ירמ"י קאהן** זצ"ל, ביום כ"ו אלול תרל"ה. נשא את מרת דבורה ע"ה שנולדה בסיגוט י"ח כסליו תרל"ז, לר' שלמה צבי ושעניא שלאמאוויטש מביטשקוב. נפטרה כ"ז תמוז תש"ב בדעברעצין. (נוסח מצבתה: פ"נ / אשה יראת ד' היא תתהלל / אשת חיל הצנועה המהוללה / מרת דבורה ע"ה / נפטרה בש"ט בת ס"ו שנים / כ"ז תמוז שנת תש"ב לפ"ק / נודע בשערים בעלה הה"ג מו"ה ירמ"י זצ"ל / דיין ומו"צ בק"ק סלאטווענע / נכד בהמ"ח פרי צדיק ומגלה עמוקות / ת נ צ ב ה).

שימש כאב"ד בניאראד-סענדרא בגלילות סענדזשארץ, בשנת תרס"ח דומ"ץ בנאסויד ואחר מלחמת העולם הראשונה דומ"ץ סלאטפינא. נפטר כ"ב טבת תרצ"ג בווינען.

נוסח מצבתו: פ"נ / הרה"ג חסידא ופרישא / מוה"ר ירמיה זללה"ה / דיין ד"ק סלאטווינא / סמוך לעיר סיגעט יע"א / בן הרב הגה"צ מוה"ר יששכר בער / קאָהן זללה"ה / אבד"ק ערדא-סענדזשארץ, יע"א / בעהמח"ס בינת יששכר, נכד הגה"ק בעהמ"ס פרי צדיק / ולמעלה בקודש נכד רבנו מאוה"ג / בעל הש"ך זללה"ה ז"ע / נפטר ביום עש"ק שמות / כ"ב לחודש טבת תרצ"ג לפ"ק / תי"נ צ' ב' ה'.

בניהם: 1. הרה"ח ר' בן ציון קאהן ז"ל. נעקד"ה באנטווערפן (בעלגיע) י"ז תמוז תש"ד הי"ד. 2. מרת שרה ע"ה, אשת הרה"ח ר' טובי גדלי פרינד ז"ל שוי"ב בעיר פעריאד (בגלילת מ. וואשארעהלי). נפטרה ב' טבת תשי"ח. 3. מרת ברכה ע"ה, אשת הרה"ח ר' אהרן טייטלבוים זצ"ל מאוהעל-ברוקלין. נפטרה כ"ז אב תשנ"ב ומנו"כ בקרית יואל, ניו יארק. 4. מרת חיי צבי הי"ד, אשת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא קאהן ז"ל הי"ד, מו"ץ ושוי"ב בכפר רינא (אצל סיגוט). [מבין בניהם זקינתי מרת שעניא ע"ה, אשת זקיני הרה"ח המפורסם רבי יודא הכהן ראזענבערג ז"ל] 5. הר"ר עזרא ז"ל ממיהאלאוויץ. 6. מרת שבע הי"ד, אשת הרה"ג ר' אברהם הלוי הורוויץ ז"ל הי"ד.

ג. בתם **חיה** ע"ה, נולדה בגאווא ביום ט' כסליו תרי"ח. ביום י"ד אלול תרל"ה נישאה להרה"ח ר' מאיר צבי קליין ז"ל מקעמעטשע. נפטרה בדעמעטשער.

בעלה ר' מאיר צבי נולד בקעמעטשע להרה"ח ר' מנחם מענדל קליין ז"ל וזו מרת יוכבד ע"ה. נפטר באוהעל ביום א' חשון תרפ"ב.

נוסח מצבתו: פנ / איש צדיק / וחסיד שעסיק(!) בגמ"ח / וגידל בניו לתורה / מו"ה מאיר צבי / בן מו"ה מנחם מענדל ז"ל / נפטר א' דר"ח מרחשון / שנת תרפ"ב לפ"ק / תנצבה

בניהם: 1. מרת פיגא חיי ע"ה, נולדה בניר-באגדאני א' תמוז תרל"ח. נישאה לר' יעקב נפתלי צבי גאנצפריעד ז"ל. נעקד"ה תש"ד לפ"ק, הי"ד. 2. ר' מנחם מענדל קליין ז"ל מקאפוש. נולד בניר באגדאני לערך תרמ"ו. נשא את מרת חנה ע"ה בת הג"ר עזריאל ווייס זצ"ל אב"ד מעדיעש. נעקד"ה ערב שבועות תש"ד. (עליהם ראה עלה 36 עמוד לו). 3. בתם מרת בילא (קאהן) נעקד"ה. 4. בנם ר' יצחק יוסף נעקד"ה.

ד. בנם מו"ה **יעקב** ז"ל. נולד בגאווא ביום כ"ו ניסן תר"כ לפ"ק.

ביום י"א אייר תרמ"ג נשא בכפר באגאמער את מרת [Roza] בערנשטיין ע"ה, שנולדה בבאגאמער תרכ"ב לערך לרבי [Ferencz] בערנשטיין ז"ל (נפטר ביום

ב' תמוז שנת תרס"א, ומנו"כ בבאגאמער), וזו' מרת ריזל ע"ה לבית ווייס (נולדה לערך תק"צ באלמאשד, נפ' כ"ז שבט תרמ"ה ומנו"כ באלמאשד).

מזיווג שני:

ה. בנס **חיים** ע"ה. נולד בגאווא ביום ח' חשון תרכ"ד. נפטר בגאווא ביי"ג שבט תרכ"ד.

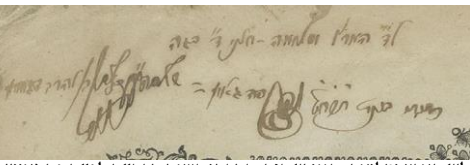
ו. בנס **אליעזר** ע"ה. נולד בגאווא ביום ג' טבת תרכ"ה. נפטר בגאווא ביום א' טבת תרכ"ז.

ז. בתם **[ליבא]** נולדה בגאווא ביום ב' תמוז תרכ"ז.

ח. בתם **גיטל** נולדה בגאווא ביום כ"ג תמוז תרכ"ח. ביום ד' ניסן תרמ"ז לפ"ק נישאה לר' **חיים מאנהיים** מדערעטשקע. נפטרה בבודאפעסט ביום כ"ב טבת תש"ט.

בעלה נולד י"ח אדר תר"ך בוויינערן (דעווא-וואניע), להג"ר ישעי' מאנהיים זצ"ל (מנכבדי קהילת דערעטשקא, כל היום ישב בחנותו והלילה מסר ללימוד התורה. תלמידו היה הגאון רבי מנחם סופר זצ"ל אב"ד מאראש-ווארשהעלי, כמש"כ בהקדמה לספרו מנחם משיב, ע"י חתנו). וזו' מרת קריינדל ע"ה בת הגאון ר' יהודה מייזנער אב"ד וויינערן זצ"ל - חתן הגאון ר' חיים קיצע זצ"ל אב"ד אירשא בעמח"ס שו"ת אוצר חיים.

- בניהם: 1. [רויזא] נולדה ביום ד' תמוז תרנ"ז בבארדיוב. נפטרה כ"ט כסליו תשכ"ח. 2. [Ferencz] נולד ביום א' חשון תרנ"ט בבארדיוב. היה מנהל בית ספר בבעקעש-טשאבא. 3. שרה, נולדה לערך ו' ניסן תרנ"ט. ביום כ"ד תשרי תרפ"ג נישאה בברוקלין [להערמאן] טעמפלמאן. נפטרה בלאס אנושעלעס כ"ו אייר תשמ"ט. 4. יוסף, נשא את מרת [Rozalia] ב"ר ישראל ראזענבלום.
- ט. בנו מוה"ר **שלמה** ז"ל. נולד בגאווא ביום כ"ט חשון תרל"א.

לד' הארץ ומלואה, חנני ד' בזה, כתבתי בשנת תר"ס לפ"ק פה גאווע. שלמה הק' [!] בליך בן להרב דגאווע יצ"ו

ביום ו' תמוז תר"ס נשא את מרת [רויזא] ע"ה, נולדה בנאדי-אבאני י"ד אייר תרמ"ב לר' יעקב שעכטער וזו' רבקה לבית גראס. ביום ג' אייר תרס"ט נפטרה בבודאפעסט, ומנוחתה בביה"ח דשם.

ביום י"ז אייר תר"ע נישא בכפר טאמאשי (מחוז טאלנא) למרת [pepi] ע"ה שנולדה ביום י"ט טבת תרמ"ה למו"ה [שמואל] שווארץ ע"ה (נולד בכפר גורבע-פינצהעלי לערך תרט"ז לר' משה שווארץ, נפטר ביום ח' אייר ת"ש בוועספרים), ולמרת [Fani] לבית קאהן.

בניו מזיוור: 1. [Zelma] עייה היייד, נולדה לערך שנת תרס"א. ביום ג' טבת תרפ"ט נישאה בניי-פעסט לר' [צבי הירש] דעסבערג (נולד בנירעדהאז כ"א כסליו תרס"ג לר' אליעזר דעסבערג וזו [Regina] לבית בערקאוויטש), נעקד"ה. 2. בתם [Dorottyá], נולדה בבודאפעסט ביום כ"ח כסליו תרס"ד. נישאה בכ"ג סיון תרצ"ו לדר. סנדור גערא (ב"ר אברהם גאלדשטיין). נפטרה ביום ג' אב תשט"ז ונקברה בביה"ח רחוב קאזמא בבודאפעסט.

י. בתם [מרים] ע"ה. נולדה בגאווא ביום כ' תמוז תרל"ג.

ביום ט' חשון תרנ"ח נישאה לר' [Moricz] רייניטץ. נולד בדאראג ביום ה' טבת תרל"ד, למו"ה יוסף רייניטץ ע"ה וזו מרת חנה לבית פריעדמאן.

נעקד"ה ביום י"א אלול תש"ד. (כ"ה בארכיון ארלסאן ובמאטהאוזן, אך במאטריקל של בודאפעסט נרשם התאריך כ"ד תמוז תש"ד). בניהם: 1. [Sandor] נולד בווענטשעלע ביום י' אלול תרנ"ח. זוגתו מרת Margit לבית דייטש.

יא. בנם שמעון ע"ה. נולד בגאווא ביום ט"ו כסליו תרל"ו. נפטר ע"י טיפוס ביום ד' כסליו תר"מ.

יב. בנם [Herman] נולד בגאווא ביום י"ד חשון תרל"ט. נפטר כ"ו כסליו תרל"ט.

מזיווג שלישי:

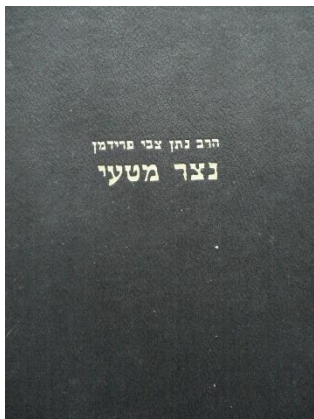
יג. בתם אסתר הדסה ע"ה. נולדה בגאווא ביום כ"ט אדר א' תרמ"ג לפ"ק.

ביום י"ח אייר תר"ס נישאה בגאווא להרה"ג ר' מנחם גרשון פריעדמאן זצ"ל. נולד ביום כ' אב תר"מ להרה"ג ר' יעקב פרץ פריעדמאן זצ"ל גאב"ד אודווארי ומח"ס פרי יעקב, וזו מרת יוטא בת הרה"ג מנחם גרשון גרינוואלד זצ"ל אב"ד קערעסטיר.

שימש ברבנות בקהילת אלמוש, חיבר ספר אגם מים. נעקד"ה ביום ט"ו סיון שנת תש"ד לפ"ק, הי"ד.

בניהם: 1. [יצחק] יוסף, נולד בגאווא ביום כ"ט אייר תרס"א. 2. [פערענץ] נולד בגאווא ביום ב' תשרי תרס"ג ונפטר ביום י"ז תשרי תרס"ג. 3. מרת חנה ע"ה, נולדה ב-Diósgyőr ביום ח' כסליו תרס"ד, נישאה בבודאפעסט למוה"ר אברהם אלימלך ב"ר פסח מאנן ע"ה, נולד תר"ס ונפטר כ' חשון תשכ"ד. נפטרה ביום ל' ניסן תשמ"א. 4. [Ernő] נפטר ביום ז' אב תרס"ו בעיר Tiszaszőlős. 5. מרת צפורה רחל [Irén], נולדה ביום ט' תמוז תרס"ז. נישאה לר' [יצחק געצלער]. 6. מו"ה חיים יהודה (לייב) ע"ה היייד, נולד בשנת תרע"ב, נעקד"ה בשנת תשי"ג. 7. הרה"ג ר' נתן צבי זצ"ל. נולד באודווארי ביום כ"ה תמוז תרע"ד. זו מרת הענטשא ע"ה היייד ב"ר אברהם פעלדמאן הי"ד. זו בזוויש מרת שרה גיצא

ע"ה, בת ר' מנחם צבי וויליגער ז"ל (נפ' כ"ז תמוז תשס"א). היה רב בחברה ש"ס בבודאפעסט, ובסוף ימיו אב"ד שיכון ה' בני ברק. חיבר ספרי אוצר הרבנים (ב"ב תשל"ה), נצר מטעי (תל אביב, תשי"ז) ושא"ס. נפטר ביום ו' אלול

תשנ"ג (על מצבתו נחרת: "פ"נ אבינו מורנו הרב הגאון בקי בכל מקצועות התורה מופלג ביראה ושלם במדות, רבי נתן צבי זצוק"ל, פרידמן, רבה של שכון ה' בני ברק, הנהיג ברמה את עדתו למעלה מממ"ב שנה, הרביץ תורה והורה הלכה עשרות שנים, והאיר פנים לכל אדם, נולד תרע"ד בהונגריא, בן כ"ב מגיד שעור ומו"צ בחברה ש"ס בודפשט, לאחר המלחמה רב בפרנוולד-גרמני, בתש"ז רב דגבעת שמואל והסביבה, ומשנת תשי"ב רבה של שכון ה' עד יומו האחרון, מחבר שו"ת נצר מטעי פרפראות לתורה, אוצר הרבנים,

נלב"ע ו' אלול תשנ"ג, תנצב"ה). 7. ישעי ע"ה הי"ד, נולד בשנת תר"פ, נעקד"ה בשנת תש"ה.

יד. בנם [Hermann] ע"ה. נולד לערך תרמ"ב, נפטר בגאווא ביום ט' טבת תרנ"ז לפ"ק.

טו. בנם [ישראל] ע"ה. נולד בגאווא ביום ה' אדר א' תרמ"ו לפ"ק.

טז. בנם [משה] ע"ה. נולד בגאווא ביום י"ז שבט תרנ"א לפ"ק.

יז. בנם [Sandor] או [samu] ע"ה, נולד בגאווא ביום ט' אדר א' תרנ"ה לפ"ק. זו' מרת [Helena] הי"ד, נולדה ב-Konus, ביום כ"ח שבט תרס"ה.

בניהם: [Adolf] הי"ד נולד בטשעטשאוויץ ביום ט"ז ניסן תרפ"ו, [Jolana] הי"ד נולדה בטשעטשאוויץ ביום כ"ט אלול תרפ"ז.

עוד מצאנו את מרת [regi] בליך ילידת גאווא או אוהעל, שנישאה לר' [mor] קרויס יליד קעמעטשע.

בנם [Ignác] נולד בהאלאש י"ב סיון תרמ"ב, נישואיו ל[מרים] ב"ר דוד פריעדלענדער בטיסאלאק. בתם [Mali] נולדה בהאלאש ביום ז' תמוז תרמ"ו, בנם [יוסף] נפ' בהאלאש ביום כ"ה שבט תרמ"ח, בתם אסתר נולדה בהאלאש ביום י"ד אדר תר"נ ונפ' ח' אייר תרנ"ב.

נספח – משפחת בלאך בש. פאטאק

כאמור זוגתו הראשונה של הג"ר יצחק יוסף בליך זצ"ל, היתה מרת [Fani] ע"ה לבית בלאך. היא נולדה לערך תקצ"ב בשאראש-פאטאק ונפטרה בגאווא ט"ז תשרי תרכ"ג.

אשת הבינת יששכר בזיוו"ר, היתה מרת לאה אביגיל ע"ה לבית בלאך. עפ"י רישום פטירתה היא נולדה באוהעלי לערך תקצ"ד (וראה בצענזוס המובא להלן שנולדה בש. פאטאק). נישואיהם נרשמו באוהעל בר"ח תמוז תרי"ב. נפטרה באוהעל ז' שבט תרל"ב.

כפי המסורת היו שני צדיקים אלו גיסים בזיווג הראשון, ואף טעו עי"ז לומר שהיו חתנים אצל הפרי צדיק, וזאת כי חשבו את אב"ד גאווא לחתן הפ"צ ונמשכו אחריו לייחס גם גיסו אחריו. אמנם כאשר נתברר שרבי נתן דומ"ץ טשאבא הוא ניהו חתן הפ"צ, ושבו אב"ד גאווא לא היה כ"א נכד הפ"צ, מעכשיו מוטל עלינו לברר מי הוא חותנם של הני תרי צדיקי.

והנה מה שאנו יודעים כעת הוא ששם חותנם היה "בלאך" [blach או bloch], ושמו היה בשאראש-פאטאק. ולכן אעתיק מה שיש לקשר עם זה, ואקוה שבעז"ה בהמשך יתגלה ויתברר יותר בענין זה, עד שנגיע לסופן של דברים.

בצענזוס של שנת תרכ"ט באוהעל מוצאים את הבינת יששכר, ושם כתוב ככה: קאהן בערקא [-הג"ר יששכר בער] נולד תקפ"ט בנאדי-קאזמער [כהיום קאזימיר סלאוואקיי]. [זוגתו] בלאך זשולי [-לאה אביגיל] נולדה תקצ"ו בש. פאטאק. [בניהם:] מארטאן [-מרדכי יעקב] נולד תרי"ח באוהעלי. פארקאש [-משה זאב] נולד תרי"כ באוהעלי. זאלי [שרה] נולדה תרכ"ב באוהעלי. רעזי [-ברשימות: פעפי, ולכאורה נקראת פעסיל, ע"ש זקינתו] נולדה תרכ"ז באוהעלי. אח"כ נרשם שם ווירטשאפטער סאלי נולדה תרי"ג (לכאורה איזה עוזרת בביתם), ובלאך מאריא נולדה תק"פ בש. פאטאק. עליה מצוין שם שהיתה קרובה, ועזרה שם בבית וגם שהיתה אלמנה. אמנם לא מפורט שם מה היתה קירבתה. (אגב, במפקדי נאדי-קאזמער מצאנו בשנות תקע"א – תקפ"ח את ר' יעקב אליס, ואולי הכוונה לאביו של אב"ד סענזשארץ).

ברישום לידת בנו ר' ירמיי קאהן ביום כ"ו אלול תרל"ה באוהעל, נרשם שם הסנדק שלו; ר' נפתלי בלאך. ואצל לידת מו"ה יעקב בליך בן הרב מגאווא נרשם; ר' יעקב בלאך מפאטאק.

והנה בעיר שאראש-פאטאק מצאנו כמה משפחות בשם בלאך. בראשונה משפחת מו"ה **נפתלי בלאך** ז"ל, וזוגתו מרת מרים ע"ה (לבית וויינשטאק).

צאצאיהם:

א. בנו הרבני החסיד ר' **מאיר חיים בלאך** ז"ל **מאוהעל**.

נולד לערך תרי"ט בש. פאטאק. נפטר כ"ג אב שנת תרפ"ג באוהעל (על מצבתו - ככל הנראה - בשאראש פאטאק נחרת: פ"נ / איש ירא ד[י] [מרבים:] [עניי] [מר]ידי[ים] / ה.... [בביתו:] ... מסירת נפש / ... [מו]ה / [מ]איר[?] חיים / בן [מו]ה [נ]פ[ת]ל[י] ז"ל נפטר / ... תירפיגי [ל]פק / ת נ צ ב ה).

זוגתו מרת רבקה ע"ה נולדה בזשאדאני לערך תרמ"ז להרה"ח ר' אברהם וויינשטאק ז"ל. נפטרה באוהעל ז' אדר תרפ"ג (על מצבתה בשאראש פאטאק נחרת: פ"נ / אשה חשובה וצנועה / כפה פרשה לעני / מנשנים ב[אוה]ל[ל] תבורך / מ' רבקה / בת מו"ה אברהם ז"ל נפטרה / [..] אדר תרפ"ג לפ"ק/ תנצבה).

בניהם:

1. [הערש] נולד בזשאדאני תרל"ה, נפטר שם לי שבט תרמ"ג.
2. מו"ה **מרדכי** ע"ה, נולד בזאדאני ד' סיון תרל"ז. נפטר י"ח טבת תרצ"א ומנו"כ באוהעל (על מצבתו: פ"נ / איש תם וישר ירא השם / גידל בניו לתורה / ביתו פתוחה לרוחה / כ"ה מרדכי ז"ל / בן הרבני החסיד

המפורסם / מו"ה מאיר חיים בלאך ז"ל / נפטר י"ח טבת תרצ"א / (ת.נ.צ.ב.ה.).

זוגתו מרת אסתר ע"ה בת ר' אברהם ניילענדער ז"ל, נפטרה י"ז אדר תר"צ, ומנו"כ באוהעל (על מצבתה: פ"נ / אשה חשובה וצנועה / מפורסמת במעלות נכבדות / כפה פרסה לעני מרת / אסתר / בת המנוח ר' אברהם ז"ל אשת / הרבני המנוח .. מרדכי בלאך ז"ל / נפטרה י"ז אדר תר"ץ / תנצב"ה). בט"ו סיון תר"צ נשא בזווי"ש באוהעלי את מרת דבורה ע"ה, ב"ר מרדכי יצחק הלוי (המכונה מאטל) שטארק.

3. מרת **מרים** ע"ה, נולדה בזשאדאני ה' אב תרמ"ג, נפ' י" סיון תש"ד. אשת הגה"צ ר' **יהושע בוקסבוים** זצ"ל הי"ד אבד"ק ור"מ גאלאנטא.
4. מו"ה **ישראל** הי"ד, נולד בזשאדאני כ" כסלו תרמ"ו. נשא באוהעלי את מרת פיגא ע"ה ב"ר משה זאב קאהן ז"ל.
5. בתם [Herminna] נולדה לערך תרמ"ט, נפטרה כ"א אב תר"ס.
6. מו"ה **זאב וואלף** ע"ה, נולד בזשאדאני י"ח אייר תרס"א. נשא את מרת בלומא ב"ר מרדכי יצחק סאמעט ז"ל מקאראד. נפל במלחמה ביום ט"ז תשרי תרע"ח.

7. מרת **שינדל** ע"ה, נולדה כ"ח אב תרע"ד באוהעל, נפטרה י' אלול תרע"ח. אשת הר"ר **אברהם ליכטענשטיין** זצ"ל הי"ד מקראסנא. (בעלה נישא בזווי"ש למרת רחל ב"ר יהודה שווארץ ז"ל).
8. בתו **יענטא** ע"ה. נולדה לערך תקפ"ד. נישאה ביום י"א סיון תרכ"ד לר' **זאב גאנצפריעד** ז"ל (נולד בשנת תקצ"ח בטארקאני, לר' מנחם מענדל גאנצפריעד, נפטר ביום י"ט אב תרל"ג בשאראש פאטאק).

בניהם :

1. בתו מרת חיי שרה ע"ה, אשת הרה"ג **משה זאב קאהן** ז"ל בן הבינת יששכר וזו' לבית בלאך.
  2. חיים, נולד בש. פאטאק, כ' כסליו תרל"ב.
  3. מו"ה **יעקב נפתלי צבי גאנצפריעד** ע"ה, נולד בשנת תרל"ג בש. פאטאק. נשא ביום ט"ו סיון תרנ"ו בניר באגדאני את מרת פיגא חיי ע"ה, בת ר' מאיר צבי קליין ז"ל מקעמעטשע - חתן אב"ד גאווא.
- [גם מצאנו את הילד נפתלי גאנצפריעד שנפטר בשאראש-פאטאק בשנת תרל"א, בן שנה וח' חדשים, ולא הוזכר שם הוריו, ואת הילדה מארי גאנצפריעד, שנפטרה בת 4 חדשים ב' אד"ב תרל"ב].
- הם נרשמו גם בצענזוס משנת תרכ"ט : גאנצפריעד פארקאש [-זאב] נולד בת"ר (בקעמעטשע?), זוגתו בלאך פעפי [יענטא] נולדה תר"ג בפאטאק. זאלי, נולדה תרכ"ו בפאטאק, קאטי, נולדה תרכ"ז בפאטאק, יעקב, נולד תרכ"ט בפאטאק.
- עוד מצאנו ברשימות שאראש פאטאק את ר' [Lipot] בלאך. נולד Totfalva לאביו ר' [שמואל]. וזוגתו מרת [רויזא] נולדה באוהעלי לר' [ישראל] ראטה. נישאו באוהעלי ביום י"ח אייר תרל"ז, וכמה מבניהם נרשמו בשאראש-פאטאק משנת תרל"ח ואילך.
  - בשנת תקע"א/ב מוצאים את ר' משה בלאך (במאמר "תוספות להיסטוריה של מחוז זעמפלן"), פטירתו נרשמה בשאראש-פאטאק ביום ג' תמוז שנת תר"א.
  - ביום ג' חשוון תר"ג נפטרה בשאראש פאטאק מרת שרה בלאך.
  - ביום כ"ז שבט תר"ח נפטר באוהעלי ר' אהרן בלאך, נולד בשי' פאטאק.
  - ביום כ"ה אב תרט"ז נפטרה באוהעלי האשה מרים בלאך. נולדה באוהעל.
  - מרת חנה לבית בלאך, נולדה לערך תקצ"ב בשי' פאטאק. אלמנת ר' יוסף גליק מגראסווארדיין, נפטרה בגראסווארדיין ביום י"ח אלול תרס"ד.

ח. ב. מרקוביץ

בני ברק

רבי משה כ"ץ אב"ד נייטרא

חייו ופעליו, הספדים עליו

מאמר זה מוקדש לחייו ולפעולו של רבי משה כ"ץ. מפליאה העובדה שמהאיש

רבי משה כ"ץ

נשאר מעט מאוד זכר, אף על פי ששימש ברבנות כחמישים שנה, ומתוכם שלושים ושלוש שנים בנייטרא שבסלובקיה. המאמר מבוסס בעיקר על חומר שנמצא בעיתונות היהודית התקופתית בשפה הגרמנית, ובפרט על ידיעות בעיתונים "דער איזראעליט" (מיסודו של הרב מאיר להמן אב"ד מיינץ, גרמניה) ו"די יידישע פרעסע" (ביטאון "אגודת ישראל" באוסטריה ובסובקיה). אנו תקווה שהדברים דלהלן יקימו יד ושם לאיש שפעל במרץ ובלי לאות להרים את קרנה של היהדות הנאמנה.

בית אבותיו

רבי משה כ"ץ זצ"ל היה נצר למשפחה מסועפת ונכבדה בעלת שם. לפי המסורת המשפחתית היו אבות אבותיהם ממשפחות גולי ספרד ושימשו ברבנות ובדיינות בקהילות שונות למעלה משלוש מאות שנה.

עם תלמידי החכמים הגדולים שהעמידה המשפחה הנרחבת נמנה למשל רבי משה כ"ץ ואנפריד (נפטר בשנת תר"י) שהתגורר בקהילת פרוסניץ (פרוסטיץ). הוא היה גדול תלמידיו של רבי אהרן שפיץ. בערך משנת תקפ"ח ניהל בפרוסניץ ישיבה שבה למדו כארבעים תלמידים.

צעירותו

רבי משה כ"ץ שלנו נולד בכ"ב אלול תר"ב בצעהלים לאביו רבי מנחם כ"ץ פרוסטיץ, רבה של צהעלים, ולאִימו מרת ברכה בת ר' בער פרנק מזכיר הקהילה בפרעשבורג. נקרא משה על שם רבו של אביו, רבי משה סופר ה"חתם סופר". רבי מנחם היה מחשובי תלמידיו של ה"חתם סופר". הוא היה רבו הראשון של

בנו רבי משה והטביע עליו את חותמו. רבי משה למד גם אצל רבי שמעון סופר אב"ד מטרסדורף (לימים אב"ד קראקא), אצל רבי אברהם שאג-צוונבר בקוברסדורף, אצל רבי נתן נטע קולמן אב"ד טשארנא, ולבסוף אצל ה"כתב סופר" בפרעשבורג.

בשנת תרכ"ה, כשבא לפרק האיש מקדש, נשא לאישה את זימלא בתו של רבי אברהם אהרן פשרהופר זצ"ל, רבה של פרוינקירכן. עם אשתו, שהייתה צעירה ממנו בשנה, חי במשך שישים שנה חיים מאושרים ונולדו להם חמישה ילדים:

1. בנו יחידו וממלא מקומו בנייטרא רבי **אברהם אהרן כ"ץ** (תר"ל-תר"צ). קרוי על שם אבי אימו (רבי אברהם אהרן פשרהופר). נפטר שלוש וחצי שנים אחרי אביו, בל"ב בעומר תר"צ. בנו בכורו רבי אליהו (תרע"ו-תשס"ה) כיהן אחר המלחמה כאב"ד פרעשבורג ובאר שבע.

2. בתו הינדל אשת ר' **שמעון הרצל**, בנם של ר' יהודה ובונא מדונאפעלדוואר, מצאצאי ר' מנדל בנט, דיין בפאקש. גרו בנייטרא והוא עזר לחמיו בהוצאת כתב העת "מחזיקי הדת" וגם בעסקי הרבנות. ר' שמעון נפטר בכ"ב בשבט תרצ"ו, הינדל נפטרה בכ"ז בניסן תש"ב ושניהם טמונים בנייטרא.

צאצאיהם:

א. בנם ר' מנחם יעקב הרצל מחיפה, אבי משפחת אדלשטיין מחיפה וכעת בק"ס.

ב. בתם טובא אשת ר' שלמה יהודה גולדברגר הי"ד (בן ר' קלונימוס קלמן, בעל מחבר ספר "דבר אמת"). הם וצאצאיהם נהרגו בשואה מלבד בתם רבקה שנישאה בזו"ר לר' יצחק אהרן לייכטר הי"ד מטאפאלטשאן. בנם ר' יששכר דב פליגלמן גר כעת בירושלים. לאחר השואה נישאה רבקה לר' אביגדור שרגא פליגלמן מנתניה. בנם הוא ר' שלמה יהודה פליגלמן המתגורר בירושלים.

3. בתו ברכה (תרמ"ד-תש"ד) אשת ר' ירחמיאל דוב לוובר מטאפאלטשאן.

4. בתו חוה (נפטרה בשנת תרפ"ז) אשת ר' מנחם קליין מנירעדהאזא. צאצאיה העלו את עצמותיה לחיפה.
5. בתו שרה, שם משפחתה לאחר נישואיה קרץ (נפטרה בחיפה בשנת תשל"ה בגיל 91).

רב בווינה

את צעדיו הראשונים ברבנות עשה רבי משה בצעהלים כדיין לצד אביו. אחר כך עבר להתגורר בווינה ופעל בבית המדרש "עץ חיים" שליד ה"שיף-שול" לצידו של הרב שלמה זלמן שפיצר. שניהם יחד עם הרב מ"ב קליין מסרו שם כל יום שיעורים בשי"ס ופוסקים. בשבת הגדול בשנת תרל"א נמנה עם הרבנים שנשאו דרשות בבית המדרש "עץ חיים".

מלבד זאת גם כיהן כרב של בית הכנסת הקטן "שפיגל-שול". ה"שפיגל-שול" נוסד בשנת תר"ז ושכן ברחוב אנטון (כיום רחוב המר-פורגשטאל) מספר 5. מכאן גם כינויו "אנטון-שול".

בווינה התגלה רבי משה לראשונה כנואם בחסד עליון, כפי שמדווח העיתון "יידישע פרעססע" (7.1.1927):

"את הכושר הרטורי הבלתי רגיל שלו ירש מאביו. בשנים שבהם ישב לרגלי רבותיו בקוברסדורף, מאטרסדורף ופרעשבורג פיתח את כישורו זה והפך לפה מפיק מרגליות. דרשותיו הצטיינו בטבעיות לא-מעושה וברעיונות מבריקים. בווינה הייתה לו ההזדמנות להשתלם באומנות הרטוריקה גם לפי דרישות התקופה המודרנית. כדוגמה שימש לו רבי שלמה זלמן שפיצר. ובווינה גם הייתה לו ההזדמנות להוכיח את נאמנותו האיתנה לתורה. יום אחד נכנס לביתו המטיף הנודע אהרן (אדולף) יעלינעק בליווי שניים מנכבדי קהילת וינה הגדולה והציעו לצעיר, שסבל מקשיי פרנסה, משרה מכובדת. הקהילה הגדולה ביקשה ליצור משרה של ראש בית דין ולאיש אותה באיש המצטיין בלמדנות, ביראת שמים, באינטליגנציה, בחוכמה, בהופעה נאה ובמעורבות עם הבריות. יצירת המשרה הייתה אמורה להציל את אחדותה של קהילת וינה מול נסיונות הפילוג של החרדים בווינה שהיו מאורגנים ב"שיף-שול". המשלחת הקטנה אמרה לרבי משה שהם רואים בו האיש המתאים, ולכן מציעים הם לו את המשרה. ההצעה הייתה ללא ספק מפתה – מה עוד כשבאה מפיו של יעלינעק! אך רבי משה לא הסתנוור מההבטחות ומדברי החנופה. תשובתו למשלחת מעידה על בקיאותו בטבע האדם ועל היותו איש עקרונות: "רבותיי, מניתם את כל מעלותיי אשר בשלהם הואלתם להציע לי את המשרה. אבל על המעלה העיקרית שלי עברתם בשתיקה, והיא: אני בנו של הרב מצעהלים. לא בכדי התעלמתם מהעובדה הזאת, שכן אזכור שמו של אבי עלול להניא אותי. ובכן, רבותיי, לא אכתים

את שמו הטוב של אבי, שאמור לסייע לי להשיג את המשרה, על ידי קבלת המשרה הנ"ל. וכשהציע לו יעלינעק שינסה להשיג את הסכמתו של אביו למינוי השיב לו רבי משה: "אפילו אם יעלה בידך לשכנע את אבי במתק לשונך – דבר שהוא מן הנמנע – לא אענה להצעה בשום פנים ואופן! כי אילו אבי היה מסכים למזימתה של קהילת וינה ברגע של חולשה מתוך אהבת אב לבנו, הייתי חייב לדחות את ההצעה מתוך אהבתי לאבי ומתוך הדאגה לשלומי".

אב"ד מאגנדארף

בשנת תרל"ג לערך נתמנה רבי משה לאב"ד מאגנדארף וישב בה למשך שבע עשרה שנה.

באלול שנת תרל"ו היה מעורב בפרשה שעליה דווח בהרחבה בעיתונות של התקופה. אחד מבני קהילתו, כהן, ביקש לשאת חללה לאישה. כאשר ביקשו הורי בני הזוג מרבי משה להכריז שלוש פעמים על החתונה בהתאם לחוק הם נתקלו בסירובו המוחלט. נימוקו: לכהן אסור לשאת חללה. ההורים עקפו את האיסור בעזרת הנוטריון העירוני שביצע את ההכרזה, אף על פי שהדבר לא היה נתון לסמכותו, ובני הזוג התחתנו בקהילה אחרת. נגד הנוטריון הוגש משפט בגין חריגה מסמכויותיו שבמהלכו הופיעו רבי משה וגם ה"כתב סופר" בתור מומחה.

בזמן כהונתו של רבי משה במאגנדארף אירעה עלילת הדם של טיסא-אסלר. העלילה הובילה לשרשרת של מהומות ופרעות ביהודים ברחבי הונגריה כולה. בליל ב' חשוון תרמ"ג אירעו פרעות גם במאגנדארף, כפי שדווח בעיתונות.

בשנת תרמ"ח אנו מוצאים את רבה של מאגנדארף בין המועמדים לרבנות של הקהילה החרדית בבודאפשט. שני המועמדים האחרים היו הרבנים [רבי אלעזר] לעוו מאויהעל ו[רבי משה הרש] פוקס מגרוסווארדיין. בשנת תר"נ השתתף רבי משה בוועידת רבנים שהתקיימה בפעשט (1–2 בינואר) בעניין האוטונומיה של הקהילות החרדיות בהונגריה.

אב"ד טוקאי

בג' שבט תר"נ נסתלק בטוקאי האב"ד רבי דוד שיק, שהיה מתלמידיו של ה"חתם סופר". בנו רבי יעקב [אב"ד נאדאודוואר] הוכרז פה אחד כממלא מקומו, אך לא הגיע לקהילה. ב"י אלול תר"נ פקד את הקהילה המיוממת אסון מחריד: בעיר פרצה שריפה ענקית וכל בתי היהודים, כולל בית הכנסת, הפכו למאכולת אש. העיתון "דער איזראעליט" זעק: "קהילת טוקאי איננה קיימת יותר!" קהילה הצליחה להשתקם הודות לתרומתו הנדיבה של מוריס דה הברון הירש.

בתקופה הקשה הזאת נתמנה רבי משה בקהילה כאב"ד. גם כאן, בסביבה שכבר הושפעה מהחסידות, שמר רבי משה על אופיו ה"אוברלנדי", אך חרף זאת כיבדוהו והוקירוהו הבריות עד מאוד. כראש הקהל שימש בתקופה הנדונה בנו של רבי שמואל גינז שלינגר אב"ד פעלשא-אבראני.

אב"ד נייטרא

לא הרבה זמן נשאר רבי משה בטוקאי. בשנת תרנ"ד, שלחה לו קהילת נייטרא כתב רבנות. על נסיבות בחירתו דווח בזמנו בביטאון הניאולוגי "די נייציט" (22.6.1894):

"מאז פטירתו של רבה האחרון [רבי יוסף הניג] לפני שנים רבות לא הצליחה הקהילה היהודית המקומית לאייש את המשרה מחדש. לאחרונה זימן ראש הקהל יוסף ענגל אסיפה כללית במטרה לבחור רב חדש. המיעוט, דהיינו חברי הקהילה המתקדמים [הניאולוגים], הסכימו למינוי רב חרדי בתנאי שלצידו ייבחר גם מטיף בשפה ההונגרית. אלא שבאסיפה האחרונה עוררה ההצעה הזאת סערה בקרב החרדים, עד שיושב הראש אך בקושי הצליח להשמיע את דבריו. מכיוון שבנסיבות אלה אי אפשר היה לנהל דיון ענייני הצהיר יושב הראש שיש לגשת לבחירת רב ללא דיחוי. בתגובה פרצו החרדים בקריאות הידד סוערות, ויושב הראש הכריז שהרב משה כ"ץ נבחר באמצעות הכרזה לרב של קהילת נייטרא. צהלתם של החרדים הייתה גדולה [...]".

כבר בתור רבה של נייטרא הספיד רבי משה בכ"ח בטבת תרנ"ה את רבי פייבל פלויט אב"ד שוראן בבית הכנסת של שוראן.

כשנה לאחר מכן, בשנת תרנ"ו, הודפסה בעיתון "געמיינדעבאטע" (31.1.1896) הידיעה הבאה:

"לצורך דיון בבית המשפט בנייטרא זומן הרב משה כ"ץ בתור מומחה, והוא היה אמור להישבע. השופט דרש ממנו במפגיע להסיר את הכיפה מראשו. אי אפשר היה לשדל את הרב לעשות זאת, ולכן הוטל עליו קנס כספי על סך 20 פלוין. התקרית עוררה הדים ציבוריים, שכן בכל מקום נוהגים להתחשב בדרישת ההלכה במקרים כגון אלה".

באותה שנה ראתה הנהגת קהילת נייטרא לנכון לגנות את רבי משה. יש להדגיש שרוב חברי ההנהגה היו ניאולוגים. על הנסיבות מדווח העיתון "די נייציט" (3.4.1896):

"מעשה חסר תקדים הוא שקהילה תגנה את מנהיגה הרוחני. הדבר אירע ב-25 לחודש [מרץ] בנייטרא. הסיבה: הרב משה כ"ץ השתתף באסיפת הרבנים החרדים שהתקיימה לאחרונה בבודאפשט וחתם יחד עם יתר המשתתפים על תזכיר המטיח דברים קשים כלפי יהודים הדוגלים

בקידמה [ניאולוגים]. באסיפת הנציגים של קהילת נייטרא, שהתקיימה ב-25 לחודש ושבה השתתפו 26 נציגים, הצהירה הקהילה על פי בקשתו של ראש הקהל עמריך ארפסי שאין היא תומכת בתוכן התזכיר הני"ל וגינתה פה אחד את הרב. יש להעיר שלפחות שליש מבין הנוכחים הינם חרדים מוצהרים. לרב נאמר שבעתיד עליו להימנע מכל דבר העלול לעורר מחלוקת ביהדות".

בשנת תרס"ה השתתף רבי משה בקונגרס הארצי של הקהילות החרדיות של הונגריה ואף שימש בו כיושב ראש. הפעם לא קמו לו עוררין בקהילתו, שכן קהילת נייטרא נתפלגה בינתיים והניאולוגים הקימו קהילה נפרדת משלהם. באותה שנה תרס"ה מגלה לנו העיתונות פן נוסף באישיותו של רבי משה. העיתון ההונגרי החשוב "פעשטער לוידי" (6.5.1905) דיווח כי רבי משה זכה בפרס הראשון בלוטו: 150,000 כתר [שם של מטבע], וכי הוא תרם את מחצית הסכום לצדקה.

ביום ל' אב תרפ"ג ביקר בנייטרא נשיא מדינת צ'כוסלובקיה, תומאס מסריק. בין מקבלי פניו היו כמובן גם נציגי הקהילה היהודית במקום. לקבלת הפנים החגיגית במשכן מושל המחוז הוזמן גם רבי משה. בהזדמנות זו בירך את הנשיא מסריק, והלה הודה לו נרגשות. מספרים שרבי משה אמר למסריק שהוא חייב לברך עליו שתי ברכות: "ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם" וגם "ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם". השיב על כך מסריק בחיך: "כיום ראש מדינה חייב להיות מלומד".

סיכום יפה של פעילותו של רבי משה בנייטרא אנו מוצאים בעיתון "יידישע פרעססע" (24.12.1926) בדיווח על פטירתו:

"בטוקאי ישב שלוש שנים בלבד, שכן קהילת נייטרא, שהייתה כבר אז מהחשובות ביותר במדינה, שלחה לו מכתב רבנות. לא הייתה זאת הפעם הראשונה שהוזמן לכהן בנייטרא כרב. כבר בהיותו במאגנדורף ביקשו ממנו לבוא לשם, אלא שהוא לא נעתר אז עקב חששות בענייני דת. עתה הסכימה קהילת נייטרא לתנאים שהציב. הוא מצידו הרגיש שעליו להקדיש את כל כוחותיו לחיזוקה הרוחני של הקהילה הגדולה הזאת. אז, לפני 33 שנים, לא הניח מצבה הדתי של קהילת נייטרא את הדעת. כמו ביתר הקהילות המאוחדות במדינה גרמו המחדשים להרס ולחורבן. בשש השנים שחלפו מאז פטירתו של הרב הקודם, רבי יוסף הניג זצ"ל, נחרבו כמעט כל מוסדותיה היהודיים של הקהילה עד היסוד. עם בואו של רבי משה כ"ץ זצ"ל לנייטרא חל מפנה בקהילה. הוא נאלץ לעמול קשות על מנת לעצור את המהרסים בחבלתם.

רק איש כמו רבי משה כ"ץ היה מסוגל לעשות זאת, איש חכם ומרומם מעם בעל השקפה ישרה וברורה. בשנות כהונתו הראשונות הפנה את עיקר מאמצו להסדרת מערכת הכשרות, שמצבה היה בכי רע, ולחיזוק החינוך היהודי. מאמצים אלה עוררו התנגדות עזה בקרב הניאולוגים שבקהילה. רבי משה כ"ץ זצ"ל בא להכרה שבשביל להשתית את הקהילה על אדני התורה אין מנוס אלא לדחוק מקרבה את הגורמים המתנגדים ליהדות הנאמנה, חרף הנזק שבדבר – ובראש וראשונה לעצמו. בהתאם לדוגמה של גדולי ישראל אחרים עשה יד אחת עם החרדים שבקהילה ויצר לעצמו וליראי ד' בקהילה את התנאים שיוכל לממש את שאיפותיו.

פרישתם של הניאולוגים, שהקימו קהילה לעצמם, איפשרה חיים משותפים, מבלי שהחרדים יהיו תלויים בגחמותיהם הלא-יהודיות של הניאולוגים. באופן כזה הרים רבי משה כ"ץ זצ"ל בנייטרא את קרן התורה. לקהילה עוד נועד עתיד מזהיר אם תמשיך לדבוק במטרות שהוא היתווה לה.

מספר שנים לאחר כניסתו לתפקיד מינה את בנו רבי אברהם אהרן נ"י לראש בית דין כדי שיסייע בידו להפוך את הקהילה למרכז משגשג של היהדות הנאמנה. בעקבות הסדרת מערכת הכשרות שיפר את מערכת החינוך, אחר כך את מאפייני המצות, הנהיג לימוד תורה ברבים, ולבסוף ייסד חברות לנוער המיועדות ללימוד התורה ולהחדרת רוח ישראל סבא בקרב הצעירים. במצב זה של פריחה ירדה ידו של המנהיג עם המטה, ובני הקהילה המתאבלים הפקידו את המטה בידו האמונה של בנו.

האם יש צורך להדגיש שאיש בעל השפעה חזקה על היהדות האמיתית כמו רבי משה כ"ץ זצ"ל גם לא התעלם מהבעיות שצצו מחוץ לקהילתו בקרב כלל ישראל? הוא לא היה מסוגל לעבור בשתיקה על גורמים שהיו עלולים להשפיע במוקדם או במאוחר על קהילתו. באהבת האמת בלתי מתפשרת ובענייניות הוא היה בין הראשונים במדינה שדחקו במרץ להסדרת מערכת ההכשרים. הוא היה גם בין הראשונים שהבחינו בסכנה שבציונות ובשאיפות הלאומניות, והוא פעל נגדן במרץ. הוא בירך בהתלהבות על הקמתה של "אגודת ישראל" ועקב בדריכות אחר התפתחותה. בעקבותיו נקט בנו וממלא מקומו את היוזמה לצרף את היהדות החרדית של סלובקיה ל"אגודת ישראל" וקידם את רעיונותיה של "אגודת ישראל" בדיבור ובכתב. בשביעות רצון נהג לתאר את שמחתו כשזכה, חרף גילו המתקדם, להשתתף בכניסייה הגדולה של "אגודת ישראל" בווינה, ובפרט ביום הפתיחה, בו התווה את הבסיס הרוחני לארגון בצוותא עם המנהיגים הרבניים מכל המדינות.

לחובתו המיוחדת זכו קבוצות הנוער. בצעירים אלה ראה מעין גרסה צעירה של עצמו. הוא לא ויתר על שום הזדמנות להשתתף באירועים של הקבוצה, שנמשכו לעתים עד השעות הקטנות של הלילה. משך שעות הלהיב בנאומיו המבריקים את קהל שומעיו. אפילו בימיו האחרונים ובשעות האחרונות של חייו, עד לנשימתו האחרונה ממש, עסק בענייני הכלל ובהכנות לאסיפת הנציגים של הקהילות החרדיות שבה היה אמור לשמש נשיא כבוד בהיותו זקן המשתתפים. המנוח הוכיח עצמו בכל התחומים שבהם היה לאל ידו לתרום למימוש האידיאלים של היהדות ברוח התורה. אין אפוא פלא שהסתלקותו מעוררת תחושה כנה של אבל ושל שכול. לא קשיש שסיים זה מכבר את מסכת חייו הלך מאתנו אלא איש וענן מלא כוח נעורים בשיא פריחתו".

פעילותו בתחומים נוספים

רבי משה הרבה לכתוב חידושי תורה, אלא שלצערנו אלה לא הגיעו לידינו מלבד כמה קטעים קצרים. מלבד זאת נדפסו מכתביו בספר "יענו בקול" (באניהאד תרסג), סימן לד, ובקונטרס "וכתורה יעשה" לר' שלום קוטנא. הוא גם חתם על מכתב על כשרות לפסח יחד עם רבני הונגריה.

הסכים לספר "אמרי נועם" לר' שלמה צאבעל מטירנוי, וכן נתן מעות קדימה לספר "בן יכבד אב" לר' בן ציון ידלר. גם קיבל שו"ת בספר "זכרון יהודה" ח"ב, סימן קלח.

התפרסם כ"חכימא דיהודאי". היה מהבוחנים בישיבת פרעשבורג.

בכל מקום שבו כיהן פתח גם ישיבה. את הישיבה הראשונה במאגנדורף פתח בשנת תרמ"ח. מתלמידיו ידועים [רבי שמואל גוטליב אב"ד פאפא, רבי יחזקאל עהרנטאל דיין בואג-שעליע], רבי אברהם יצחק קליין אב"ד נירנברג ורבי יוסף אדלר מטורדא.

היה חבר בוועד הרבנים במדינת סלובקיה. כמו כן שימש כנשיא "אגודת ישראל" בצכוסלובקיה. היה בין המועמדים למועצת גדולי התורה. חתם עם גדולי הדור על קריאה להחזקת

"קרבן התורה". ערך והוציא לאור בנייטרא את כתב העת התורני "מחזיקי הדת".

התפרסם כ"חכימא דיהודאי". היה מהבוחנים בישיבת פרעשבורג.

פטירתו

אחרי שרבי משה נסתלק לגנזי מרומים הביא העיתון "יידישע פרעססע" (24.12.1926) מאמר ארוך על חייו ועל פועלו. בין יתר הדברים נמצא במאמר גם תיאור של פטירתו, הלוויתו ומינוי בנו כממלא מקומו:

"רבי משה נפטר ביום ו' [י"ב טבת תרפ"ז] לפני הצהריים, זמן קצר לפני השעה תשע. הוא הסתלק בפתאומיות וללא כאבים, מיתת נשיקה כפשוטה. תוך דקות ספורות פשטה השמועה בכל העיר. שיחות טלפון ומברקים העבירו את הבשורה המרה במהירות הבזק לקהילות האחרות. השבת הזאת הייתה שבת שחורה לקהילה, לבני המשפחה ולכל אלה שמיתת צדיקים מעלה דמעות בעיניהם. הקהל והחברה קדישא עשו מאמצים כבירים כדי להיערך להלוויה. במוצש"ק התקיימה ישיבה של נציגי הקהילה שבה נקבעו כל הנהלים ליום המחרת. הרכבות, שהגיעו ביום א' מעלות השחר עד שעות אחר הצהריים מכל רוחות השמים לנייטרא, פלטו עוד ועוד יהודים שביקשו להשתתף בהלוויה. המונים נהרו אל תוך החלק של העיר שממנו אמורה הייתה לצאת ההלוויה. בבית הקהל התייצבו משלחות ואורחים מקהילות מהמדינה ומחוצה לה. חברי הקהל, נציגי הקהילה וחברי צעירי אגודת ישראל, שפעלו כסדרנים, קיבלו את פניהם והגישו להם כיבוד קל.

הכתרת הרב החדש

בינתיים התאספו באולם הקהילה חברי הקהילה בעלי זכות הבחירה לאסיפה כללית שלא מן המניין. על סדר יומה עמדה בחירת רב חדש. המעמד היה מרומם נפש ורווי ברגשות עזים. מר יעקב אדלר, סגן ראש הקהל, פתח את האסיפה בקול חנוק מדמעות במילים: "רבותי, אתם יודעים מה היה לנו!" הוא בירך את יו"ר הלשכה החרדית הארצית הרב [קלמן] וועבער ותיאר במילים ספורות את המכה שאותה ספגה הקהילה עם פטירת רבה. אחר כך הצהיר שבהסכמת הקהילה הוא מבקש להכיר תודה לנפטר ולכבד את זכרו במינוי בנו, רבי אברהם אהרון כ"ץ, הפועל זה כמעט שלושים שנה לצידו לשביעות רצונה של הקהילה, כממלא מקומו. עוד לפני שסיים את המשפט כבר מילאו קריאות "יחי!" את חלל האולם. כשהושלך הס חזר היו"ר בשנית על השאלה האם הקהילה תיאות לקבל את הצעתו, ושוב זכה לתשובה חיובית מפי כולם.

יחי אדוננו מורנו ורבנו! מזל טוב!

"פה אחד?" ביקש לדעת. – "פה אחד!" השיבו כולם.

עתה ביקש היו"ר את הרב וועבער לשאת כמה מילים בפני הציבור. נשיא ה"אגודה" הודה בשם הארגון הארצי על הרוח המרוממת שנתגלתה

באסיפה החגיגית ובאה לידי ביטוי בהחלטה לבחור פה אחד בבנו של הרב כממלא מקומו. הוא נשא הספד קצר על המנהיג הדגול, הספד שריגש את כל הנוכחים. הוא סיים בברכה לקהילת נייטרא על בחירתו של הרב החדש, שכבר מזמן פועל לתפארת הקהילה. מאות נהרו לרב החדש כדי לאחל לו "מזל טוב" ולחוץ את ידו. היה זה מחזה קורע לב כשניגשה האלמנה השבורה אל המיטה, הרימה את הכיסוי השחור ולחשה לאוזנו של בעלה המנוח "מזל טוב".

ההלוויה

באחו שמאחורי הבית הוקמו במה ודוכן נואמים. לשם הביאו את המיטה, מוקפת בהמוני אנשים, כאלפיים חמש מאות במספר, שהסדרנים לא הצליחו להשתלט עליהם חרף מאמציהם. בסמוך לארון נימנו כשלושים רבנים מקהילות שונות, חלקם הגיעו מרחוק. מאחוריהם עמדו נציגי הרשויות והקהילות האחרות, נציגי "אגודת ישראל" מווינה ומפרעשבורג ונציגים של ארגונים אחרים. קרוב לשעה אחת בצהריים פתחו בהספדים. ראשון הספיד רבי אברהם אהרן כ"ץ, בנו וממלא מקומו של הנפטר. [...] אחריו נשא רבי עקיבא סופר אב"ד פרעשבורג הספד גדול, שבו תיאר את אישיותו החזקה של המנוח שאיש לא היה מסוגל לעמוד נגדה. [...] בשם ועד הרבנים הספידו הרב [יוסף מאיר] טיגרמן אב"ד ניייהייזל; הרב [אפרים פישל] זוסמן מבודאפשט בשם קהילת בודאפשט והיהדות החרדית בהונגריה; הרב [בן ציון] סניידרס מדיוור בתור אחיין; הרב ד"ר [אברהם יצחק] קליין מנירנברג; הרב [אברהם ליב] טרוצר אב"ד נעדיעז כנציגם של רבני הקהילות השכנות; ולבסוף הרב אלכסנדר וייס אב"ד רעטהע בתור נכד. [...] בינתיים ירדה החשכה ולא ניתן היה לדחות את ההלוויה יותר. לאור לפידים נעה תהלכה אינסופית אחרי המיטה, שנישאה על הכתפיים, אל עבר בית העלמין. כאן עוד הספידוהו רבי אנשיל קליין בשם החברה קדישא ואחד החתנים של הנפטר, מר קליין מנירעדהאזא. השעה הייתה כבר תשע כשסוף סוף יכלו לומר קדיש. רק אחר כך עזבו מאות המעריצים והידידים את התל הטרי הטומן בחובו את המעטה הארצי של נשמתו הטהורה של הרב. זכר צדיק לברכה!

הספדו של רבי יוסף אדלר אב"ד טורדא

להלן ההספד שאותו אמר רבי יוסף אדלר, אז אב"ד שסבורג, על רבי משה (הופיע בעיתון "יידישע פרעסע" מיום 24.12.1926). רבי יוסף אדלר (תרמ"ד – תשל"ז), תלמידו של רבי משה ושל ה"שבט סופר", כיהן כאב"ד שסבורג וטורדא וגם כנשיא הלשכה האורתודוקסית בטרנסילבניה.

"רבי משה כ"ץ אב"ד נייטרא זצ"ל – זהו שם של איש גדול והוא טומן בחובו חלק של ההיסטוריה בת ימינו. מי שנשא את השם הזה היה בנו של אב גדול,

והעובדה הזאת הטילה עליו אחריות גדולה והתחייבויות. הוא עמד במבחן בהצטיינות.

את שנות נעוריו חי בתקופת הסער והפרץ של הרפורמה. בבית אביו, ר' מנחם פרוסטיץ רבה של צעהלים המפורסם, חווה את הכאב, התדהמה והייאוש של גדולי הונגריה נוכח גילויי הכפירה מצד הכופרים, אך גם את הגבורה, הכוח והקנאות שבה הרבנים השיבו מלחמה שערה. הרשמים האלה מילאו את ליבו של רבי משה כ"ץ, לב שהיה פתוח לכל עניין אמיתי וצודק, וליוו אותו משך כל ימי חייו הארוכים במאבקיו ובניצחונותיו. [...]

איתנות רצון ועקשנות היו קווי האופי הבולטים של רבי משה והיקנו לו כבוד גם בקרב יריביו. בכהנו כרב במאגנדורף (לשם עבר מווינה) הוצעה לו משרת הרב בנייטרא. המינוי נכשל בגלל נחישותו שלא לסור כמלוא הנימה מההלכה וממנהג ישראל סבא. קהילת נייטרא הייתה אז עדיין קהילה מאוחדת. ועד הקהלה היה מורכב מניאולוגים. במשא ומתן עם רבה של מאגנדורף הציבו נציגי קהילת נייטרא כתנאי להנהיג מספר רפורמות. הם סברו שישלים עם דרישותיהם. הם ידעו שמצבו החומרי לא היה משופר והיו משוכנעים שיהיה מוכן להתפשר בשל כך על עקרונותיו. אחרי התדיינות ממושכת ועיקשת משכו את תוכניות הרפורמה שלהם והתעקשו על דבר אחד בלבד: שהרב של מאגנדורף, אם ייבחר בנייטרא, יערוך את החופות בבית הכנסת. כשדחה גם את הדרישה הזאת מכל וכל הודיעו לו ראשי הקהל שבנסיבות אלה אין עוד על מה לדבר. רבי משה הגיב על כך בשנינות האופיינית לו: "ובכן נתבטל השידוך בגלל החופה".

עברו שנים. רבי משה כ"ץ העתיק את מקום כהונתו ממאגנדורף לטוקאי. ואולם קהילת נייטרא לא הצליחה למצוא רב שהיה מקובל גם על החרדים שבה. אחרי כמה ניסיונות כושלים של הניאולוגים למנות רב כלבבם הם נאותו פה אחד להסכים לבואו של רבי משה כ"ץ. ההתלהבות בקהילה הייתה רבה, אך בחירתו פתחה בסדרת מאבקים גדולים. כדי לעמוד בהם נדרשו ממנו כל התכונות אשר ניחן בהן: חכמה, קנאות ליראה, גבורה, טוהר מידות ודבקות במטרה. כבר בתקופת כהונתו של קודמו, אחרי שקהילת נייטרא התאחדה מחדש אחרי שהתפלגה, הייתה ידם של הניאולוגים על העליונה, ובקשותיו של הרב והתלונות של הגורמים החרדיים לשיפור מוסדות הדת נותרו ללא מענה. בערך עשור, מפטירתו של הרב הקודם ועד לבואו של רבי משה כ"ץ, נשאר כס הרבנות מיותר. הדבר פתח את השער בפני תאוות הרפורמה של הניאולוגים ששלטו בקהילה ביד רמה. מבין כל מוסדות הקהילה מערכת הכשרות ספגה את הנזק הגדול ביותר. צעדו הראשון של רבי משה כ"ץ הוקדש איפוא לבעיה הבווערת הזאת. בהחלטיות, שכמוה לא נצפתה בנייטרא כבר עשרות שנים, יצא חוצץ נגד הליקויים ש"נתקדשו בשל זקנותם" ודרש לתקן אותם. אחרי שראשי

הקהילה כבר הסכימו להיענות לדרישותיו סירבו הקצבים, שנמנו עם חשובי הקהילה, למלא אחר ההוראות בטענה שהשינוי הנדרש עולה להם יותר מדי כסף. על כן רבי משה הפסיק לחלוטין את שחיטת הבקר בעיר. שוחט מטעמו נסע בתחילת כל שבוע לבודאפשט ושחט שם כמה פעמים בשבוע את הכמות הנדרשת. בשר הבקר המשובח הובא לנייטרא ונמכר באטליו מיוחד שנפתח בקהילה במיוחד למטרה זו, לבשר זה היה ביקוש גדול. כעבור כמה שבועות נכנעו הקצבים המקומיים והתחילו לציית להוראותיו של רבם. כשראו זאת אופי המצות גילו גם הם נכונות ללכת בעקבותם של הקצבים והנהיגו את כל השיפורים וההידורים שהרב דרש מהם. בצדק התגאה רבי משה כ"ץ במערכת הכשרות בקהילת נייטרא שעליה נאבק כל כך קשה. במאבקו זה הציל מאות משפחות מאכילת מאכלות אסורות בעל כורחם.

תהילת עולם קנה לעצמו גם בקשר ל"יתלמוד התורה" המפורסם של קהילת נייטרא. הוא ניהל מאבק ממושך וקשוח עד שעלה בידו להפיח רוח יהודית אמיתית לבית הספר היסודי על שמונת מוריו, שהתורה לא הייתה נר לרגליהם בלשון המעטה. רבי משה כ"ץ הבחין שדווקא המקום שבו אמור להתחנך דור העתיד משמש מרכז למלחמה בתורה. המורים עשו יד אחת עם הניאולוגים. אז אזר רבי משה אומץ ולא נרתע מהצעד הקיצוני ביותר: הוא גרם לפילוג בקהילה. כתוצאה פרשו הניאולוגים מהקהילה והקימו קהילה משלהם. מאז שיגשגה הקהילה החרדית כפליים, מבחינה כלכלית, ובמיוחד בבחינה רוחנית. בית הספר, שהיה לפניו בית גידול לכפירה, הוא כיום מקום שבו מטפחים תורה ויראה.

גם לעת זקנותו, בגיל שאחרים כבר מזמן נחים על זרי דפנה, יצא עדיין בגבורה ובקנאות כדי להשליט את סמכות התורה והאמונה. כולם עוד זוכרים את מלחמתו נגד הציונים, להם היה מרכז חשוב בנייטרא, עד שעלה בידו להחליש את כוחם.

כשאנו מעריצים את רבי משה כ"ץ בתור לוחם למען ה' אל לנו לטעות ולחשוב שהיה לו לב אבן שהתלהב רק לשמע תרועות המלחמה. לא! אלא בעל לב רך היה שחש אל כאבו של הזולת. כמה פעמים ראיתי אותו מזיל דמעה על מר גורלו של אדם זה או אחר! בשעת הצורך תמיד עמד בעצה ותושייה לצידם של אומללים, מחה את דמעותיהם והקל על מצוקתם. הוא פרס את חסותו על שני ארגוני הצדקה הקיימים ויזם להקים נוספים, כגון חברת "תורת חסד" התומכת בתלמידי חכמים עניים. חבריה מתאספים פעמיים בשבוע כדי ללמוד תורה ברבים. ביוזמתו הוקם גם בית תבשיל חרדי הדואג להאכיל ילדים באוכל מזין בימות החורף. לתהילת עולם זכתה קהילת נייטרא החרדית בשנות המלחמה בשל מסירותה להגיש עזרה למשפחות פליטים מגליציה ולחיילים יהודים שהיו מוצבים בעיר. חלק גדול של התהילה הזאת יש לזקוף לזכותו של

רבי משה כ"ץ שלא שקט ולא נח עד שדירבן את קהילתו לסייע ברוח יהודית אמיתית.

באופן כזה איחד הוא, כהן הצדק, בתוך עצמו את רוחו הכפולה של אביו הקדמון: הייתה בו קנאותו חסרת הפשרות של פינחס, אולם פינחס זה אליהו, גם רוחו מלאת האהבה של אליהו פיארה אותו ובאופן כזה הפך לאישיות שלמה והרמונית המושרשת בעבר. בימינו אישים כאלה הולכים ומתמעטים. ומי ייתן ששרטוט הקווים הזה יתרום לכך שהתכונות האלה – קנאות, חוסר אנוכיות, מסירות נפש, אופי בלי רבב ואהבת אדם המושתתת על התורה והמסורת – שאפיינו את קדמונינו וגם את רבי משה כ"ץ, זקן רבני סלובקיה, תהיינה טבועות גם בדור הצעיר של הרבנים, כדי שהגדולים זצ"ל יוכלו לנוח על משכבם בשלום. תנצב"ה.

הספדו של רבי אברהם יצחק קליין אב"ד נירנברג

הספד שני שהודפס ב"ידישע פרעססע" (13.1.1927) על רבי משה הוא זה של רבי אברהם יצחק קליין אב"ד נירנברג (תרל"ה–תשכ"א), אף הוא תלמידם של רבי משה ושל ה"שבט סופר":

"לפני כמה שבועות עוד זכיתי לבקר אצל מורי ורבי ז"ל, שתמיד התייחס אליי כאב, יחד עם תלמיד חכם מגרמניה. משך שעות שמענו דברים מפיו מתוך שמחה והערצה. רעננותו השכלית יצרה בנו את הרושם שהאיש התמיר והזקוף הזה, שכולו אומר כבוד, יהיה אתנו עוד שנים רבות. הוא היה מסוג האנשים שבקושי אפשר לוותר עליהם בשל תרומתם החיונית לחיים הציבוריים. אלא שהשי"ת החליט אחרת.

עלינו לשרטט את דמותו של הרב לטובת כלל ישראל. עברו שנים רבות מאז שהסתופפתי בצילו, על כן התמונה שאצייר בהמשך מטבע הדברים לא תהיה מושלמת. אך בתור תלמידו מחייבת אותי הכרת הטוב כלפיו לתרום את חלקי הצנוע כדי להנציח את זכרו גם מעבר לגבולות מדינתו, סלובקיה.

חייו נפרשו על פני שלושה דורות. המורים של שנות הנעורים שלו היו תלמידי ה"חתם סופר", בבגרותו בלט בפעילותו למען הכלל בצוותא עם בני דורו, ולעת זקנותו היה מנהיגם הנערץ של דור תלמידיו וחבריהם.

הוא למד אצל אביו הגדול, רבה של צעהלים ז"ל, שהיה תלמידו החביב של ה"חתם סופר" ז"ל, מאוחר יותר הסתופף בצילו של ה"כתב סופר" ז"ל, אחרי שלמד בישיבותיהם של בעל "אוהל אברהם" ושל מי שהיה לימים רבה של קרקוב ז"ל [רבי שמעון סופר]. המסורת של האישים הנ"ל היוותה את הבסיס לפועלו, כוחו נבע מעולמם הרוחני. נאמנות מוחלטת לעקרונות שנוצרו מתוך המלחמה ברפורמה; החשיבות של החינוך הישיבתי; אורח חיים "אשכנזי" המושתת על ה"שולחן ערוך" – כל אלה היו נר לרגליו. הוא גילם את הטיפוס

של ה"אוברלנדר" המתאפיין בנכונות למסור את נפשו וברגש חס. בתכונות האלה דבק גם כשהיה רב בטוקאי, בסביבה חסידית, וגם שם כיבדו והוקירהו אותו הבריות.

שפע הכישרונות בהם ניחן הפכו אותו למנהיג מזן נדיר: חכמה ותבונה, הכרת נפש האדם, אופי חזק, מרץ רב, לב טוב מלא אהבת ישראל. לכל אלה נוסף כושר רטורי יוצא מגדר הרגיל. בתור מגיד לא היה שני לו. את המסר שלו השכיל להעביר באמצעות פתגם או הלצה בליווי פרשנות בעלת אבחנה דקה. התחבב על הבריות בשל שנינותו וחוש ההומור שלו. לא פעם אף השתמש במילתא דבדיחותא כדי להעביר עניינים כבדי משקל.

פעם דנו על צעדים שבהם יש לנקוט נגד מזימתם של הכופרים. היו שם כאלה שלא הבחינו בכך שמדובר במזימה. רבי משה כ"ץ קרא לעבר ההססנים האלה: "יגמר נא רע רשעים ותכוון צדיק" – הלוואי שהרוע של הרשעים כבר יתגלה בשלמותו! אז תהיה לצדיקים עמדה איתנה, והם לא יפסחו עוד על הסעיפים!". פעם אחת, בעסקו במלאכת הקודש, הערימו הניאולוגים מכשולים בדרכו, ובו בזמן התלוננו אלה שהיו אמנם בעלי רצון טוב אך גם קלי דעת, על קצב ההתקדמות האיטית מדי, לדעתם. נאנח הרב ואמר: "עכשיו אני מבין מה הפירוש 'הסר שטן מלפנינו ומאחרינו'. מלפנים מערימים מתנגדים מכשולים בדרכנו, ומאחור דוחקים בנו ידידים חסרי שכל ומפילים אותנו - 'הסר שטן מלפנינו ומאחרינו'".

חשיבתו הבהירה של הגדול הזה ז"ל אפשרו לו להציג את חומר הלימוד באופן ברור. הוא היה בעל כוח הסברה יחיד במינו, כל רעיון הוצג באופן פלסטי. מאוד הקפיד להעביר את המסר באמצעות לימוד "על הדף". עוד חרוט בזכרוני כיצד נראו המבחנים אצלו: הוא לא שקט ולא נח עד שהבחור קלע בדיוק אל המטרה. דברים מעושים ומלאכותיים היו שנואים עליו. חידושו היו מבריקים וישרים וחדרו תמיד אל לב העניין.

תכונותיו הבולטות ביותר היו החלטיות ומוכנותו למסור את הנפש. בווינה, בה התגורר כרב צעיר, הציע לו [הרב הראשי משה] גידמן משרת רב במסגרת הקהילה היהודית המקומית בבית כנסת. בית כנסת זה היה בנוי בהתאם להשקפתו, ואף הובטח לו שיוכל להתנהל כאוות נפשו. ואולם הוא דחה את ההצעה מכול וכול באמרו: "גידמן מבקש לפאר את קהילתו ביוקרתו של אבי, לעולם לא אתן יד לכך".

אופיינית לאופן חשיבתו היא אחת מאמרותיו, שאותה ציטט הרב סופר בהספדו: "כידוע לא נאמר ביום השני של הבריאה 'כי טוב'. הסיבה היא: 'ויבדל' – הפירוד בין מים למים שנעשה ביום השני, ואין טוב במקום של פירוד. וזה תמוה, כי גם ביום הראשון של הבריאה כתוב 'ויבדל', גם בו נעשה פירוד, ובכל זאת נאמר 'כי טוב'. והתשובה היא שההבדל הוא בין מה למה מפרידים.

ביום שני הופרדו מים ממים, שני דברים שווים, ואין טוב במקום שבו שורר פירוד בין דברים שווים. ביום ראשון, לעמת זאת, הופרד האור מהחושך. מדובר בפירוד של ניגודים, וזה דבר טוב, ואפילו טוב מאוד". בהתאם ל"ווארט" הזה הוא גם פעל.

בהגיעו לנייטרא נוכח לדעת שצפויה לו עבודה קשה. הקהילה הייתה אומנם חרדית, אך ידיהם של הניאולוגים (שהשתייכו אז עדיין לקהילה) היו בה על העליונה. עמם נמנו אלה ששילמו את רוב המיסים וגם השכבה האקדמית. גם מבחינה מספרית היו הניאולוגים חזקים מאוד. המוסדות, ובפרט מערכת הכשרות, לא התנהלו על פי ההלכה. היראים כבר לא קנו בשר בנייטרא. כניסתו של רבי משה כ"ץ לתפקיד הייתה בשבילם מעין גאולה. הם סמכו על מרצו ועל פיקחותו של הרב, והאמון שנתנו בו הוכיח את עצמו. מי שלא ראה את מאבקו הממושך, את התמודדותו העיקשת עם יריבים בעלי אמצעים וקשי עורף, את תבונתו, את כוח הארגון שלו ואת חוסר ההתחשבות בצרכיו הוא – לא מסוגל להעריך כראוי את מלחמתו.

במרוצת הזמן עלה בידו להביא את מוסדות הקהילה לרמה כזאת ששמש הלך לפניהם. ה"תלמוד תורה" זכה למעון נאה והצטיין ברמה גבוהה. כמו כן היה שותף להקמת מאפיית מצות בעלת מכונות המונעות כל חשש חמץ. מאפייה זו משמשת דוגמה לקהילות המובילות במדינה ומחוצה לה. לאחרונה הביע בפני סיפוק גדול על ההישגים מתוך שמחה ורצינות תהומית כאחד: "בבשר ובמצות הנחתי עירוב לעולם הבא".

היעדר פניות אישיות ושנאת בצע היו גם הם ממידותיו הבולטות של הרב. בשבילו זה היה דבר מובן מאליו. פעם, כשבטל מהלך בקהילה בגלל שהיה מנוגד להלכה, ההין ראש הקהל לאיים עליו בקיפוח פרנסתו. הוא לא ציפה לתגובתו החריפה של הרב. "הינך רואה את מקום מושבו של הבישוף שם?!", שאל הרב והחווה בידו על טירת הבישוף שנשקפה מהחלון. "אני אפילו יותר עצמאי מהבישוף. ואם ינסו ללחוץ עליי להסכים לדבר שאסור להסכים לו בשום פנים ואופן, אקום ואעזוב את הקהילה!!".

בתקופה שבה שיתף פעולה עם הניאולוגים נתגלו יותר ויותר מכשולים בפני שאיפתו להפוך את הקהילה לקהילה יהודית אמיתית. הוא הסיק את המסקנות והחליט לפעול למען פילוג הקהילה. בפיקחותו הצליח לגרום לכך שכל מוסדות הקהילה יישארו בידי החרדים, שהיו החלק החלש יותר מבחינה חומרית. איש לא פיקפק בטוהר ליבו של הרב, ותעיד על כך העובדה שאפילו הניאולוגים, שנדחקו מתוך הקהילה, חלקו לו כבוד עד הסוף.

המנוח הצטיין בטוב לב נדיר במינו. לכל אחד מצא מילת עידוד ועצה נבונה. הוא עזר בתור עושה ומעשה. נהג לתת לזולת בנדיבות משלו, אף על פי שלא היה בעל אמצעים. אחד המספידים הדגיש בהספדו שהצדיק המנוח ז"ל דאג

לכך שתיחסך חרפת רעב מהרבנים ומהעובדים הציבוריים בקהילות הקטנות. לתלמידיו היה ידיד אבהי. משאלת ליבו הייתה להיטיב עם הזולת. את המאבקים ניהל מתוך יראה וצדקות.

וככה יצא שהוא, שלעולם לא היה רודף כבוד, הפך למנהיגם ויועצם של כל רבני סלובקיה, כפי שכבר קודם, בהונגריה הגדולה, תפס עמדה בולטת בחיי היהדות הנאמנה. הוא זכה לאמון בלתי מסויג. "חכם חרשים" היה, חכם שמודים לו בשתיקה אחרי שהוא חיוה את דעתו. בתקופה הקשה של התמורות ושל הבנייה מחדש נועדה לו השפעה מכרעת על חיי היהדות, וזאת הסיבה מדוע האבל על המנוח ז"ל, שנפטר בשיבה טובה, גדול כל כך.

קהילת נייטרא מבקשת לכבד את זכרו באמצעות הקמת בית חולים יהודי, שכן מוסד כזה עדיין חסר בקהילה. יהי רצון שהתוכנית תצא אל הפועל כדי שיהיה זה מבחינת "זכר צדיק לברכה".
ה' יגדר פרצות עמו ברחמים".

הקמת המצבה ויום השנה הראשון

ביידישע פרעססע" (2.12.1927) נמצא גם דיווח על הקמת המצבה :

"מנייטרא מדווחים לנו : יום כ"ג מרחשוון [תרפ"ח] היה לקהילתנו יום זיכרון. תמונתו המזהירה של רבנו המנוח זצ"ל עודנה חיה בלבבות בשעה שהקהילה הקימה מצבה על הקבר הטומן בחובו את המעטה הארצי של נשמתו הגדולה והטהורה. חרף הגשם השוטף ומזג האוויר הסוער יצאו כל בני הקהילה ומעריצים רבים של הרב הגדול זצ"ל, שבאו מקרוב ומרחוק, אל בית החיים, כדי להשתתף בתפילות ובבקשות לרגל הקמת המצבה.

אחרי שובם מבית החיים התאספו כולם בבית הכנסת הגדול. שם פתח בנו וממלא מקומו, רבנו הנכבד האב"ד [רבי אברהם] אהרן כ"ץ, בדברים מרגשים לזכרו. נאומו היה מבוסס על דברי הנביא: "כי שפתי כהן ישמרו דעת – כי מלאך ד' צבאות הוא". הוא שירטט בקווים בולטים את דמותו של המנוח כשר התורה המפיץ חכמה, כמנהיג העם בעל אופי חזק וכלוחם חסר פשרות למען האמת.

אחריו נשא הרב שמעון הירשער (אב"ד מודרן-פרעשבורג) הספד גדול שהיה מוקדש ללוחם העז למען עצמאותה של התורה בכל תחומי החיים היהודיים. הוא צייר תמונה מזהירה מחייו ומפועלו של רבה הגדול של נייטרא זצ"ל. בפרט תיאר כיצד שימשה לו התודעה הנכונה של המהות היהודית האמיתית כקנה מידה בעבודת ההשתלמות העצמית שלו, בחיזוק הקהילה **כקהילה חרדית**, ובהפצת רעיונותיה של **אגודת ישראל** בקרב הציבור היהודי כולו. בעוד שמצד אחד נלחם למען טוהר העקרונות החרדיים, פעל מצד שני למען אחדות ושלום בקרב היהדות החרדית.

הרב יוסף אדלר אב"ד ששבורג, תלמידו של הנפטר, נשא דברים אחריו. הוא הדגיש בעיקר את הגותו היהודית הברורה ופעילותו העקבית של מורו ורבו

הנערץ זצ"ל. לבסוף הקדיש הרב מ"ל [משה אשר] עקשטיין אב"ד סערעד לרבנו המנוח זצ"ל נאום חזק ומלא רגש.

ביום היארצייט הראשון נכתב ב"ידישע פרעססע" (6.1.1928):

"ביום ה' י"ב בטבת [תרכ"ח] מסתיימת שנת האבל על רבה הבלתי נשכח של נייטרא, רבי משה כ"ץ זצ"ל. ביום זה תקיים חברת "קהילת משה" בפעם הראשונה סיום של הש"ס ושל שישה סדרי משנה. החברה נוסדה במיוחד למטרה זו ומורכבת מבני התורה של קהילת נייטרא. על פי התקנות אמורה החברה לקיים כל שנה ביום היארצייט סיום דומה".

בקשה

לבני משפחתו של רבי משה ידוע שהוא כתב הרבה חידושי תורה, אלא שהם לא הגיעו לידינו, כנראה אבדו בשואה. מכאן בקשתנו: כל מי שיודע פרטים על אודות רבי משה כ"ץ, או על צאצאיו, או על חידושי תורתו יואיל נא לשלוח את החומר לצאצאיו באמצעות המערכת.

בשולי המאמר: תשובה מרבי משה כ"ץ מופיעה בס' 'ידת ודין' (קבורת

נכרי בין קברי ישראל, טעמעשוואר תרס"ד) בסי' ל"ג (עמ' נ"ה-נ"ו). בס' 'מלאה ברכת' (בודאפעסט תרצ"ז) עמוד כ"ח מביא חתנו דבר תורה בשמו 'חמי - אב אשתי הצדקת חוה בת זימלא עיה'. בס' 'רבה דעמיה' (תולדות רבי שמואל דוד אונגר אב"ד נייטרא, בני ברק תשע"ה) עמ' 99 בהערה מצוטטת אימרה בשמו.

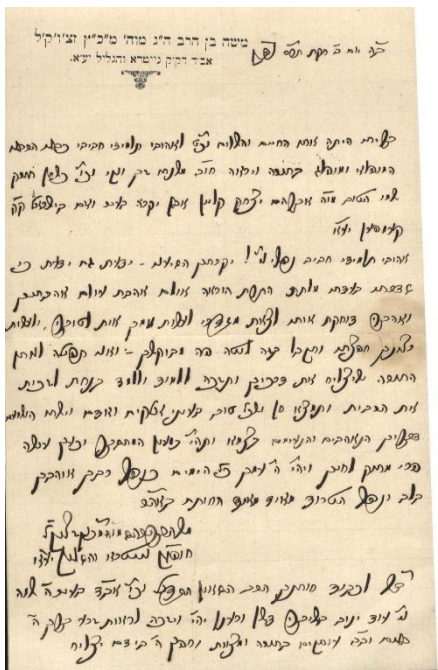

רבי משה נתן מעות קדימה גם לספרים אהל מועד - אוהל יוסף (ירושלים תרמב), שו"ת אוצר חיים (סיגעט תרעג), שו"ת בית נפתלי (פאקש תרנ"ט), הגש"פ חלוקא דרבנן (לבוב תרנ"ד).

הוא חתם כאב"ד מאגענדארף על קריאה למען 'מחזיקי הדת' בגליציה משנת תרמ"ב, ועל גילוי דעת נגד הניאולוגים וסטאטוסקווא, [כרוז שנכתב בבודאפעסט אדר ראשון תרמט]. בשנת תרנ"ו חתם על כרוז לטובת ביקור חולים בפעסט (נדפס בירחון 'כרם שלמה' ח"ז קובץ י' עמוד מ"ח), בשנת תר"ס על כרוז נגד מציצה בכלי (נדפס בס' 'שדי חמד'), בשנת תרס"ח אודות תנאי בנישואין (נדפס בס' 'אין תנאי בנישואין' וילנא תר"צ) ובשנת תרפ"ג על קול קורא מרבני סלובקיה לכנסיה גדולה של 'אגודת ישראל'.

בשו"ת שארית יהודה (ירושלים תשל"ג) סימן מ"ז יש תשובה אליו אודות השפיריטוס לפסח. (ע"פ רשימות העורך הרב זושא קינסטליכער ז"ל).

להלן מכתב ששלח לתלמידו הרב אברהם יצחק קליין זצ"ל הנ"ל והיתר הוראה שצירף למכתב:

ב"ה יום ב' חקת תר"ס לפ"ק
 בריתי היתה אתו החיים והשלום
 וכ"ט לאהובי תלמידי חביבי כבני
 הרבני המופלא ומופלג בתורה
 ויראה חו"ב משנתו זך ונקי וכו'
 כשמן תורק שמו הטוב מו"ה
אברהם יצחק קליין אבן יקרה
 בעיר ואם בישראל ק"ק קעמפען
 יע"א.

אהובי תלמידי חביב נפשי נ"י!
 יקרתך הגיעני - ידעת גם ידעת כי
 גדרתי בעדתי מלתת התרת
 הוראה אולם אהבת עולם
 אהבתיך ואהבה דוחקת אותי
 לצאת מגדרי לעשות עמך את
 לטובה, ולעשות רצונך חפצתי
 ותקבל בזה לוטה פה מבוקשך -

ואני תפילה לנותן התורה שיצליח את דרכיך ותזכה ללמוד וללמד בנחת
 לזכות את הרבים, ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, וישתו
 השומעים דבריך הנאהבים והנעימים בצמא ותה"י כמעין המתגבר וכעץ

עשה פרי מתוק לחיך ויהי' ה' עמך כל הימים כנפש רבך אוהבך בלב ונפש הטרוד מאוד מאוד החותם באה"ר

משה בהרה"ג מוה"מ כ"ץ זצוק"ל חופק"ק נייטרא והגליל יע"א

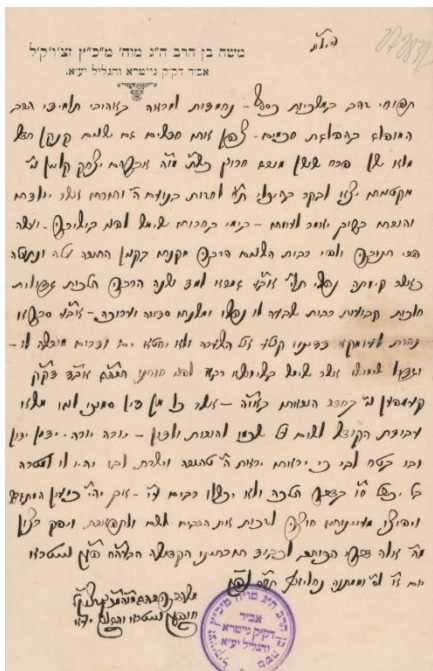
ד"ש לכבוד חותנך הרב הגאון הגדול וכו' אבי"ד בעיר ה' שמה נ"י עוד ינוב בשיבה דשן ורענן יהי' ויזכה לראות זרע ברך ה' בנים וב"ב עוסקים בתורה ומצוות וחפץ ה' בידם יצלח.

היתר הוראה

שיל"ת

תפוחי זהב במשכיות כסף – נחמדות למראה באהובי תלמידי הרב המופלג בהפלגת חכמים – צפן אתו חדשים גם ישנים, קנקן חדש מלא ישן, פרח שושן, מורג חרוץ כש"ת מו"ה **אברהם יצחק קליין** נ"י, מקטנותו יצא לבקר בהיכלי ת"יח לחזות בנועם ה' ותורתו, אשר יולדתו והורתו ברוך יאמר לעומתו – בימי בחרותו שימש לפני בישיבה ועשה פרי תנובה ולפי רבות השנים הרבה מקנתו בקנין התורה עלה ונתעלה כאשר קיוותה נפשי תל"י, אבי"ע גמרא למד ושנה הרבה הלכות גדולות, הלכות קבועות רבות שבעה

לו נפשו ומשנתו סדורה וערוכה – אבי"ע סברא נחית לעומקא דדינא, יס קולע אל השערה ולא יחטא, ים ודרום מורשה לו – וגדול שימוש אשר שימש בשימושא רבא לפני חותנו הרה"ג אבי"ד דק"ק קעמפען נ"י בחדר הוראתו באו"ה – אשר כל מן דין סמוכו לנא משא עבודת הקודש לשום על שכמו להורות ולדון – יורה יורה ידן ידן ובו בטח לבי כי יראתו יראת ה' טהורה וישרת לבו יהיו לו למטרה בל יכשל ח"ו בדבר הלכה ולא יכשלו רבים ע"י – אך יהי' כמעין המתגבר ויפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים לשם ולתפארת ויפק רצון מה'.

אלה דברי הכותב לכבוד תורתינו הקדושה הבעה"ח פק"ק נייטרא יום א' לסי וממתנה נחליאל תר"ס לפ"ק

משה בהרה"ג מוה"מ כ"ץ זצוק"ל חופק"ק נייטרא והגליל יע"א

הנגיד רבי שלמה אהרן העניג מפולינא

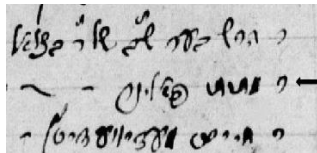
אבות משפחת העניג וצאצאי המשפחה לדורותיה

אבי משפחת העניג הוא התורני רבי ישראל איסר בן מו"ה יוסף מדאלינא.

על מצבתו בהולובינע נחרת: פ"ינ / האישי / החשוב
התורני / מ"ה ישראל איסר / במ"ה יוסף זצ"ל /
מק"ק דאלינא / נפטר בש"ט / כ"ה ניסן / תנצבה.

בנו הרבני הנגיד והנדיב ר' מתתי' שהתגורר
בהולובינע ובשנת תקנ"ז בערך עבר לדור
בפולינא. ברשימותיו של הנגיד וראש הקהל

דמונקאטש ר'
גדליה אורנשטיין
משנת תקס"א
הוא מכונה ר'
מתתי' פאלינר.

בקונטרס "תקנת תמכין דאורייתא" שנכתב

בשנת תקפ"ח ע"י הגה"ק בעל "הבני יששכר" מדינוב בהיותו בדמונקאטש, הוא
מכונה "הרבני הישיש הנגיד המפורסם כ"ש מהו' מתתיהו נ"י", לכאורה הוא
היה בערך כבן שבעים שנה. אי"כ נראה שהוא נולד בסביבות השנים תק"כ.

ברשימה ממשלתית שנערכה באיזור דמונקאטש בחודש מאי 813' [תקע"ג] וכן

בחדש פב' 817' [תקע"ז] כתוב Mthas :

Henigh (Honig) Polena : [מתיאס העניג
מפולינא].

ברישום באיזור דמונקאטש משנת תקצ"ב
(832) כתוב: בעיירה פולינא מתגורר Honig
Matasz [מאתאס האניג] ולו אשה, 2 בנים
21 בנות.

וברשימה משנת תר"ב 842' כתוב: בביתו
מאתאס הניג בפולינא נמצאים 2 ראשי בתי
אב. 2 נשים, בן 1, 3 בנות ו21 משרתות.

נוסח מצבתו בהולובינע: פ"ינ / הרבני הנדיב
אשר / מלחמו נתן לדל וצדקת / פזרונו

בישראל המנוח / מוי מתתי בהמנוח מוי / ישראל איסר ז"ל / נפטר בט"ו אב תר"ד לפ"ק / תנצבה.

רבי אריה ליב ב"ר ישראל איסר העניג

בן נוסף של רבי ישראל איסר הוא הרבני התורני ר' ארי' לייב העניג שהתגורר בהולובינע. נפטר בא' דר"ח אדר ראשון תקס"א ומנו"כ בהולובינע. לפי הידוע לי היו לו 2 בנים והם הרבני ר' ישראל איסר העניג והרבני ר' אהרן צבי העניג.

ברשימותיו של הנגיד ר' גדליה אורנשטיין אנו מוצאים אותו בשנת תקנ"ח וכ"כ: ר' לייב האלבינר אח[ו]ר ר' מתתי.

נוסח מצבתו: פ"נ/ איש תם וישר / הרבני מוהר' ארי' / ליב בן מו"ה ישראל / איסר ז"לה' ונפטר / א' דר"ח אדר ראשון / שנתקס"א לפ"ק תנצבה.

וזה נוסח מצבת בנו ר' אהרן צבי: פ"נ / איש תם וישר ויר / א' הרבני היקר מו"ה / אהרן צבי

במוהר' / ארי' ז"ל נפטר בשם / טוב חי אלול תר"ד / לפ"ק תנצבה. הוא נזכר גם ברשימת נותני מעות קדימה לסי' ינדבת פי' (תרי"ג) להרה"ק מקאמארנא: האליבינע, ר' אהרן הירש, בנו ר' ישראל ליב.

נוסח מצבת בנו רבי ישראל איסר: עד הגל הזה ועדה המצבה / פ"נ / וזאת לאיש חמודות / ויר"א הרבני מוהר' / ישראל איסר בן / מו"ה ארי' ליב / ז"ל ונפטר כ"ו שבט / שנתר"ב לפ"ק תנצבה.

בני רבי מתתי' העניג:

א[ה] הרבני הנגיד המופלג החסיד מו"ה ר' שלמה אהרן העניג. נולד בפולינא בשנת תקס"ג בערך. ראה עוד עליו ועל צאצאיו להלן.

ב[ן] ר' ישראל איסר העניג מפולינא.

ג[ם] מ' חי' אסתר. נולדה בפולינא בשנת תקנ"ח ונפטרה במונקאטש בב' תמוז תרמ"ד. נישאה בזוו"ר להרה"ח ר' משה געציל העניג מפולינא ולאחר פט"ו בעלה נישאה להרה"ח ר' משה געציל קעסט ממונקאטש, כפי הנראה הוא היה קרוב משפחה של בעלה הראשון.

צאצאי ר' ישראל איסר העניג ב"ר מתתי' (מהידועים לי):

1. ר' שמואל שמעלקא העניג. נולד בשנת תק"פ בערך ונפטר בחודש טבת

תרל"ט. זוגתו בזוו"ר מ' גולדה לבית רוזנבוים. בזוו"ש נישא למ' גיזה לבית ניימאן. צאצאיו מזוו"ר: א] ר' מתתי' העניג נפטר במונקאטש ב- 29 במרץ 1914. זוגתו מ' הנ"י טאובה פאני לבית בויםגרטן. ב] 'כנראה' ר' מרדכי העניג נפטר ב- 15 בפב' 1892. זוגתו מ' רבקה לבית ריינהארץ מווערעצקי נולדה ב- 30 ביולי 1858.

צאצאיו מזוו"ש: א] ר' דוד העניג נולד בשנת 1842 ונפטר ב- 17 באוק' 1916. זוגתו בזוו"ר מ' יענטא פייגא ב"ר יעקב יצחק צאהלר ממונקאטש. זוגתו בזוו"ש מ' עטל נולדה בשנת 1848, נפטרה בקיראלי-פיסאללאש (הונגריה) ב- 28 בפב' 1908, בת ר' נפתלי

יצחק ליפשיץ מפאשקאטץ [מחוז בערעג]. ב] ר' ישראל איסר העניג נפטר בא' סוכות תרנ"ד. זוגתו מ' חיה לבית קליינמאן. ג] מ' טויבא ליבא נולדה במרץ 1855, אשת ש"ב ר' ישראל איסר העניג (נפטר ב- 12 בנוב' 1897) ב"ר משה דוב ב"ר שמואל שמעלקא ב"ר ישראל איסר ב"ר מתתי' העניג.

2. ר' משה דוב העניג. נפטר בו' אדר תרמ"ד. זוגתו מ' עטיל לבית אייזלר. הורי:

א] ר' ישראל איסר העניג נפטר בי"ז חשון תרנ"ח. נוסח מצבתו: פ"נ / איש תם וישר ירא / ד' נחמד לבריות מ' / ישראל איסר / ב"מ משה דוב ז"ל / נפטר יז מר חשון / תרנ"ח לפ"ק תנצבה. זוגתו מ' טויבא ליבא ב"ר שמואל שמעלקא ב"ר ישראל איסר ב"ר מתתי' העניג. ב] מ' טשארנא אשת ר' אהרן אקרמן. ג] מ' חנה הנ"י אשת ר' בן ציון בנימין פריי. ד] מ' שרה נולדה ב- 17 בינו' 1877 ונפטרה בשנת 1942 ה] שמואל צבי העניג נולד ב- 24 באפר' 1879 ו] מ' רחל רבקה נפטרה בשנת 1908.

3. ר' יעקב בן ציון העניג. נפטר בו' שבט תרמ"ח. זוגתו מ' מלכה. הורי: א] ר' שלום יוסף העניג נולד במונקאטש

בשנת תרי"ט נספה בשואה בתש"ד, הי"ד. זוגתו מ' רחל רוזה נולדה בשנת

תרכ"ג ונפטרה בשנת תר"ס בת ר' ישראל דב פוירשטיין. [ב] הב' פנחס העניג נפטר בא' חג של פסח תרט"ו. ג] 'כנראה' ר' יצחק העניג.
צאצאי מ' חי' אסתר ב"ר מתתיה' העניג (מהידועים לי):

בנה מבעלה הראשון הרה"ח ר' **משה געצל העניג** הוא הרה"ח ר' **אהרן ברוך העניג** ממונקאטש שנולד בשנת תקע"ט ונפטר בכ"ט שבט תרס"ה. נישא למי' שרה בת הרה"ח ר' נתן נטע זלצברגר בן הגה"ח ר' צבי הירש דומ"ץ מונקאטש.

צאצאי הרה"ח ר' אהרן ברוך ומי' שרה העניג:

[א] מי' לאה נולדה במונקאטש ב- 842' ונפטרה שם ב- 9 בינו' 908'. אשת הרה"ח ר' מנחם מענדל פוקס בהרה"ח ר' מרדכי דוד ממונקאטש. [ב] מי' יענטא חנה נולדה במונקאטש ב- 844' נישאה ב- 4 ביולי 865' להרה"ח ר' מרדכי

קאליש בהרה"ח ר' משה אליעזר ממונקאטש. נפטרה במונקאטש ב- 2 בספט' 937. ג] הרה"ח ר' צבי מתתיה' העניג. נולד במונקאטש בשנת תר"י בערך ונפטר במיהאלאוויץ בכ"ב שבט תרפ"ב. זוגי' מי' רבקה בהרה"ח ר' אברהם אריה קליין, נפטרה ב- 22 במרץ 893.

לאחר פטירת זוגתו מי' שרה נישא הרה"ח ר' אהרן ברוך העניג לאחותה מי' רבקה שנולדה בשנת 826' ונפטרה ב- 20 באפי' 886.

צאצאי הרה"ח ר' אהרן ברוך ומי' רבקה העניג:

[א] מי' הודי' עטל. נולדה במונקאטש ב- 11 בספט' 858' ונפטרה הי' אב תש"א בבודפשט. נישאה ב- 3 בנוב' 875' לר' מרדכי ניימאן ב"ר צבי. נולד בהאקליווא ב- 23 בנוב' 849' ונפטר בבודפשט ז' תשרי תרפ"ח.

נוסח מצבותיהם: פי"ט / האיש היקר / מו"ה **מרדכי** בן **צבי ניימאן** / ז"ל / מרדכי לפני המלך יצא / רוחו לבוש בבגדי עונה / דרכי יושר וצדק לבניו ציוה /

חתימת רבי אהרן ברוך העניג בין ראשי קהילת מונקאטש על כתב ההכתרה לרבי מאיר פערלס

כי אל תבכו למת חי הוא עודנו / יושר צדקתו
לפניו ינחנו / נאסף לאבותיו ז' תשרי תרפ"ח
לפ"ק / תנצבה / ש"א ליפשא.

פ"ט / האשה הצדקת היקרה / מרת **הודי עטל**
ע"ה / אלמנת מו"ה **מרדכי נוימאן** זצ"ל / הוד

יראת ה' קשטה
תמיד פניך / עטרה
לבעלך היית לוית חן
לבניך / בתמימות
וביושר מלאת וקונד
/ צדקת פזרונד תהי

תמיד זכרונד / הלכה לעולמה ביום ה' אב תש"א /
בשנת פ"ג לחייה / וכבוד גדול עשו לה במותה.

ב] ר' פישל העניג נולד במונקאטש ב- 14 באוגו' 861'
ונפ' ב- 13 ביוני 892'.

ג] מ' קריינדל, נולדה במונקאטש ב- 14 במאי 864'.

ד] ר' משה (מור) געצל העניג, נולד במונקאטש במרץ
865' ונספה בשואה בתש"ד הי"ד. נישא ב- 1 בספט' 898' למ' פייגא שנולדה ב-
29 באוגו' 873' ונפט' בשנת 936' בת הרה"ח ר' מרדכי קאליש הנ"ל.

ה] מ' טאובא, נולדה במונקאטש ב- 11 באפר' 866', נישאה ב- 3 בדצמ' 889'
להרה"ח ר' יוסף ברוך כ"ץ בהרה"ח ר' אפרים.

ו] ר' נתן נטע העניג, נולד במונקאטש ב- 30 יולי 872'.

ז] ר' לייב העניג, נולד במונקאטש ב- 14 במאי 874' ונספה בשואה ב- 944',
הי"ד. נישא ב- 5 במאי 918' למ' צביה ב"ר נתן נטע שלום (שמואל) הרטמן ב"ר
מאיר.

ח] מ' רוזה רחל, נולדה במונקאטש ב- 15 באוגו' 874', נישאה במונקאטש ב- 28
ביוני 893' לר' צבי ב"ר מרדכי פרבנבלום ממונקאטש, נולד ב- 6 באוק' 870'
ונפטר במונקאטש ב- 23 במאי 925'.

לאחר פטירת בעלה הרה"ח ר' משה געצל העניג נישאה מ' חי' אסתר להרה"ח
ר' משה געצל קעסט.

צאצאי מ' חי' אסתר והרה"ח ר' משה געצל קעסט :

א] ר' חיים אליעזר קעסט, נולד בפולינא בשנת 835' ונפטר ב- 12 במרץ 908'.
זוגתו בזוו"ר מ' אסתר עטיל לבית זלינגר ממונקאטש. בזוו"ש נישא למ' חני

(יוהנה) ב"ר שמואל לייב פרבנבלום ממונקאטש שנפטר במונקאטש ב- 15 בפב' 902'. מזווי"ש לא ידוע לי על ילדים.

הורי: [1] מ' מלכה פייגא נולדה בשנת 861' ונישאה במונקאטש ב- 5 באוג' 879' לר' משה יוסף רובין. [2] ר' מקס מיקשה קעסט (כך שמו בלע"ז ברישומים) נולד במונקאטש ב- 15 בינו' 861' נישא בסארוואש [מחוז בעקעש, הונגריה] ב- 5 בפב' 888' למ' רוזי לבית ברייטנר. [3] ר' שמעון אלכסנדר סענדר קעסט נולד במונקאטש ב- 16 בפב' 865' ונפטר ב- 1 בינו' 940'. זוגתו מ' חנה לבית ברייטנר אחותה של רוזי הנ"ל. [4] מ' רוזה ילניק נולדה במונקאטש ב- 6 באוק' 872' ונפטרה בני"ב ב- 18 בנוב' 941. [5] טויבא, נולדה במונקאטש ב- 11 בדצמב' 873. [6] ר' יוסף אייזיק קעסט, נולד במונקאטש ב- 6 ביולי 876' נפטר בני"ב ב- 3 באוג' 962'. נישא במנהטן נ"י ב- 17 באוג' 902 למ' לנה עדנה לבית הויזמן. [7] ר' שלמה אהרן שמואל קעסט, נולד במונקאטש ב- 3 בינו' 879' ונפטר בקליבלנד אהיו ב- 29 באוג' 954'. נישא במנהטן נ"י ב- 19 בינו' 902 למ' לואיזה לבית פריד.

ב] מ' טשערנא הודי, נולדה בפולינא בשנת 837' ונפטרה במונקאטש ב- 16 בפבר' 900', אשת ר' **חיים פישל לוי** (לורנץ). הורי: [1] ר' שלמה אהרן לוי, נולד במונקאטש ב- 10 בינו' 860' ונפטר בבודפשט ב- 9 במרץ 928'. זוג' מ' גיזלה לבית פריד. [2] ר' אלכסנדר סענדר לוי נולד במונקאטש ב- 4 באוג' 864' ונפטר בראאב (הונגריה) בשנת 937'. נישא שם ב- 12 במאי 895' למ' מרים לבית זינגר. [3] מ' פעסל (פפי) נולדה במונקאטש ב- 16 בדצמ' 869' נישאה במונקאטש ב- 27 באוג' 889' לר' אברהם גרינצווייג ממונקאטש. [4] ר' משה געציל לוי, נולד במונקאטש ב- 4 באוג' 873', נישא ב- 2 ביוני 900' למ' רוזה לבית טשגורי מבודפשט שנולדה ב- 9 בספט' 883' ונפטרה בבודפשט ב- 7 בינו' 932'.

ג] 'כנראה' מ' רוזה רחל נולדה בשנת 844' אשת ר' **ישראל גרינברגר**, נולד במונקאטש בשנת 842' ונפטר ב- 19 במרץ 907'. הורי: [1] משה געצל גרינברגר, נולד במונקאטש ב- 9 במרץ 872', נפטר בינקותו. [2] ר' אליהו (אליאש) גרינברגר נולד במונקאטש ב- 18 ביוני 874'. נישא למ' חי' שרה לבית מרמלשטיין (נולדה בסוואליווא) ב- 2 מאי 897. [3] ישעי' גרינברגר, נולד במונקאטש ב- 28 במאי 877' ונפטר ב- 10 ביולי 880'. [4] אברהם גרינברגר, נולד במונקאטש ב- 13 באוג'

ר' עקיבא קעסט

880'. נישא ב- 29 בספט' 904 למ' פרידה לבית טייכמן מווערעצקי שנולדה ב- 28 יוני 877. [5] מ' חי' אסתר, נולדה במונקאטש ב- 23 בפב' 889' ונפטרה ב- נוב' 924'. אשת ר' יעקב הערש הרשקוביץ שנולד במונקאטש ב- 29 ביוני 884'. נישאו ב- 17 בספט' 918.

ד] הרב ר' עקיבא קעסט, נולד במונקאטש באפריל 846' ונפטר במנהטן נ"י ב- 22 ביוני 907', נישא

בשנת 860' למי רחל לאה (רוז) לבית היימן שנולדה בפבר' 846' ונפטרה ב- 20 ביוני 900' ומנו"כ בבית העלמין 'מאונט לבנון' קווינס נ"י.

הורי: [1] מ' מלכה, נולדה במונקאטש ב- 1 ביולי 865' ונפט' בני"ב- 27 פב' 932', אשת ר' יוסף ווייס. [2] ר' משה געציל קעסט, נולד במונקאטש ב- 10 באפר' 867' היגר לני"ב- 28 ביולי 887' ונפטר במנהטן נ"י ב- 24 במאי 921', נישא ב- 12 במאי 895' למ' פאני לבית זלצר שנולדה בבודפשט ביולי 876' ונפטרה במנהטן ב- 1 בדצ' 923. [3] מ' רוזה יענטא, נולדה במונקאטש ב- 16 ביוני 869', בשנת 884' היגרה לניו יורק ונישאה לר' מאיר שולמן. נפטרה בברוקלין ב- 30 באפריל 933. [4] מ' פרלה, נולדה במונקאטש ב- 12 ביוני 871' ונפטרה בניו-יורק בשנת 931'. בזוו"ר נישאה לר' שאול שולמן. ובזוו"ש נישאה לר' מאיר לואיס שולמן וממנו צאצאיה. [5] חיים לייב קעסט, נולד במונקאטש ב- 7 בפב' 878'.

הרבני החסיד רבי שלמה אהרן העניג ממונקאטש

בשנת תקפ"ח הצטרף החסיד ר' שלמה אהרן לחבורת 'תמכין דאורייתא' בראשותו של הרה"ק בעל ה"בני יששכר" מדינוב בעת כהונתו במונקאטש. וכך כתוב בקונטרס "תקנות תמכין דאורייתא": "ויתחזק שלמה בן דעבי"ד עובדין

תקנות תמכין דאורייתא

ויתחזק שלמה בן דעבי"ד עובדין טובין. לסיוד גם הוא

נונה צין הורה הקדושה

חבורה **תמכין דאורייתא** הוא יהו כבוד הרבני המופלג המויתק כ"ש מהו' הישיש הנגיד המפורסם שלמה אהרן בן הרבני הישיש הנגיד המפורסם כ"ש מהו' **מתתיהו** נ"י. לסיוד גם הוא נולד כחוד עונני חבורתו וצבן צהקנות כל החבורה אחרת וענינו. בן ירעה וכן יפרחן. צניו יהו כשמילי זחיס קביצ לטלחט. זרע ציק ד' וקבלטוהו צקצר פכיס יפוט. כי רחוי הוא ללווהו חילטלח צח צוק ד' :

טבין, להיות גם הוא נמנה בין החבורה הקדושה חבורה תמכין דאורייתא הוא ניהו כבוד הרבני המופלג המויתק כ"ש מהו' שלמה אהרן בן הרבני הישיש הנגיד המפורסם כ"ש מהו' **מתתיהו** נ"י. הנה נשאו לבו ונדבה רוחו לקרבה אל המלאכה מלאכת שמים, להיות

כאחד מבני חבורתינו ובכך בהסכמת כל החבורה אמרנו וענינו, כן ירבה וכן יפרוץ, בניו יהיו כשתילי זיתים סביב לשולחנו, זרע בירך ד' וקבלנוהו בסבר פנים יפות, כי ראוי הוא לאותו איצטלא בא ברוך ד"י.

בין נדבותיו הוא נידב את הדפסת הספר הק' "עטרת צבי" חלק שני שחיבר הגה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב. וכך כתוב בדף השער: "ועל הטוב יזכר שמו של הרבני הנגיד המופלג החסיד מוה' שלמה אהרן נ"י בהמנוח מוה' **מתתיהו** זלה"ה אשר הזיל זהב מכיסו לצורך הדפסת הספר הקדוש וזכותו של המחבר יגן עליו לגדל את בניו בנחת ויזכה לראותם כשתילי זיתים סביב לשולחנו אמן." כמו"כ הוא נזכר ברשימת נותני מעות קדימה לס' 'נדבת פי' (תרי"ג) להרה"ק מקאמארנא: "פאלינא, ר' שלמה אהרן". כן נזכר ברשימת המסייעים

להוצאת הספר 'תפלה למשה' להרה"ק רבי משה מסאמבור : "רי שלמה אהרן מפאלאן, חתנו הרב החסיד מוהר"ר אהרן מאיר נ"י".

כמו"כ אנו מוצאים תשובה של הגאון המפורסם מהר"ם א"ש ראבי"ד אונגוואר אליו, אור ליום ד' ט"ז טבת תר"ב [בעניין מקווה מים שבנה בביתו] וכ"כ : "לכבוד הרבני הנגיד ירא ושלם כש"ת [כבוד שם תפארתו] מהו שלמה אהרן נר"ו, וחותר את תשובתו "דברי ידידו ה"ק מאיר א"ש".

נוסח מצבתו בהולובינע : "אבן מקיר תזעק חבל על דאבדין / פ"נ / הנמצא כזה

שומר שבת / כמותו עניים מרודים / הביא ביתו כבוד והמליט / נפשות ישראל בחמלתו / החזיק לומדי תורה בימין / צדקתו ה"ה הרבני המופי / מו"י שלמה אהרן בהמני"מ / מתתיי זלה"ה נפטר ט"ו טבת / שנתרי"ח לפ"ק תנצבה".

זוג' מ' דבורה בת הרב החסיד ר' יחיאל [יעקב] מינץ שוי"ב בסקאליע. נולדה בשנת תקס"ח ונפ' בג' שבט תרנ"ו ומנו"כ במונקאטש.

לפי הידוע לנו נולדו להם 3 ילדים :

א. מ' שרה רבקה אשת רבי אהרן מאיר פרידלנדר.

נולדה בט"ז תשרי תקפ"ט. בשנת תר"מ עלתה לאה"ק ואיתה מכתב המלצה מבעל ה"דרכי תשובה" הגה"ק ר' צבי הירש שפירא אב"ד דק"ק מונקאטש והגליל הכותב כדלהלן :

יערב מליצתי עבור המכ"ז הרבנית הצנועה אשה יראת ה' מרת שרה רבקה תח"י אלמנת הה"ג הצדיק מו"ה אהרן מאיר זצ"ל אבד"ק באלחוב, אשר נוסעת לעת זקנתה לשבת על אדמת הקודש בארץ החיים ת"ו, ונסיעתה דרך סאלוניקי וגם שאר

מקהלות אחביי הספרדים יצ"ו נא מאוד לכבדה ולתמכה בכל מקום בואה. דרך נסיעתה מרחק רב כזה אורחא רחיקא וזוודא קלילא אשר לא ניסתה באלה וכל כבודה וכו', ונפשה איוותה להיות באה"ק, ע"כ בודאי מצוה רבה ונכבדה לקרבה ולתמכה ולהיות לה לפה ולמליץ אשר תוכל לבא שמה באין מפריע, ולאו בכל יומא מתרחיש מצוה מנוסעת כזו אשת חבר רב גדול וצדיק מפורסם זצ"ל הנ"ל, אשה קשת רוח וזקינה צנועה ומהוללה ונודדה במדינות רחוקות לרגל נסיעה לדבר מצוה, וזכות המשתדל ומסייע גדול מאוד ושכרו אתו אורך ימים עושר וכבוד ביראת ה' כל הימים בכט"ס והצלחה, ונזכה כולנו להעלות לציון ברחמים. באעה"ח ד' כ"ג סיון תר"מ מונקאטש יע"א

צבי הירש שפירא אבד"ק הנ"ל והגליל בעמח"ס דרכי תשובה על היו"ד

התיישבה בירושלים ושם נפטרה ביי"ט אייר תרס"ט ומנו"כ בהר הזיתים.

נוסח מצבתה: פ"נ / הרבנית הצדיקה / שרה רבקה ע"ה בת / הרב החסיד הנדיב / ר' שלמה אהרן זצ"ל / אשת הרב הגאון / ר' אהרן מאיר זצ"ל / אבד"ק באלחוב נפ' יום ב' / י"ט אייר תרס"ט / תנצבה.

בנה רבי זלמן ליב כותב אודותיה בכתי"י (הנמצא ביד נכדו הגה"ח ר' יחזקאל הורוביץ):

"אמי הרבנית הצדקנית הצנועה והחסודה המחכמת אשת חיל יראת ד' מרת **שרה רבקה** תחי' עמ"ש בת הרב הגביר החסיד המופלג ומופלא ירא ושלם המפורסם מוהר"ר **שלמה אהרן** זצ"ל מפאלינא כפר אשר בין מונקאטש ובין וועריצקיע באונגארן אשר נפטר בט"ו טבת התרי"ח לפ"ק ליל ועש"ק בכפר הנ"ל ונקבר בכפר האלבינא".

*אני היבנית פרידלנדר הבתולה והחסודה הפחמנת אשת חיל ויראה
בית לה רבקה תמי ע"ה בת הרב הגביר החסיד המופלג והמופלא ירא ושלם המפורסם
והנ"ל אהרן זצ"ל מפאלינא כפר אשר בין מונקאטש ובין וועריצקיע באונגארן
אשר נפטר בט"ו טבת התרי"ח לפ"ק ליל ועש"ק בכפר האלבינא*

בעלה הגה"צ ר' **אהרן מאיר פרידלנדר** אב"ד וואלאווע ובאלחוב נולד בר"ח אב תקפ"ד, בכפר שארקוז אילאק אשר בגליל קראלא (אונגארין).

אביו הגה"ח ר' זלמן לייב בן הרב ר' מאיר חריף מפרידלאנד בן הרב ר' אברהם בן הרב ר' יוסף בן הרב ר' פנחס בן הגאון ר' מאיר וואהל אב"ד בריסק ולמעב"ק עד המהר"ם מפאדובה (ע"פ סדר היחס שכתב נכדו ר"א אייכנשטיין מקיוויאשד).

בגיל תשע חיבר את הספר "אברך" על ט' פרקים ראשונים שבספר תהילים. לאחר נישואיו שקד על לימודיו והקים ישיבה, כשחמיו רש"א תומך בו

ובישיבתו. הרה"ח ר' אלכסנדר סענדר ווייס בספרו 'פאר יוסף' כותב שאביו הרה"ח ר' ישראל דב מקערעצקי למד אצל הגה"צ ראי"מ.

בנו רבי זלמן ליב כותב אודותיו בכת"י הנ"ל: "ונתקבל אמו"ר זצ"ל לאב"ד בגלילות וואלאווע מחוז מארמאראש אונגארן והי' שם כששה שנים ואח"כ נתקבל לאב"ד בק' באלחוב יע"א והי' שם כתשע שנה ושם מני"כ ביום א' כ"ג תשרי שמחת תורה שנת א"י"ד"י ח"ס"י"ד"י א"ה"ר"י"ן מ"א"י"י"ר"י ז"ל"י"ב"י [שנת תרל"ה] ונקבר למחרתו ביום ב' בראשית.

ג. מ' חנה איטה אשת רבי מנחם מאניש רוזנברג.

התגוררו בטעטש ואח"כ בווערעצקי, שם נפטר בחודש שבט תרל"ב.

ג. רבי מרדכי העניג.

נולד בשנת תר"י לאחר שאביו התברך מפי קודשו של הרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידיטשוב זיע"א. אודות המעשה שהיה, סיפר האדמו"ר מזידיטשוב ב"ש-ארה"ב בשיחו עם האדמו"ר מתו"א במוצש"ק פ' ויצא תשפ"ג: "בשנת תר"ט הגיע הרה"ק ר' י"א מזידיטשוב (טרם עלותו על כס האדמורו"ת) לעיירה פולינא ושם התארח אצל החסיד ר' שלמה אהרן משך זמן ארוך. קודם עזיבתו שאל הרה"ק ר"י"א את רש"א היות וברצוני לגמול עמכם טובה על האירוח הממושך, במה אברככם? ענה לו: יש לי ב"ה שפע של פרנסה וכל טוב, ושני חתנים ת"ח מופלגים בתורה ויראת שמים, אולם בן זכר אין לי. נענה רבי יצחק אייזיק ואמר: אברכך בבן זכר, ובתנאי שתתן לי מעיל משי. כמובן שמיד הסכים רש"א, ואכן נתן לרבי את מבוקשו. באותו עת היה נוכח חתנו הגדול הגאון ר' אהרן מאיר פרידלנדר והוא שאל את הרבי מה העניין של מעיל המשי לברכתו, והשיב לו: מפורש הוא ביפתח אליהו" לבושין תקינת לון, דמינייהו פרחין נשמתין לבני נשא"..." ואכן הברכה התקיימה ולשנה הבאה נולד בנו רבי מרדכי.

בגיל שש עשרה נישא למ' חיי שרה (נולדה בשנת תר"א ונפטרה בג' סיון תרצ"ד) בת החסיד ר' אלעזר ווייזער מווערעצקי. התגוררו בווערעצקי ולאחמ"כ עברו להתגורר במונקאטש ברחוב Vagohid מס' 435 ושם שימש כמו"ץ עד לפטירתו בש"ק ד' אדר תרע"א, ושם מנו"כ.

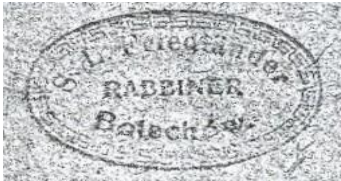
**צאצאי מ' שרה רבקה אשת הגה"צ ר' אהרן מאיר פרידלנדר (לפי סדר
חתימתם בהקדמת ס' 'אברוך')**

א. מ' ליבא צביה אשת הרה"צ ר' צבי הירש לאבין מסטרי (גאליציה). נולד בשנת תר"ה לאביו הרה"צ ר' ישראל יוסף שהיה חתן הרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידיטשוב. אבי אביו הרה"צ ר' נפתלי הירץ היה חתן הגה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב. הי' תלמיד זקנו הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב, התגורר בעיר סטרי, ולאחר פטירת זקנו התקבצו אליו חסידי זידיטשוב מתושבי סטרי והיה למנהיגם. נפטר בח' תמוז תרע"ג, ושם מנו"כ.

ב. מ' טויבא אשת הגה"ח ר' ישכר בער זאקס.

ג. הגה"ח ר' חיים פרידלנדר מבאלחוב, זוגי מ' עטיל בהרה"צ ר' צבי ערליך נכד הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב.

ד. הגה"ח ר' שלמה יהודה זלמן לייב פרידלנדר, נולד בבאלחוב ביום ג' כ"ב

חותמתו כרב בבולחוב

סיון תרכ"ט ונפי' ביי"ג טבת תרפ"א. שימש כמו"ץ בפאשעווארסק ולאחמ"כ מ"מ אביו בבאלחוב. נישא בדיבוא בח"י סיון תרמ"ז לזוגי' בזוו"ר מ' פרידא האדיא בת הנגיד הרה"ח ר' אהרן ברענער משם בהגה"ח ר' יעקב שהיה דומ"ץ בנאדבורנא ואח"כ

בטשערנוביץ. זוגי' בזוו"ש מ' ראשא בת הגה"ח ר' פנחס חיים הלוי הורוביץ מקוסוב מח"ס "פנתחא זוטא", נפטרה בכ"ט אדר תרע"ה.

צאצאי מ' ליבא צביה אשת הרה"צ ר' צבי הירש לאבין מסטרי:

א. מ' רחל פערל, נולדה בשנת תרכ"ב, אשת הרה"צ ר' נפתלי וייסבלום בא"ב להרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק. הורי: 1. מ' הענדל, נולדה בתרנ"א. 2. מ' איטא, ילידת תרנ"ד. 3. הב' אלימלך, יליד תרנ"ט, נפטר בתרע"ג. 4. הגה"ח ר'

יעקב יצחק וייסבלום. נולד בזידיטשוב בכ"ג ניסן תרס"ז ונפי' ביי"ט אלול תשל"ד. שימש כרב שכונת הדר בחיפה. זוגי' מ' חנה רייזל בהגה"ח ר' חיים אייזן. [הורי: א] הגה"ח ר' חיים נפתלי וייסבלום, נולד בשנת תרצ"ב ונפי' ביי"ד תשרי תשע"ו, רבה של שכונת 'נוה שאנן' בחיפה, זוגי' מ' גיטל טובה בהרה"צ רבי יהודה צבי ברנדווין מסטרעטין. [ב] הגה"ח ר' יהודה צבי וייסבלום, נולד בשנת תרצ"ג ונפי' בכ"א אד"א תשע"ט, היה משגיח בישיבת קרלין בבני ברק, זוגי' מ' בתי' ב"ר ישראל יעקב כתבן. [ג] מ'

רבי יעקב יצחק וייסבלום

רחל פערל, נולדה בחי"י אייר תרצ"ה, נישאה בא' אד"ב תשכ"ב להרה"ח ר' משה שלמה סלוניס שנוולד בד' טבת תרח"צ ונפטר בכ"ג חשוון תשנ"ו, בן הרה"ח ר' עזריאל זעליג מצאצאי 'בעל

התניא. ד] הגה"ח ר' אורי וייסבלום שליט"א, משגיח ישיבת 'נחלת הלויים' בחיפה, יליד תרצ"ז, זוי מ' דבורה בת ר' אליהו בנדיקט. ה] מ' מרים רבקה אשת הרה"צ ר' יצחק מנחם ויינברג שליט"א האדמו"ר מטולנא].

ב. הרה"צ ר' **שלמה יהודה לאבין** מזידיטשוב-קולומי. נוי בשנת תר"ל ונספה בשואה, הי"ד. זוגי בזוו"ר מ' אסתר לאה בהגה"ח ר' משה עזריאל וולדמן דומ"ץ בארשא, נפטרה בד' כסלו תרס"ג. בזוו"ש נישא למ' פערל בת דודו אחי אמו הגה"ח ר' חיים פרידלנדר מבאלחוב הנ"ל.

צאצאיו מזוו"ר: 1. הרה"צ ר' **אלכסנדר ליפא לאבין** מזידיטשוב-בערגסאז,

רבי נפתלי צבי לאבין מזידיטשוב

נספה בקאמעניץ-פאדאלסק בד' אלול תשי"א, זוגי מ' הינדא בת דודו אחי אביו הרה"צ ר' משה לאבין מדראהביטש. הורי: הרה"צ ר' נפתלי צבי לאבין מזידיטשוב-בערגסאז ארה"ב, נוי בוי תמוז תרע"ו ונפי' בי אדר תשס"ט ומנו"כ בק. יואל. זוגי בזוו"ש מ' מרים איידל בהרה"צ ר' יחיאל אלטר הלוי שטיינברג.

[הורי: א] הרה"צ ר' אלכסנדר ליפא נפי' ביי"ד טבת תשמ"ז, חתן הרה"צ ר' מרדכי הלפרין מקוזניץ. ב] הרה"צ ר' משה דב רב

ביהכ"נ קהל חרדים. ג] הרה"צ ר' שלמה דב אדמו"ר מזידיטשוב לונדון. ד] הרה"צ ר' ישעי' אדמו"ר מזידיטשוב וויליאמסבורג. ה] הרה"צ ר' אהרן מאיר אב"ד באלחוב – ארה"ב. ו] הרה"צ ר' יצחק אייזיק אדמו"ר מזידיטשוב בב"ב. ז] מ' הינדא אשת הרה"צ ר' דוד קאהן אדמו"ר מתני"א ירושלים. ח] מ' אסתר מלכה אשת הרה"צ ר' אלימלך לאווי אדמו"ר מטאהש].

2. מ' ביילא אשת הרה"צ ר' **חיים אברהם פולק** מבערגסאז, נפטר ביי"ז טבת

רבי יוסף מאיר פולק

תרצ"ג. בנם: הרה"צ ר' **יוסף מאיר פולק** מנהיג חברות 'שומרי אמונים' בעיר בערגסאז. נולד בכ"ד אדי"ב תרע"ג ונספה בשואה בד' אלול תשי"א, הי"ד. זוגי מ' חנה בהרה"צ ר' יחיאל חיים לאבין ממאקאווא (בזוו"ש נישאה להרה"ק רבי אהרן מבעלזא). [הורי: א] הרה"צ ר' אברהם אלטר פולק מבערגסאז, נולד בה' כסלו תרצ"ה ונפי' בכ' אלול תשס"ו, זוגי מ' בלומה ב"ר מרדכי וובר מבדפשט. ב] מ' ביילא חי, נפטי בכ"א מני"א תשנ"א, אשת הגה"ח ר' מנחם מענדל מענדלזון גאב"ד קוממיות].

3. אשת הרה"צ ר' **אליעזר צבי** [בהרה"צ ר' אברהם

מרדכי] **סאפרין** מקומארנא, נספו בשואה הי"ד. 4. אשת הרה"צ ר' **מנחם מענדל** אב"ד בארדיוב, נספו בשואה הי"ד. 5. אשת הרה"צ ר' **אברהם הלברשטאם** בהרה"צ ר' יהושע בהרה"צ ר' מנחם מענדל מדוקלא.

צאצאיו מזווי"ש : 6. הרה"ח ר' שמואל אהרן לאבין. 7. הרה"ח ר' יצחק אייזיק לאבין. 8. הרה"ח ר' יהושע לאבין. 9. הב' חיים צבי לאבין, נספו בשואה, הי"ד. ג. בעריש, נולד בשנת תרל"א.

ד. חי', נוי בשנת תרל"ה ונפי' בשנת תרל"ז.

ה. הרה"ח ר' אהרן מאיר לאבין נוי בי"א תמוז תרל"ח. שוי"ב סונוביץ (סינאוואצקא וויושנע) גאליצי'. זוגי' מי' פרידה יענטא ב"ר ישעי' צבי פרידמן מנדבורנא, נספו בשואה, הי"ד.

צאצאיהם : 1. מי' עטי' עטל, נפי' בכ"א אדי"ב-תשמ"ו, אשת בן דודה הרה"ח ר' משה יהודה לייב אייכנשטיין. נולד בשנת תר"ע ונפי' בכ"ח כסלו תשנ"ח, בהרה"ח ר' יצחק אייזיק אייכנשטיין בהרה"צ ר' צבי הירש לאבין מסטרי

(הנ"ל). נישאו ביי"ב תמוז תר"צ. [הורי : א] הרה"ח ר' יצחק אייזיק אייכנשטיין, נולד בכ"ט תשרי תרצ"ב ונפי' בט"ו שבט תשנ"ז, זוגי' מי' בלה ב"ר אפרים דייטש. [ב] הרה"ח ר' ישעי' צבי אייכנשטיין, נולד בי"ח תמוז תרצ"ד ונפי' ביי"ב שבט תשע"א, זוגי' מי' יוכבד ב"ר יצחק פומרנץ. [ג] מי' ליבא דבורה, נולדה ביי"ב שבט תרצ"ז ונפי' ביי"ג חשון תשע"א, אשת הרה"ח ר' ישראל ברנשטיין ב"ר יעקב חנני. [ד] מי' שאשא רויזא, נולדה בכ"י טבת ת"ש ונפי' בי"א סיון תשע"ח, אשת הרה"ח ר' יהושע ארי' הלוי פרל ב"ר יחזקאל. [ה] הרה"ח ר' אהרן מאיר אייכנשטיין, זוגי' מי' גולדה זהבה ב"ר יעקב צבי ווייס.].

ר' יהושע אריה פרל

2. ר' יצחק אייזיק לאבין-פרידמן, נולד בשנת תר"ע ונפי' ביי"ב שבט תשל"ח. בזווי"ר נישא למי' נחמה לבית פרידלנדר. בזווי"ש נישא למי' רבקה. [בניו מזווי"ש : א] ר' צבי עמית-פרידמן. [ב] ר' אהרן מאיר פרידמן].

3. ר' יעקב מענדל לאבין. 4. ר' דב בעריש לאבין. נספו בשואה עם משפחתם, הי"ד.

ו. הרה"ח ר' יצחק אייזיק לאבין-אייכנשטיין, נולד בה' שבט תרמ"א ונפי' בכ"ג ניסן תרפ"ח. זוגי' מי' תרצה בת הרה"צ ר' יקותיאל שמואל שמעלקא ערבליך מצפת-ירושלים נכד הרה"ק רמ"ל מסאסוב.

ר' דוד פרקוביץ

צאצאיהם : 1. מי' שינדל רחל, נפי' בט"ז אדר א' תשל"ח, אשת הרה"ח ר' דוד פרקוביץ ב"ר אברהם ישעי'. נישאו בכ"ג תשרי תרפ"ה. [הורי : א] הרה"ח ר' צבי הירש פרקוביץ, נולד בחשון תרפ"ט ונפי' בי"ד מני"א תשס"ד, זוגי' מי' שרה ליבא ב"ר הלל כהן. [ב] הרה"ח ר' יעקב יצחק אייזיק פרקוביץ, נפי' בט"ו תשרי תשע"ב, זוגי' מי' חנה ב"ר שלמה צבי אטיק. [ג] מי' חי' ביילא אשת הרה"ח ר' פנחס לייבוש [ב"ר

שמואל יוסף] וועבער. ד] הרה"ח ר' חיים אברהם ישעיהו פרקוביץ, נולד בבי' מנ"א ת"ש ונפטי' בבי' שבט תש"ס, זוגי' מי' יהודית ב"ר שמואל מאנדל. ה] מי' שושנה רייזל אשת הגה"ח ר' שלמה אהרן הולצברג בהגה"ח ר' משה צבי. ו] מי' ליבא צביה אשת הרה"ח ר' פנחס ברזל ב"ר דב. ז] מי' ציפורה פסי' לאה אשת הרה"ח ר' צבי הולס ב"ר בנימין.]

ר' ישראל יוסף שניאורסון

2. מי' שאשא רייזא יוכבד, נולדה בשנת תרס"ה ונפ' בתשכ"ז, אשת הרה"ח ר' ישראל יוסף שניאורסון מצאצאי 'בעל התניא'. נישאו בחי"י שבט תרפ"ז. במשך שנים שימש כשד"ר עבור ישיבת 'תורת אמת' חב"ד בירושלים, בשנותיו האחרונות התגורר בכפר הרואה ושם לימד 'חסידות' עד לפט' בבי' שבט תשט"ו. [הורי: א] הרה"ח ר' שמואל מנחם מענדל שניאורסון, נולד ביי"ט תשרי תרפ"ח ונפ' בבי' תמוז תשע"ט, זוגי' מי' פייגא רבקה לבית איזאק נפטי' בכ"ז כסלו תשנ"ג. ב] מי' שיינא יפה ליבא, נולדה ביי"ב

תמוז תרצ"א, אשת הגה"ח ר' שמואל ברוך אליעזרוב. ג] הרה"ח ר' משה זלמן שניאורסון, נולד ביי"א כסלו תרצ"ה ונפ' בטי' סיון תשס"ב, זוגי' מי' עוזית ב"ר משה צבי סג"ל. ד] מי' חי' צבי, נולדה בלי' כסלו תרצ"ו, אשת הגה"ח ר' מאיר צבי גרוזמן, נולד ביי"ז שבט תרצ"ד ונפ' ביי"ז

ר' מרדכי לידר

טבת תשע"ז, מראשי ישיבת תות"ל המרכזית בכפ"ח, שימש כראש ישיבות חב"ד בקרית מלאכי ובחולון, מחה"ס 'יאמרי צבי'. ה] מי' ציפורה, נולדה בכ"ג אדר תרצ"ז, אשת הגה"ח ר' שרגא פייבל רימלער מנהיגה הרחוני של 'המרכז היהודי' בשכונת ברייטון. ו] הרה"ח ר' יצחק אייזיק שניאורסון, נפ' בלי' ניסן תשע"ד, זוגי' מי' יהודית רחל לבית שפירא. ז] הרה"ח ר' יקותיאל שניאורסון, נולד בלי' מנ"א תרצ"ז, זוי' מי' יוכבד לבית געלבאך.]

3. מי' חי' דבורה, נולדה בשנת תרע"א ונפ' ביי"ט שבט תרצ"ד, אשת הרה"ח ר' מרדכי לידר ב"ר שלמה זלמן מטבר'י. נישאו בז' אדר תר"צ. [הורי: א] הרה"ח ר' יצחק אייזיק לידר, נולד בשנת תר"צ, זוגי' מי' יוכבד ב"ר חיים יהודה יעקבזון, היא ובעלה נפטרו בכי' כסליו תשי"ע. ב] מי' רבקה רחל שיינדל קרישבסקי, נפ' בכ"ז תמוז תשע"ג.]

4. הרה"ח ר' משה יהודה לייב אייכנשטיין, זוגי' מי' עטי' עטל בת דודו אחי אביו הרה"ח ר' אהרן מאיר לאבין שוי"ב הנ"ל.

ז. מרים, נולדה בשנת תרמ"ב ונפ' בגיל 3 חודשים.

ח. מי' אסתר עטי', נולדה בכי' אד"א תרמ"ו ונפ' בשנת תר"ע, אשת הרה"ח ר' פנחס רבינוביץ.

ר' משה ליב אייכנשטיין

ט. הרה"ח ר' אליהו לאבין, נולד בשנת תרמ"ט, זוג' מ' מרים סימא ב"ר דוד לינווד.

י. מלכה בלומה, נולדה בשנת תרנ"ג ונפט' בגיל שנה.

צאצאי מ' טויבא והגה"ח ר' ישכר בער זאקס:

א) הרה"ח ר' אהרן מאיר זאקס, זוג' בזוו"ר מ' אסתר בהרה"צ ר' שלום באב"ד מסקאהל נספו בשואה, הי"ד. ב) הרה"ח ר' יוסף זאקס, זוג' מ' מלכה מרים, נספו בשואה, הי"ד. ג) הרה"ח ר' אליהו זאקס, נספה עם משפחתו בשואה, הי"ד.

ד) הרה"ח ר' שרגא פייבל ז"ק, נפ' בכ"ד תמוז תשכ"ג, זוג' מ' רבקה בהרה"צ ר' שלום שפירא מראווא.

נוסח מצבתו: פ"נ / הרב החסיד המפורסם ירא ועבד ד' מנעוריו / במס"נ הלך

בתום וביושר וישב באהלה של תורה / ומעודו התאבק בעפר רגלי צדיקים וחסידים / ושתה בצמא את דבריהם מחשובי זקני חסידי / בעלזא הסתופף בצל כ"ק רבותינו הק' נוי"נ / וצללה"ה באמונה שלימה ולא זו כל שהוא / מדרכיהם ומנהגיהם מגזע אראלים ותרשישים / מוה"ר שרגא פייבל ז"ק ז"ל / בן הרב החסיד בנש"ק מוה"ר ישכר דוב ז"ל / מחותנו של כ"ק אדמו"ר קוה"ק ציס"ע / מוהר"א זצללה"ה מבעלזא נכד הגה"ק / מוהר"א בעמחה"ס מעשה רוקח זצ"ל / והרה"ג מוהר"א אבדק"ק

דראהביטש בעמחה"ס / אזור אליהו זצ"ל והרה"ק מוהר"א אבדק"ק / באלחוב בעמחה"ס האברך זצ"ל / נפטר בשם טוב ביום כ"ד תמוז תשכ"ג לפ"ק / תנצב"ה.

הורי: 1. הרה"ח ר' שלום זאקס. נספה עם משפחתו בשואה, הי"ד. 2. הרה"ח ר' משה אליקים בריעה ז"ק זוג' מ' מירל בת הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע. נספו בשואה, הי"ד. 3. מ' שיינדל הענא, נפט' בייג תשרי תשס"א, אשת בזוו"ר הגה"ח ר' אפרים רובין ראש ישיבת בעלזא באנטוורפן, נספה בשואה, הי"ד. בזוו"ש נישאה להרה"ג ר' יונה מגיד. [צאצאיה מזוו"ר: א] מ' טויבא יונה שרדה את השואה ונישאה להרה"צ ר' יעקב יצחק מוסקאוויטש משאץ ירושלים. [ב] הב' חי' רובין. [ג] הב' צבי רובין, נספו בשואה עם אביהם בהושענא רבא תש"ג, הי"ד.]

צאצאי הגה"ח ר' חיים ומ' עטיל פרידלנדר מבאלחוב:

א. הגה"ח ר' יצחק אייזיק פרידלנדר, נולד בה' מנ"א תרל"ג ונספה בט' סיון תש"ד. זוג' מ' הענטשא סירקא בהגה"ח ר' פנחס חיים הלוי הורוביץ מח"ס 'פתחא זוטא'.

בתם: מ' שרה באבציא, נפטרה בה' ניסן תש"ז. אשת הגה"ח ר' דוד צבי

רבי דוד צבי שנייבאלג

שנייבאלג, נולד בכ"ג אדר תרנ"ג ונפ' בז' טבת תשכ"ח. דומ"ץ וויזניצא ואב"ד 'מחזיקי הדת'- מאנצ'יסטר. [הורי: א] הגה"ח ר' ישעי' שנייבאלג, נולד בז' אלול תר"פ ונפ' ח"י תשרי תשס"ג. רב הישוב בני ראם בין השנים תשט"ז-תשמ"א ואח"כ שימש כרב ביהמ"ד חסידי בעלזא ברמת אלחנן ב"ב, ודיין בבד"ץ 'מחזיקי הדת'. זוג' בזוו"ר מ' מירל בריינא בהרה"צ ר' שלום אייכנשטיין מזידיטשוב-צפת. בזו"ש מ' באשע. ב] הגה"ח ר' מנחם מענדיל שנייבאלג גאב"ד קהילת 'מחזיקי הדת' מאנצ'יסטר. נולד ביי"ט אלול תרפ"א ונפ' במנצ'יסטר בכ"ב ניסן תשפ"א ומנו"כ בירושלים. בזוו"ר נישא למ' פייגא בהגה"ח ר' משה יהודה ערנרייך משימלויא, ובזו"ש נישא

למ' בלומא ב"ר שרגא פייבל ווייס שו"ב בביסטרא, נכד החסיד ר' יעקב ב"צ ווייס מסיגעט. ג] הב' אהרן מאיר שנייבאלג, נולד בשנת תרפ"ה ונפ' בכ"ה אייר תש"ח, היה משב"ק ה'דמשק אליעזר' מוויזניץ. ד] הגה"ח ר' שרגא פייביש שנייבאלג, נולד בח"י אדר תרפ"ט ונפ' בכ' סיון תש"ס, רב ביהמ"ד אהבת ישראל-ויזניץ-לונדון, מחבר השו"ת 'שרגא המאיר'. זוג' מ' פראדיל בהגה"ח ר' משה מונד אב"ד מיקולייב. ה] מ' הינדא אשת הגה"ח ר' קלמן קלונימוס פינטער אב"ד זאלצבורג בהרה"צ ר' יחזקאל מקורטשין, נולד בכ"ח תמוז תרפ"ט ונפ' בכ"ט תמוז

רבי יצחק אייזיק אייכנשטיין מקיוויאשד

תשס"ט. ו] מ' רבקה אשת הגה"ח ר' יהושע העשיל לאנדא מלונדון נפ' בכ"א אייר תשמ"א. ז] הרה"ח ר' חיים שנייבאלג, נפ' בט"ז מנ"א תשמ"ט, זוג' מ' פערל אסתר בהרה"ג ר' יצחק גראהמאן. ח] מ' בלומא אשת הרה"צ ר' מנחם מענדל כהנא מספינקא-לונדון, נולד בתרצ"ז ונפ' בכ' כסלו תשע"ה.]

ב. הרה"צ ר' אהרן מאיר פרידלנדר-אייכנשטיין מזידיטשוב קאשוי, זוג' מ' חנה בהרה"צ ר' מנחם מענדל מזידיטשוב בהרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידיטשוב. נספו בשואה בי' סיון תש"ד, הי"ד.

הורי: 1. הרה"צ ר' יצחק אייזיק אייכנשטיין מ"מ אביו בקאשוי, נולד בשנת תרע"ג ונפ' בא' אד"א תשס"ד. זוג' מ' ריקל בהרה"צ ר' אלעזר שפירא מקיוויאשד - נו"נ להגה"ק ה'בני ישכר' מדינוב. בשנת תש"ח עבר לגור בקווינס נ"י. לאחר פט"י חמיו מילא

את מקומו כאב"ד קיוויאשד מונסי. [בניהם: א] הרה"צ ר' אהרן מאיר אייכנשטיין מקיוויאשד מונסי, נולד בשנת תשי"ט ונפ' בי"ח חשוון תשע"ו, חתן הגה"ח ר' אברהם דוד הורוביץ גאב"ד שטראסבורג. [ב] הרה"צ ר' יוסף מרדכי אייכנשטיין מקיוויאשד בורו פארק. [ג] הרה"צ ר' לייביש אייכנשטיין מבערשט חתן הרה"צ ר' ישכר בעריש רובין מקערעסטיר. [ד] הרה"צ ר' פנחס אייכנשטיין חתן הגה"ח ר' חיים יהושע העשיל באב"ד רב דק"ק 'מנחת חינוך'. חתניהם: [א] הגה"ח ר' מיכאל שלמה דוד מייזליש אב"ד חברה ש"ס טוטנהאם-אנגלי בהגה"ח ר' יהושע זאב אב"ד ליעזש לונדון. [ב] הגה"ח ר' יוסף ויינברג.]

2. הרה"צ ר' **מנחם מענדל אייכנשטיין**, זוג' מ' חוה רחל בהרה"צ ר' יחיאל לייפער ממארוש וושארהל. [צאצאיהם: א] הב' חיים. [ב] הב' יחיאל. [ג] הב' צבי הירש. [ד] הב' שרה עטיא. [ה] ההב' רבקה. [ו] הב' שלאמציא ליבא. [ז] הב' חיי פעריא. נספו כולם בשואה ביי סיון תשי"ד, הי"ד. [ח] מ' יענטא אשת הרה"ח ר' עקיבא זילברברג ב"ר אברהם בנימין אב"ד פיטסבורג.]

ג. מ' פערל, נישאה לבן דודה הרה"צ ר' שלמה יהודה לאבין מזידיטשוב-קולומיי בהרה"צ ר' צבי הירש הנ"ל. בזיווג השני שלו. צאצאיהם כתובים לעיל.

צאצאי הגה"ח רבי שלמה יהודה זלמן לייב פרידלנדר ראב"ד באלחוב:

מזו"ר: א. יעקב, נולד בח' תמוז תרמ"ח ונפטר בכ"ח תמוז תרמ"ח.
ב. מ' חנה רחל, נולדה ביי תמוז תרמ"ט, אשת הרה"ח ר' **צבי זיידא סאבעל**, נפטר ביי"א ניסן תרצ"ו. התגוררו בסאטמר, היא ומשפחתה נספו בשואה, הי"ד. בנם: הרה"ח ר' **יעקב מאיר סאבעל** שרד את השואה ונישא למ' מרים לבית גאנץ. הורי: 1. הרה"ח ר' צבי זיידא, זוג' שרה טויבא לבית ויינברגר. 2. מ' רבקה, אשת הרה"ח ר' שמואל יוסף הלוי ווייס ממונקאטש-ני"י.

צאצאיו מזו"ש:

[א] הב' אהרן מאיר, נולד בפאשעווארסק בכ' אייר תרנ"ז. [ב] מ' פעסיל אשת

רבי אברהם דוד הורוביץ

הרה"ח ר' געציל ליימזידר. להם 5 ילדים, נספו בשואה, הי"ד. [ג] מ' בינה. היא ומשפחתה נספו בשואה, הי"ד. [ד] מ' שרה רבקה. היא ומשפחתה נספו בשואה, הי"ד. [ה] מ' מלכה אשת הרה"ג ר' יחיאל הלוי הלר ב"ר שלמה דב מסיגעטנספו בשואה הי"ד. [ו] הגה"ח ר' **אברהם דוד הורוביץ**, נולד בבאלחוב בכ"ב חשוון תרע"ב. התייתם מהוריו בגיל צעיר וגדל אצל זקנו הגה"ח ר' פנחס חיים הלוי הורוביץ מח"ס 'פתחא זוטא', לכן אימץ את שם משפחתו. זוג' בזו"ר מ' ברכה בהרה"צ ר'

אליעזר ליפא מראצפערט, היא וחמשת ילדיהם נספו בשואה, הי"ד. זו' בזו"ש מ' נחמה נפטר בלי מני"א תשע"ב, בת הגה"ח ר' יחזקאל ווידמן אב"ד

סיטשעל. שימש כדיין בגרוסווארדיין, אונסבורג, לאנדסבערג ולמעלה משלושים שנים שימש כאבד"ק שטראסבורג. בשנת תשל"ט מונה לדיין וחבר בד"ץ העדה החרדית בירושלים, עד לפטיו ב' אלול תשס"ד. מנ"כ בהר הזיתים.

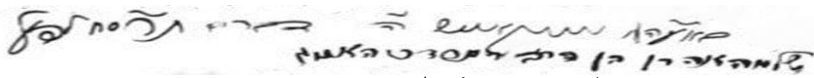
צאצאי מ' חנה איטה (לבית העניג) אשת הגה"ח ר' מנחם מאניש רוזנברג

[א] טויבא, נולדה בטעטש בד' טבת תרכ"ג, אשת הרה"ח ר' שמואל צבי שווימר, גרו בטעטש ואח"כ במונקאטש. בנם הידוע לי: הרה"ח ר' מנחם מאניש שווימר נולד בטעטש בכ"ז טבת תרמ"ג והתגורר במונקאטש. זו' מ' פרידא ב"ר אהרן יחיאל מיכל ווייזער ב"ר יהושע בן החסיד ר' אלעזר מווערעצקי. ילדיהם (חלקם ידועים רק בשם הלועזי): זיגמונד, האני, אסתר, גיזלה, פירושקה, יצחק מאיר, נספו בשואה, הי"ד.

[ב] ר' צבי אלימלך, נולד בטעטש בי"ח סיון תרכ"ו. ג] מ' בריינדל שרה, נולדה בטעטש בג' שבט תרכ"ח. ד] הרה"ח ר' שלמה אהרן רוזנברג, נולד בווערעצקי בי"א תשרי תרל"ב. זוג' מ' נחמה רבקה לבית גלייכער. בנם הרה"ח ר' מאניש יואל נולד בטעטש בח' טבת תרנ"ה, זוג' מ' הנדל רחל ב"ר חיים גדליה הלפרט ממונקאטש.

צאצאי הגה"ח ר' מרדכי ומ' חי' שרה העניג

1. הרה"ח ר' שלמה אהרן האניג ממונקאטש, נולד בשנת תרכ"ו. זוג' חנה לבית שאורטיג. הורי: א] הרה"ח ר' ארי' לייביש, זוג' מ' שרה לבית קאהן. ב] מ' הינדא האניג. ג] ר' אלעזר האניג. ד] מ' קיילא האניג. ה] ר' יצחק האניג. ו] מ' ז'ני, נספו בשואה, הי"ד.

התימתו (מה' דברים תרס"ח) "שלמה אהרן בן הרב מרדכי האניג"

2. ישראל יוסף, נולד בא' אד"א תרכ"ז. 3. הינדא, נולדה בכ"ח אלול תר"ל.

רבי יעקב העניג

4. הגה"ח ר' יעקב העניג דומ"ץ איסקיס. ראה עליו בעלה 58 עמ' נ'.

הורי: א) הרה"ח ר' שלמה אהרן העניג ממונקאטש- ירושלים. נולד בשנת תרנ"ח. היה חסיד זידיטשוב כאבותיו ולמד בישיבתו של הגה"ק בעל 'מנחת אלעזר' במונקאטש. בסוף שנת תר"פ עלה לאה"ק והתיישב בצפת ולאחמ"כ עבר לירושלים שם למד בכולל 'תפארת צבי' עדת מונקאטש, וקבע את מקום תפלתו בבית המדרש

'בית אהרן' קארלין שבעיר העתיקה. כשהגיע לאה"ק האדמו"ר מוהרא"א מקרלין בשנת תרצ"ג, רש"א נקשר אליו בקשר של קיימא באהבה עזה, והשתלב בחבורת טובי אברכי קארלין. הרה"צ הריא"ז מרגליות העיד כי למד

אתו יחד את תורת החיין אצל המקובל רש"א אלפנדרי. היה חבר בוועד

רש"א העניג בין שמות חברי כולל מונקאטש

'מחזיקי חינוך הישן'. נפטר בשבעה עשר בתמוז תרצ"ז ומנו"כ בהר הזיתים. **זוגתו מ' אלטע חנה זיסל** בהרה"ח ר' ישראל אהרן ריינהארץ מוואלאווא-צפת-ירושלים. נפטרה בט"ז טבת תשמ"ט ומנו"כ בהר הזיתים.

(ב) הרה"ח ר' **צבי הירש העניג**, נולד באויבער ביסטרא בכ"ט אד"א תר"ס, זוג' מ' טשערנא לבית כץ, נספו בשואה, הי"ד.

(ג) הרה"ח ר' **משה יהודה לייב העניג**, נולד באויבער ביסטרא בכ"ח כסלו תרס"ב, זוג' מ' שרה לבית ניילינגר, התגוררו בטאראצקעז ואח"כ בסעליש.

(ד) הרה"ח ר' **יצחק אייזיק העניג**, נולד במיידאן שע"י אויבער ביסטרא בט"ו סיון תרס"ג. התגוררו בבערגסאז. הוא, זוגתו וארבעת ילדיהם נספו בשואה, הי"ד.

(ה) מ' חנה יוטא, נולדה באיסקא בה' סיון תרס"ה, עלתה ארצה בשנת תרצ"ו והתגוררה בירושלים, שם נישאה להרה"ח ר' **שניאור זלמן אייזנבך**. נפט' ללא זש"ק בי"ד מנ"א תשמ"ב.

(ו) מ' **פערל מרים** נולדה באיסקא בט"ו בשבט תרס"ו נספתה בשואה, הי"ד.

(ז) הרה"ג ר' **אלעזר העניג**, נולד באיסקא בכ"ו תמוז תרס"ז. מח"ס "זכרון יעקב". שימש כדומ"ץ בטאמפא-מיהאלי, וכן שוי"ב ובעל תפילה בנייטרא ובגרוסורדיין.

(ח) הרה"ח ר' **אברהם העניג**, נספה בשואה עם משפחתו, הי"ד.

(ט) הרה"ח ר' **מרדכי העניג**, נולד במונקאטש בכ"ח כסלו תרע"ז ונפ' בי"א טבת תשמ"ו. **זוג' מ' פערל** בהרה"צ ר' לוי יצחק לייפער אדמו"ר מנדבורנה-אראד.

תודות וברכות לש"ב הרה"ח ר' יעקב סג"ל מק. ויזניץ ב"ב ולש"יב ר' עמיקם מרדכי מגן על אשר סייעו בידי בעריכת המאמר, יה"ר שיתברכו בכל מילי דמיטב.

הרב אלימלך קעססלער

מאנסי ניו-יורק

תולדות 'מורינו' רבי יהודה זיס מגראס-מעזריטש

כהמשך למאמרי בעלה הקודם אודות ר' יעקב האבערפעלד מטורא-לוקא, אציע כאן מה שהעלתה מצודתי אודות חותנו 'מורינו' ר' יהודה זיס ז"ל.

כמבוא יש להקדים שרבים מן הידיעות לקוחים מן המאטריקע"ל בעיר גראס מעזריטש, וכנודע גזרה הקיסרית מאריא טערעזא בשנת תק"ח את החוק הנודע לשמצה בשם 'חוק המשפחות' (Familianten Gesetz), אשר מטרתו היה לצמצם את התושבים היהודים מהשטח אשר הוא כיום מדינת טשעכיי, ולפי החוק לא קיבלו רשות להתחתן רק אחר שמת יהודי אחר מן הקהילה, ובכך רצתה למנוע את הגידול הטבעי של התושבים היהודים. וביחד עם זה, בגלל 'חוק המשפחות' נעשה ה'פאמיליאנטין בוך' שבו רשמו את כל המשפחות שיש בכל מקום [והיינו כדי שיהיה חשבון להמשלה על כל משפחה ושלא יתרבו] שמקנה לנו הרבה ידיעות שלא היו ידועות לנו בלעדיהם. אך לכאורה אי אפשר לסמוך לגמרי על רישומים אלו, שכן מסתבר שככל שיכלו היהודים להסתיר הסתירו.

מורינו [כ"ה בה'מזכיר בוך' דק"ק טורא לוקא שנזכר שם על ידי חתנו ר' יעקב האבערפעלד – עיי' לקמן] ר' יהודה [Juda] זיס זצ"ל [בן ר' יונה ליב – עיי' בהמשך], מנכבדי ק"ק גראס מעזריטש, וכפה"נ היה גם מוהל מומחה [עיי' להלן], היו לו שני זיווגים, בזווג ראשון היה נשוי למרת חיה שרה [Sara] [בת ר' ליב – עיי' בהמשך] לבית בכרך ויולידו כמה בנים ובנות כדלהלן:

- **גבריאל צבי/הרש** [Gabriel], נולד ביום ט' טבת תקל"ט, נשא את מרת בילה [Babetty] לבית וואונש [Wunsch] ויולד בנים ובנות. נפטר ביום עש"ק פרשת תולדות א' כסליו תר"י ומנו"כ בגראס מעזריטש. וכך חרות על מציבתו: פ"נ / הישיש הנכבד הר"ר / **גבריאל הרש** / בן התו' מו"ה **יהודא** ז"ל / נפטר עש"ק א' כסליו / תר"י ל' תנצב"ה. אשתו מרת בילה נפטרה ז' תשרי תקצ"ז ונקברה גם היא בגראס מעזריטש. וזה נוסח מצבתה: (למעלה) ... ביום א ז' / תשרי תקצ"ז / פ"ט / האשה החשובה / מ' **בילה** א"ח **גבריאל** / **צבי זיס** זצ"ל / ת נ צ ב ה.
- **יונה** [Jonas], נולד י"ג טבת תקמ"ג, [לפי דברינו דלהלן נקרא ע"ש אבי אביו ר' יונה ליב, כאשר השם 'ליב' החסירו מחמת שאבי אמו ר' ליב בכרך כפה"נ עדיין היה בחיים], אשתו מרת לאה [Lucia] לבית מיללער נולדה ביום י"א תשרי תקס"ג. נישאו ביום הושענה רבה[!]. [כך הוא בה'פאמיליאנטין בוך' ועיי' לעיל] שנת ת"ר, מסדר קידושין הגאון ר' יוסף פייבלויגן אב"ד דק"ק גראס מעזריטש באותו עת [עד לשנת תר"א שאז עבר להעלישוי], ויולד

בנים ובנות. נפטר ביום ב' תמוז תרכ"ה, וזה נוסח מצבתו [בהעתק בקונטרס 'אבוהי דשמואל' בסוף ספר 'בחצר הלוי' יש בזה טעות סופר]: פ"נ / הישיש הר"ר **יונה** / בן מו"ה **יודא** ז"ל / י"נ יום א' ב' תמוז / תרכ"ח לפ"ק. [מה שנחרת יום א' ב' תמוז צריך ביאור שיום א' (פרשת חוקת) בשנת תרכ"ח היה ב' דר"ח תמוז ויום א' בחודש תמוז ולא ב' בתמוז, ואולי הכוונה לבי דר"ח או שנפטר בערב וכתבו היום בשבוע כפי לשון בני אדם (או אולי כתוב יום א' בתמוז)]. מציבת אשתו נמחקה בסופה, וזהו מה שעדיין קיים: פ"ט / האשה החשובה מרת / **לאה** א"ר **יונה** ז"ל / ...יום ט' אדר א?....

• **יטל** [Johanna/Judith], נולדה ח' אדר א' תקמ"ו, נישאה לר' **מרדכי** ב[ע]רל [Marcus L.] **פישער** [נולד ט' אדר תקל"ח], ויולד בנים ובנות. ר' מרדכי [בשמו הלועזי 'מארכוס'] מוזכר בה'יסובשקריבענטען ליסטע' בסוף ספר 'אנקת בני תמותה' (ספר תפילות לנשים בלשון אשכנז, פראג תקפ"ד).

מרת יטל נפטרה ביום כ"ב שבט תרכ"ד, וכך נחרט על מצבתה בבית העלמין דק"ק גראס מעזריטש: פ' ט' / האשה החשובה מ' **יטל פישער** / אל[?]: ה[?] **מרדכי פישער** ז"ל נפטרה / ביום ש"ק כ"ב שבט / בגבורות שמנים שנה לפ"ק [לכאורה הכוונה הגימטריא של 'בגבורות' בתוספת האות ה' של שנה (והיה רשום סימן לקרוא כך אך שנטשטש במשך השנים), שכן הוא במאטריקע"ל שנפטרה בשנת תרכ"ד] / יום פקודתה בא, בא יבא גם יום התחיה / טל אורות יוריד ותשוב הרוח אל הגויה / לא תירא מאבדון ולא תירא שאל תחתיה[?]: / פעולת יראת שמים עדן רויה // ת נ צ ב ה. ר' מרדכי פישער נפטר ונקבר ביו"ט שני של גליות בשמחת תורה שנת תקצ"ט. מצבתו הנהדרת עם נוסח ארוך קיימת בבית העלמין דק"ק גראס מעזריטש.

יש לציין, שמרת Johanna זו איננה אותה שנישאה לר' יעקב האבערפעלד [ולא כמש"כ בקונטרס 'אבוהי דשמואל' ואחרים], שזו שמה יטל' והבת הבאה שמה 'יענטל' אשר היא נישאה לר' יעקב, והטעות נובעת מה'פאמיליאנטין בוך' שלא הזכירו שם כלל את הבת יענטל האבערפעלד, והזכירו בת בשם Johanna ויש מקום לטעות ולחשוב שזוהי מרת Johanna אשתו של ר' יעקב האבערפעלד שנפטרה בטוראלוקא כדלהלן, אבל יש לשער שכפה"נ מחמת גזירת המציק כנ"ל נישאה מרת יענטל בסלאוואקיע [אשר שם נולדו לה ארבעת בניה] ולא רצו בני המשפחה להזכיר כלל בה'פאמיליאנטין בוך'. והשם Johanna, מצאנו ג"כ על מציבת אחותה [מזווג שני] הענדל להלן עיי"ש. ואכן בהמאטריקע"ל בשעת פטירתה של יטל נרשם שמה Judith ולא Johanna. [כל זה מפורש בהמאטריקע"ל דק"ק גראס מעזריטש, וגם בה'פאמיליאנטין בוך' עצמה מפורש Johanna נישאה לפישער ולא להאבערפעלד].

- **יענטל** [Johanna], בשנת תקמ"ז, נישאה לר' **יעקב האבערפעלד** והתיישבו בק"ק טוראלוקא ויולידו בנים ובנות. מרת יענטל נפטרה כ"ח אלול תרכ"ג בטוראלוקא ונקברה שם ליד בתה שנפטרה באותה עת ומציבה אחת הוקמה על קבריהן. נוסח מצבתה העתקנו בגיליון הקודם (מס' 65 עמ' סז). לא ידוע לנו זמן פטירת ר' יעקב וגם לא מקום מוצאו ולידתו ושאר פרטים ולא נמצאה מצבתו בק"ק טוראלוקא.
- **רייצל** [Rozalia], נולדה ג' ניסן תק"י, בהגיעה לפרקה נישאה לר' **בערל** [Bernard] **זיגלער** [בן ר' משה] ויולידו בנים ובנות. ר' בערל לא השלים שנותיו ונפטר כבן ארבעים וארבע ביום כ"ב סיון תקפ"ג. מציבתו קיימת וקשה לפענחה.

לאחר פטירתו נישאה מרת רייצל בשנית לר' **אברהם פישער** בחודש March בשנת 1824 [למספרם, ויוצא בין הימים א' לאדר ב' - לב' ניסן תקפ"ד], וילדו עוד בנים ובנות.

מרת רייצל נפטרה י"א סיון תרכ"ח ונטמנה בבית החיים בגראס מעזריטש וכך חרוט על מציבתה: (למעלה) יום ד' (?) י"א סיון תרכ"ח לפ"ק (צ"ע שכן י"א סיון בשנת תרכ"ח יוצא ביום ב' בשבוע ולא ביום ד', ויום פטירתה מפורש על המציבה ובהמאטריקע"ל, ואיני יודע פשר דבר) / (באמצע) פ"ט / (למטה) אשה זקנה ממשפחה נכבדה / עקרת הבית פנימה כל כבודה / זכתה לראות בנים לבנים / גם בני שלשים יוצאי ירכיה / ה"ה מ' **רייצל** א"ה אברהם פישער נ"י / ת נ צ ב ה.

בעלה ר' אברהם נפטר י"ט אדר תרל"ו וכך נוסח מצבתו: פ"נ / מהר"ר / **אברהם פישער** / נפטר ביום ד' י"ט אדר / תרל"ו לפ"ק / אהה ידי מקוננים / ספקו על שוקים / במ..... אל / אבל כפלים / רוח אביכם טהורה / הודה לשחת / הוי ..... מעזעריטש / ..... / מנעוריו גם במסחרו / היה נקי כפים / פרי מעלליו יאכל / בארץ החיים / ישב תוך עדתו זה / ששה ושבעים שנה / שמה נשא בעול / עדתו נאמנה / עלה למרומים / ... שמים / רמה יזרח אורו / היקר שבעתים / ת נ צ ב ה. יש גם כיתוב למטה בלועזית וקשה לקראו.

- **אסתר** [Ester/Theresia], נולדה עשרה בטבת תקנ"ג, נישאה לר' **מאיר** [בן ר' חיים] **פיק** ביום ל' סיון תר"ט [יליד תק"ס]. מסדר קידושין הגאון ר' יעקב לייב פאללאק אב"ד גראס מעזריטש משנת תר"א [מקודם אב"ד פיעסלינג]. מרת אסתר נפטרה ביום כ"ג שבט תרכ"ט וכך נחרט על מציבתה: פ"ט / אשה זקנה ממשפכה (הטעות במקור!) / הגונה מרת **אסתר** א"ה / **מאיר פיק** ז"ל / י"נ יום כ"ג שבט תרכ"ט לפ"ק / ת נ צ ב ה. בעלה ר' מאיר נפטר י"ט אלול תרט"ז, וכך נוסח מציבתו: פ"נ / איש זקן תם וישר ה"ה / הר"ר **מאיר** ב"ה **חיים** / **פיק** ז"ל נפטר בשם טוב / עש"ק י"ט אלול תרט"ז לפ"ק / ת נ צ ב ה.

- [Veronika], נולדה י"ט תשרי ד' דחוו"מ סוכות תקנ"ה. לא ידוע לי כעת יותר פרטים עליה.

- **אברהם** [Abraham], נולד י"ט חשוון תקנ"ו. בהקדמה לספר לקוטי שלמה (קליין, פאקש תרנ"ד) כתוב כך "אחיי הלכתי לעיר גדולה לאלקים לשיבת אביר הרועים הגאון העצום מו"ה שלמה קוועטש ז"ל, ואז לא מבני ענייים לבד כי גם מבני קצינים יצאה תורה" "ובן הקצין מו"ה אברהם זיס ז"ל". אבל נראה שאין זה אברהם דנן, כי בבית החיים בגראס מעזריטש ישנה מציבה שנחרט שם כך: "ינעש"ק כ"י(ה)[ח] חשוון תקנ"ב... אברהם דיבר נכבדות לקונו בתהלה ורנה ראש המדברים לפני מלכים ושרים יותר מארבעים שנה...., ובה'פאמיליאנטין בוך' מוזכר שם משפחתו של נפטר זה בשם זיס, וצריך עדיין בירור מיהו זה ואיזה הוא, אבל הרב הכותב הנ"ל מסתבר שכוונתו לאברהם זה, ואולי אחיו של ר' יהודה היה.

ר' אברהם נפטר בווינן ביום כ"ד שבט תרל"ד, וכך כתוב על מציבתו [העתק מקונטרס אבוהי דשמואל]: ויגוע וימת / כ' **אברהם זיס** / בן מוה"ר **יהודה** מק"ק גראס מעזריטש / נפטר כ"ד שבט תרל"ד לפ"ק / ת נ צ ב ה.

- [Barbara], י"ט ניסן [ד' דחוו"מ פסח] תקנ"ח. לא ידוע לי כעת יותר פרטים עליה.

מרת חיה שרה אשת רבי יהודה זיס נפטרה בדמי ימיה בשנת 1798, כך כתוב

בה'פאמיליאנטין בוך' דגראס מעזריטש. ומצאתי תמונה ממצובה זו בהבית החיים דק"ק גראס מעזריטש.

שים לב להשורה הרביעית שנחרט שם כך: "חיה שרה ב"ר ליב בכרך מעיר קוטין הבירה", ויום פטירתה קשה לראות אבל מי שעשה את התמונה כתב היום 'כ"ו אדר תקנ"ח', וזה מתאים עם מה שכתבו בה'פאמיליאנטין בוך' שנפטרה בשנת 1798, ולכאורה זו היא מציבת מרת ח' שרה. וא"כ מצאנו שם אשת מורינו ר' יהודה אשר היא ח' שרה [ושם זה מצוי אצל יוצ"ח], וגם שם אביה ר' ליב.

רישום מ' חיה שרה בס' הפאמיליאנט

והנה נראה שהעיר קוטין הבירה היינו העיר קוטטענבערג בבעהמען, שכן מצאתי בכמה לוחות ישנים שנדפסו בפירודא ע"י המדפיס הנודע איצק צירנדארף וגם ע"י המדפיס הנודע איצק בוכבינדער שהם כתבו שם העיר כך 'קוטין בורג', והיינו קוטין הבירה.

[אגב, בהרבה ספרים מהמדפיסים הנ"ל כתוב בעמוד השער שנדפסו בזולצבאך, וכבר נתקשו בזה כמה כותבים, שבת דפוסם בין של איצק צירנדארף וגם של איצק בוכבינדער היו בפירודא ולא בזולצבאך, אבל כפה"נ הכוונה שנדפסו באותיות כמו בזולצבאך, שבכמה ספרים שלהם מפורש כן [כמו בזולצבאך], וגם בספרים של שאר מדפיסים משנות הת"ק כתבו שנדפסו כמו בזולצבאך. ועדיין צריך עוד בירור, ואכ"מ].

ויצאתי לחפש למצוא איזה משפחת בכרך בעיר קוטטענבערג ומצאתי ב'פאמיליאנטין בוך' של שנת תקמ"ג משפחת בכרך בכפר בגלילות קוטטענבערג, ושם האב הוא Israel Jacob, ומצאנו שם כזה בבנו של ר' שמואל האבערפעלד בן חתנו ר' יעקב שנקרא 'יעקב ישראל'.

[ויש לציין שאחרים הציעו לקרוא הכיתוב בהמציבה 'מק"ק קוניץ הבירה', והכוונה להעיר קוניץ שבמעהרין, ואכן מצאתי בסוף ספר מוסדות תבל [וינה תק"פ] בשמות הנגידים והנדיבים מוזכר שם אחד בשם משה בכרך, וגם בהמאטריקע"ל בעיר קוניץ מוזכר Moritz בכרך' שנשא אשה בשנת תרל"ה].

סוף דבר מקור משפחת בכרך של מרת ח' שרה עדיין צריך עוד בירור, ועוד יתברר בעזרת השם יתברך.

[ויום פטירתה המדויק צריך עוד בירור שכן בלידת בתה הצעירה Barbara כתוב בה'פאמיליאנטין בוך' שנולדה ביי"ט ניסן תקנ"ח, ואולי יש לתקן יום פטירתה המדויק אחר ראיית המציבה עצמה, ועכ"פ לדעתי אין לדחות מפני אי התאמה זו השערתינו שזו היא מציבת חיה שרה אשת ר' יהודה].

אחר פטירת אשתו הראשונה נשא מורינו ר' יהודה בזווג שני את מרת **שינדל** [Elizabeth] לבית **פישער** [נולדה לערך בשנת תקכ"ח] ויולידו בנים ובנות כדלהלן:

- [Babeth=(Elisabeth)], נולדה ג' כסליו תקס"א, בהגיעה לפרקה נישאה לר' **שמואל פוקס** [יליד תק"ס לערך] [אחיו של ר' משה ליב הנזכר להלן] וילדה בן ובת. נפטרה כבת שלשים ושנים ביום ט"ז סיון תקצ"ג.

מצבתה לא מצאתי עדיין. ר' שמואל נישא בשנית לאחותה דבורה עיי לקמן.

- [Rosy], נולדה י"ט ניסן [ד' דחוו"מ פסח] תקס"ג, ביום א' אדר א' [ב'] דראש חודש] נישאה לר' **איצק ה[ע]רש בלום**.

[ר' איצק ה[ע]רש נולד לערך בשנת תקנ"ג ונשא את אשתו הראשונה מרת בילה [Babett=(Elisabeth)] לבית פיימאן, וכאשר נפטרה ביום ט"ו אב תקפ"ה [נוסח מציבתה: פ"ט / האשה חשוב' והיקר' / מי בילה א"ר איצק הרש / י"ג בליל ש"ק ונקברה ביום א' ט"ז אב תקפ"ה לפ"ק / ת נ צ ב ה] נשא את אחותה מרת [Katl=(Katharina)] בחודש אדר-ניסן תקפ"ו, וכאשר גם היא נפטרה ב"ג תשרי תקצ"ו נישא בשלישית למרת Rosy ביום הני"ל]. יום פטירתה ומציבתה לא מצאתי כעת.

ר' איצק ה[ע]רש נפטר י"ח אלול תרל"ח, וכך נחרט על מציבתו: פ"ט / איש זקן טוב / וישר גומל / חסדים טובים / עם חיים ועם מתים / ר' **איצק הרש / בלום** ז"ל י"ג ח"י / אלול תרל"ח לפ"ק / ת נ צ ב ה.

- הענדל [Helene], נולדה ד' תשרי תקס"ו, נישאה לר' **משה ליב פוקס** [אחיו של ר' שמואל הני"ל, נולד כ"ו אב תקס"ד] ביום כ"ח חשוון תקצ"ח. כפי הנראה לא זכו לזרע של קיימא. הגיעה ליותר מגבורות ונפטרה ביום י"ח אלול תרנ"א, וכך נחרט על מציבתה [המציבה נשברה לשני חלקים, אבל שני החלקים במצב טוב]: פ"ט / אשה יראת אלהים / חכמה ומשכלת מ' / הענדל פוכס / בת מו"ה יודא ברי"ל ז"ל / אשת ה' משה ליב פוכס ע"ה / י"ג ביום ב' ח"י אלול / תרנ"א לפ"ק / [השורה הבאה היא במקום שנשברה המציבה וקשה לפענחה] / נפשך ולבך אך לכוון בתי בני אחותיך[!?!] / זמעות האבל יזילון על עיני קרוביך / למרום עלית ושם תאכל זכות מעשיך / ת נ צ ב ה. ולמטה בלועזית פרטי הנפטרות [אציין שמסיבה בלתי ידועה כתבו על מציבה שמה בלועזית 'Johanna', אבל בהמאטריקע"ל בכל מקום שמה Helene].

בעלה ר' משה ליב נפטר ביום כ"ג אב תרמ"ג, וכך נוסח מצבתו: פ"ג / איש ירא אלהים / הלך בדרכי התורה כ"ה / **משה ליב פוכס** / בכ"ה ישראל ואמו מ' מלכה / י"ג בטהרה יום א' כ"ג אב / תרמ"ג לפ"ק / מיום עלית למרום מר תבכה אשתך / שאהבת וכבדת יותר מנפשך / הה ליום צעקה אשר ברכת עולמך / לבני אחיך היית לאב ולפטרון / יד ושם עולם הצבת לך לזכרון / בלבם הנדכה ונחלש עלי השברון / ת נ צ ב ה. ולמטה בלועזית פרטי הנפטר.

- [July], נולדה ב' טבת [שבת – זאת חנוכה] תקס"ז. לא מצאתי יותר פרטים עליה.

- **דבורה** [Dorothy], כ"ו תשרי תקס"ח, נישאה לר' **שמואל פוקס** הני"ל ביום כ"ז שבט תקצ"ד ויולדו בנים ובנות. הגיעה לזקנה מופלגת

ונפטרה ביום ז' אדר תרס"א בהיות כבת תשעים ושלש, וכך נחרט על מציבתה בבית העלמין דק"ק גראס מעזריטש: [למעלה] פ"ט האשה החשובה והכשרה / .... והנכבדה ... / [גוף המציבה] **דבורה פוכס** / אשת כ"ה שמואל ע"ה / עלתה נשמתה ביום ..... / אדר בשנת תרס"א לפ"ק / ושם אמה שינדל / דבר ה' ומצותיו שמרה כל ימיה / בניה הגדילה לאנשי אמת ואמונה / ועמלה לביתה עד שיבה וזקנה / רב מפעליך היא משכרתך / הוד בעל כי היית ועטרת בניך / ת נ צ ב ה, [ולמטה בלועזית שמה ויום פטירתה].

בעלה ר' שמואל נפטר קודם לכן ביום כ"ז אייר תר"מ, וכך נחרט על מצבתו: [למעלה קשה מאוד לראות ולפענח, ואח"כ] **שמואל פוכס** / בן כ"ה ישראל ע"ה / עלתה נשמתו בש"ק ז"ך אייר / תר"מ לפ"ק / ושם אמו מלכה / שמרת פקודי ה' וחקי חורב / מיום זרך [כך במקור!], ולכאורה הכוונה ליזרח' נרך עד בא שמשך והערב / וכספך וזהבך וכל כבוד ועושר ביתך / אשר הרבית בעמל ובזעת אפיך / להדריך בניך לתורה פזרו ידיך / ת נ צ ב ה, [ולמטה בלועזית שמו ויום פטירתו].

- [Rebeka], כ"ה אדר א' תק"ע, נישאה לר' **דוד ליב** [David L] **בראסאן** [Brosan], יליד תקס"ט ויולידו בנים ובנות. מרת Rebeka נפטרה ביום ז' שבט תרנ"ח, החלק העליון של מציבתה אינו קיים, ונשאר רק חלק התחתון שנכתב בלועזית. בעלה ר' דוד ליב נפטר כ"ו תמוז תרמ"ז, מציבתו קיימת אבל אי אפשר לקרוא כמעט כלום.

- **יהושע** [Josua], י"ח שבט תקע"ו, נשא את מרת שרה לבית ווערנער ביום י"ז טבת תש"י ויולד בנים ובנות. נפטר ביום א' דראש השנה

תרל"ה, וכך נחרט על מציבתו: פ"נ / איש נכבד תם / וישר וי"א [וירא אלקים?]; ה' / **יהושע** בן מו"ה / **יודא זיעס** ז"ל / נפטר בש"ט א' / דר"ה תרל"ה לפ"ק / ת נ צ ב ה. מציבת אשתו שרה לא מצאתי.

מורינו ר' יהודה זיס נפטר בחודש 1823 January למספרם ככתוב בה'פאמיליאנטין בוך' המובא לעיל. [המאטריקע'ל בגראס מעזריטש מתחיל בחודש march מאותה שנה].

ומצאתי תמונה ממצובה זו בהבית עלמין דק"ק גראס מעזריטש, וכתוב שם כך: פ"נ / מוהר"ר יהודא / ברי"ל זצ"ל מת ונקבר / יום ג כ"ד טבת תקפ"ג לפ"ק / ת נ צ ב ה.

והנה, כ"ד טבת תקפ"ג יוצא ב-1823 7 January, ולדעתי יש לשער שזו מצבת קבורתו של ר' יהודה, ומצאתי תמונת מצובה של בתו הענדל פוקס מזווג שני [עיי' עליה לעיל] ונחרט על המצובה כך [עיי' לעיל הנוסח בשלימותו]: ...הענדל פוכס בת מו"ה יהודא ברי"ל ז"ל...., והרי זה מוכיח כמעט בוודאות שהמצובה הנ"ל

של יהודה ברי"ל היא היא מצבת מורינו ר' יהודה. ולפיי"ז נראה שהיה מוהל כפי שמורה תמונת הסכין שנחרט על המצובה מעל הכתב. וצורת הכלי שחרוט שם אולי מסמל כלי של דבש והכוונה לשם המשפחה שנקרא 'זיס' דהיינו מתוק [כדבש], וזה לא דבר שאינו מצוי לחרוט על מצובה צורה שמורה על שם המשפחה של הנקבר.

וראיתי שבצד ימין של מצובה זו יש מצובה קטנה של בחור בשם יעקב צבי, ואחריה יש

מצובה שעליה כתוב שם הנפטר ר' יונה ליב ז"ל, וא"כ יש מקום גדול לומר שזה הוא פיענוח של רי"ל והיינו ר' יונה ליב, וצירוף שמות זה יש אצל חתנו ר' יעקב האבערפעלד שבנו נקרא 'יצחק יונה ליב'.

מרת שינדל אשתו בזווג שני הגיעה לגבורות ונפטרה כבת שמונים ואחת ביום ח' תשרי ונקברה למחרתו בערב יום הכפורים שנת תר"י.

וכך נחרט על מצבתה בבית העלמין דק"ק גראס מעזריטש:

פ"ט/ האשה היקרה והצנועה/ מרת שינדל אלמנת / מוהר"ר יהודה זיס ז"ל / מתה יום ב' ח' תשרי ונקברה / למחרתו עיי"כ צדקות לפ"ק / ת נ צ ב ה. [על המלה צדקות יש סימנים להוסיף עוד עשר ליצדקות].

הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר

מערכת עלי זכרון בני ברק

לפני תשעים שנה (38)

תקציר ידיעות על מאורעות, קהלות ואישים מלפני כ-90 שנה, מתוך העתונות היהודית בשנת תרפ"ח: Egyenloseg (אחדות, בודאפעסט) (להלן בקיצור: Egy.); Juedische Presse (ידישע פרעסע, וינה-פרעסבורג) (להלן בקיצור: J.P.); Der Israelit (דער איזראעליט, מיינץ) (להלן בקיצור: Isr.); Zsido Ujsag (עתון היהודי. יידישע צייטונג, בודאפעסט) (להלן בקיצור: Zs.Uj.).

קולטא (קאטה, במחוז קומאמרוס) - במקום הרב הראשי מאיר רייכהארד שנפטר נבחר בנו אריה ששימש כדיין בהומנא, למ"מ אביו. (Zs.Uj. גליון 16 ז' אייר תרפ"ח עמ' 10, Egy. גליון 18 כ"ב אייר תרפ"ח עמ' 18)

[סאטמאר] או'קוריטו - בסוף חודש ניסן נתמנה לרב הראשי פיליפ [יחזקאל שרגא הלוי] יונגרייז, בנו של הרב הראשי של מאז'ו קויבשד [אשר אנשיל הלוי]. בעת קבלת הפנים לאחר תפילת המנחה דרש הרב הראשי בבית הכנסת. בסעודת הערב דרשו אביו, הרבנים הראשיים של בארצאל [יעקב שרגא הלוי יונגרייז], של מאז'ו-צי'אט [שרגא צבי אלטמן], של סאנדרו [אפרים רוזנפלד], של וארפאלאט [יוסף אשר פולאק], של פאביאן-האזא [אשר אנשיל הלוי יונגרייז], של נייר-מאדא [יעקב יוסף יוסף הלוי יונגרייז] ושל נייר-מאג'אש (נייר-מעדיעש) [שמואל דוד הלוי יונגרייז]. (Zs.Uj. גליון 17 י"ד אייר תרפ"ח עמ' 10, J.P. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 125, Egy. גליון 16 ח' אייר תרפ"ח עמ' 19)

נאג-ואראד (גראסווארדיין) - בעת הכנסת ס"ת שנשלח מא"י (ראה עלי זכרון גליון 65 עמ' ע"ג) דרש רבה הראשי של סאבאדקא משה דייטש, שהגיע לבקר את אמו החולה אלמנת הגאון הגדול הרב אליעזר חיים זצ"ל מבוניהאד. (Zs.Uj. גליון 17 י"ד אייר תרפ"ח עמ' 11)

שארקאד - בשבת האחרונה נערכה חגיגה לרגל 10 שנות פעילותו הרבנית של הרב הראשי מאנו [מאיר] גרוס. נשיא הקהילה בירך את הרב ואחריו הודה לו הרב במלים חמות ונתן סיכום על פעילותו בקהילה. אביו הרב [יאקב] יוסף היה אב"ד אלט-אופן (או-בודא) והוא עצמו שימש דרשן בפעשט. (Zs.Uj. גליון 17 י"ד אייר תרפ"ח עמ' 11)

פוי'שפוי'ק-לאדאן - הש"ס חברה המקומית ושל הסביבה ערכה בימים אלה את הסיום השנתי בצירוף היאר-צייט של רב הקהילה בעל הי"ד יוסף [הרב יוסף יוזפא רוזנבורג]. דרשו הרב הראשי המקומי [אברהם סג"ל שטראוס] וכן הדיין מבאראט'ו-אויפאלו הופמן [מרדכי], הרב [זאב וולף] רוזנברג מדאבראצאן והרב ליברמן מ"מ הרב של פאגיוארנאק (פעדיווערנעק). כנשיא

החברה נבחר הרב הראשי המקומי ולסגניו נבחרו הרב הראשי של קאבא [יעקב טייטלבוים] והרב הראשי של נאג-באיוס [וולף אטלס]. (Zs. Uj. גליון 17 י"ד אייר תרפ"ח עמ' 12)

יוקא - חברת אייזלר ו- & מפרסמים מודעה עבור שני סוגי גבינות קשות מיוחדות עם הכשר לפסח מטעם הרב הראשי של יוקא שמעון ליבוביץ. (J.P. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 127)

<p>Wir offerieren unseren Altenburger Käse in zirka 3-kg. Laiben und unseren Schwarzenberger Käse in zirka 4-kg. Ziegelformen, welche wir zu den jeweilig billigsten Tagespreisen abgeben. Unsere Käsefabrik steht unter der Aufsicht des Herrn Oberrabbiner Simon Lebo- witsch, Jóká, und die Bestellungen werden mit seinem הכשר effektiert.</p> <p>EISLER & Komp., KURTAKEZI, Zupa Nitra</p>	<p>וויר אפפערטירען אינזערען כשר אלטענבורגער קעזע אין צירקא 3 קילוגראם אונד אינזערען כשר שווארצענבערגער קעזע אין צירסא 4 קילוגראם. ציענענלעאסטען, וועלכע וויר צו רען יעווייליג ביליאנסטען פרייזען אכגעבענען. אונזערע קעזעפאבריק שמערט אונטער דער שטרענגען אויפזיכט וינער עהרוורדען דעם העררן אָבערראַכניגער שמעיון לעבאָוויטש, יאָקא, אונד ריע כעשמעללונגען ווערען מיט זיינעם הכשר עפּעקטואַוירט.</p> <p>EISLER & Komp., KURTAKEZI, Zupa Nitra</p>
--	--

ברטיסלבה [פרעשבורג] - ע"פ מנהג קדום התכנסו חברי הקהילה בצירוף בחורי הישיבה ביום ל"ב לעומר (י"ז אייר) בחצר בית החולים היהודי, לרגל יום הח"ק (ראה לוח יחודש בחדשו). דרש בפניהם הרב הראשי [עקיבא] שרייבר קודם בדברי חריפות על הסוגיה הנלמדת ולאחר מכן דברי מוסר ואגדה אודות תפקידי הח"ק. (J.P. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 127)

קושיצה [קאשוו] - תחילת זמן הקיץ נפתחה בדרשת הרב הראשי שאול בראך בנוכחות כל בחורי הישיבה וכן רבים מבעלי הבתים מוקירי תורה. הרב הדגיש שחובה על בני הקהילה לדאוג לקיום הגשמי של הישיבה. (J.P. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 127)

בודאפעסט -היות ורבה של 'חברת הסנדקאות' הרב דוד [אליהו] הרשקוביץ נבחר להיות הרב של 'חברת ש"ס', לכן נבחר לרב החברה הרב איזידור עפלר בן הרב מור [משה אהרן] עפלר זצ"ל. ההכתרה תהיה בשבת הבאה (פרי' בהר- בחוקותי) בשעה 9 וחצי בבית המדרש של החברה. (Zs. Uj. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 10, 17 Egy. גליון 17 ט"ו אייר עמ' 18)

נאג-פאלאד - לרבה של הקהילה נבחר שמואל [יחיאל] מושקוביץ, בנו של הרב הראשי של גאל-סעטש [גרשון], חתנו של הרב הראשי הקודם [מרדכי רייניץ]. (Egy. גליון 16 ח' אייר תרפ"ח עמ' 16)

פריז - הקהילה החרדית בבירת צרפת בחרה ברב יהודה [בן הרב ישעיה הכהן] רובין שהיה דיין באר-מהאי-פאלוא כרב הראשי. (Egy. גליון 16 ח' אייר תרפ"ח עמ' 16)

בודאפעסט - הופמן אדא [אל'י] ששימש כמורה בבית ספר נפטר בגיל 86/87. היה מפורסם כאחד מהחרדים שאורח חייו היו מלאי תוכן של תורה ומצוות. בהלוויה ספדו לו הרבנים ד"ר אברמזון הנריק [צבי הירש] ו[יאקב יוסף] גרוס מבודא. הוא היה בקשרי ידידות עם האדמו"ר מבעלז. (Egy. גליון 17 ט"ו אייר עמ' 18, ב-Uj. Zs. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 10)

ניר-אג'האזא - רבה של קהילת הסטוס-קוו ד"ר בלב ברנשטיין פנה בשם המשרד של האיגוד הארצי של הקהילות אל שר מסחר בכדי שיתן יד לאסור לערוך את הירידים הגדולים ביום השבת. (Egy. גליון 18 כ"ב אייר תרפ"ח עמ' 15)

ניו-יורק - הרב וולף [זאב] לעוו משאטוראליא-אויאהאי, בנו של הרב אלעזר לעוו רבה הראשי של אונגוואר, נבחר לרבה של קהילת שערי תורה. (Egy. גליון 18 כ"ב אייר תרפ"ח עמ' 16)

מאז'ו-צ'אט - נפטר הנריק [צבי] גרינברגר מראשי הח"ק. נספד ע"י הרב הראשי [יהודה] אלטמן וע"י הרב הראשי של [סאטמאר] אויקוריתו [יחזקאל שרגא הלוי] יונגרייז. (Egy. גליון 18 כ"ב אייר תרפ"ח עמ' 18)

מאד - נפטרה אלמנת הרב הראשי המנוח נפתלי [הכהן] שוורץ. נספדה ע"י הרב הראשי [מרדכי ליב] וינקלר וע"י חתנה הדיין הרב [חיים צבי] עהרנרייך. (Egy. גליון 18 כ"ב אייר תרפ"ח עמ' 18)

טוקאי - בכ' אייר היה היארצייט של הרב הראשי המנוח עקיבא [הכהן] שטראסר. חברת הש"ס המקומית ארגנה מסיבת סיום כולל סעודת מצוה. נוכחו ודרשו הרב הראשי המקומי יונגרייז ננדור [נתן נטע הלוי], הרב הראשי של טיסא-פ'ראד שטראסר שמואל [בנימין הכהן] ואחרים. (Egy. גליון 19 כ"ח אייר תרפ"ח עמ' 17, Zs.Uj. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 10)

נישואין - ליצי בת סגן הנשיא של הקהילה החרדית בבודאפעסט דויטש גזה עם עו"ד ד"ר אונגר ליפוט בן הרב הראשי של נאג' טאטאן. (Zs.Uj. גליון 18 כ"א אייר תרפ"ח עמ' 12)

בודאפעסט - לאחרונה ביקר כאן רבה הראשי החדש של דעש [יעקב] אלימלך (צבי) פאנעט [בן הרב יחזקאל] בדרכו לוינה. הוא נאות לבקשת חברת 'תפארת בחורים' לתת דרשה בש"ק. קהל רב הגיע לבית המדרש ונהנו מדרשתו שעסקה בהלכה ואגדה ובפרשת השבוע בהר-בחוקותי. (Zs.Uj. גליון 19 כ"ח אייר תרפ"ח עמ' 7)

נישואין - בל"ג בעומר נישאה בנאג' ו-אראד (גרוסוורדיין) אולגה נכדת הרב הראשי המנוח משה [צבי] פוקס עם יעקב קליין. נוכחו הרב הראש המקומי בנימין פוקס שהוא גם דוד הכלה, [הרב יעקב שלום] קליין הרב הראשי של

האלמין, הרב הראשי של באראג-סאס חיים צוקר. (Zs. Uj. גליון 19 כ"ח אייר תרפ"ח עמ' 10)

בודאפעסט – מאמר ראשי אודות חשיבות חג השבועות מאת נשיא הקהילה או-בודאי אברהם פרוידיגר. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 2)

סאטמאר-נאמאטי – 'הרב הגאון ראב"ד דק"ק סאטמאר איננו! הוא רבי אליעזר דוד בן הרב עמרם גרינוולד. נפטר ב-א' סיון, בן ששים [ואחד] היה

במותו. אחיו היה הרב משה אב"ד חוסט בעל 'ערוגת הבושם'. הוא נולד בצ'ורנה ולמד אצל אחיו. כשהיה בן 30 שימש כדיין בסערדאהעל ומשם הגיע להיות רבה של צעהלים, ואח"כ לפעלשו-וישו. לפני כעשור נבחר להיות רבה של סאטמאר. הוא חיבר את שו"ת קרן לדוד [וחידושים בשם הזה]. ישיבתו עם למעלה מ-300 בחורים נחשבה לישיבה הגדולה ביותר במזרח המדינה. בשנים האחרונות הוא סבל ממחלת הלב. הוא לא השאיר אחריו זש"ק. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 4, EGY. גליון 19 כ"ט אייר תרפ"ח עמ' 9-10, J.P. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 138, Isr. גליון 22 י"ב סיון עמ' 5)

בודאפעסט – בבית הכנסת קזינצי

נערך אזכרה לרגל מותם של חיילים יהודים במלחמת העולם. נאם נשיא הקהילה או-בודאי אברהם פרוידיגר. את השיר של החזן הרטמן התפלל הרב ויקטור [מרדכי אפרים פישל] זוסמן לפני ארון הקודש הפתוח לעילוי נשמת הנופלים. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 9)

קומאדי - בנוכחות רבבות ובנוכחות הנסיך יוז'ף חינכו את עמוד הזכרון לזכר הנופלים במלחמת העולם, ביניהם גם יהודים רבים. בין הנואמים היה הרב המחוזי רבה הראשי של ביהאר-קאראעסאש ליפוט [צבי יהודה] פוקס. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 9)

נאג'-אילונדא – לרבה של הקהילה נבחר הרב יוסף פאנט, בנו של האדמו"ר מדעש הרב יחזקאל פאנט. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 10)

בריטסלבה [פרעשבורג] – בכ"ג אייר פתח הרב הראשי עקיבא שרייבר את זמן הקיץ של הישיבה עבור 180 תלמידים. בדברי הפתיחה הדגיש הרב את חובת לימוד התורה ואת החיים על פיה. נוכחו גם הרבנים דוד ועסעלי ושמעון הירשער. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 10, J.P. גליון 19 כ"ח אייר תרפ"ח עמ' 133)

מאקו [מאקאווא] – בשבת פרשת במדבר שהה כאן הרב מרדכי פורהאנד הדיין מנייטרא, בנו של הרב הראשי [משה פורהאנד] ודרש ע"פ בקשת הקהילה בבית המדרש של חברת 'תפארת בחורים'. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 11) נשואין – בבודאפעסט. שנדור [ישעיה מאיר] שפיצר עם רנה [שרה] בת ר' יוסף הרצוג. החופה תערך באסרו חג של שבועות בבהכ"נ קזינצי. (Zs.Uj. גליון 20 ה' סיון תרפ"ח עמ' 11)

אירוסין – בסערדא-העלי התארס ליאופולד שטרן עם בת דודה שלו רוזא בת [רבי שלום] בער שטרן. השתתפו גם הרב הראשי [הלל] וינברגר ודוד נוסף של הכלה ארנולד שטרן. (J.P. גליון 19 כ"ח אייר תרפ"ח עמ' 133)

ניר-בוגדאן – עקב חובות שהצטברו הגיעה הקהילה לידי פשיטת רגל, ורכוש הקהילה הוצא למכירה פומבית. הידיעה הופיעה בין השאר בעיתונות היהודית בארה"ב. גוי בעיר ונייפג קרא את הידיעה והדבר השפיע עליו מאוד והחליט לתרום \$1000 להצלת רכוש הקהילה. (Egy. גליון 19 כ"ט אייר תרפ"ח עמ' 7) **ג'ור** [ראאב] – איגוד תומכי הישיבות הארצית פונה בכרוז גדול לציבור לתרום לרגל חג השבועות לאיגוד במיטב כספם. (Egy. גליון 19 כ"ט אייר תרפ"ח עמ' 8)

בודרוג-קערעסטיר – פרקים מתולדות חייו של רבי ישעיה מקערעסטיר, כולל עובדות וסיפורי נסים. (Egy. גליון 19 כ"ט אייר תרפ"ח עמ' 10-9)

ראקוש-פאלוטא – הרב הראשי [יצחק מיכאל] דושינסקי נשא הספד ב-כ' אייר לרגל הקמת מצבה לחמותו אלמנת הרב הראשי של הוגיעס [העדיעס] המנוח [אליהו מנחם] גויטיין. הרב הראשי הנוכחי [יוסף שלמה] גויטיין נשא גם דברים לזכר אמו. (Egy. גליון 19 כ"ט אייר תרפ"ח עמ' 26)

סומבאטהעלי – ביום א' של חג השבועות נערך הבר-מצוה של בנימין בנו היחיד של סוחר היין ליפשיץ וילמוש. באותה הזדמנות הוא תרם ס"ת לבית המדרש. מלבד חתן הבר-מצוה דרשו בסעודה הרב הראשי [מאיר מרדכי] בנדיקט והדיין [אברהם] איינהורן. (Egy. גליון 21 י"ג סיון תרפ"ח עמ' 9)

בודאפעסט – בימים יי-י"א סיון נערכה ישיבת הלשכה המרכזית. מבין הרבנים חברי הלשכה נוכחו הרבנים הראשיים: שלמה צבי שטראסר (דאבראצין), משה חיים רוזנבאום (קיש-וארדא), שמעון גרינפלד (בויד-סאנט-מהאל), ישעיה זילברשטיין (ואץ), מאיר מרדכי בנדיקט (סומבאט-העלי), מנחם מנדל שטרן

(פוילדאש), זאב וולף כהנא (צ'ורנא), מרדכי ליב וינקלר(מאד), נפתלי טיטלבוים (ניירבאטור). הרב הראשי יעקב קופל רייך נעדר עקב חולשה. הנושאים שנידונו היו מגוונים. נידון היחס עם קהילת הסטוטוס קוו שקבלה לאחרונה הכרה מהשלטון. כן דנו בנושא שמירת שבת של פועלים אצל מעסיקים לא יהודים, בעיות של כשרות ומתן הכשרים והיחס לתנועה הציונית. (Zs.Uj. גליון 21 י"ג סיון תרפ"ח עמ'1-2, EGY. גליון 21 י"ג סיון תרפ"ח עמ' 6)

סאטמאר – נאמאטי. ביום שני ג' סיון נערכה הלווייתו של הגאון הנפטר. הגבול נפתח ורבים הגיעו מקהילות הונגריה לכבוד הנפטר הדגול. הארון הובא לבית המדרש ושם הספידו בעלה של בתו המאומצת הרב יוסף גרינוואלד (בנו של יעקב יחזקיה הראב"ד של באנפי-הוניאד). אח"כ הובא הארון לבית הכנסת ושם הספידו הרב של באנפי-הוניאד וכן רבה של או'ראדארמא [שמואל גרינוואלד]. בחצר בית הכנסת נספד ע"י הרב הראשי של באסאטארצא שלמה זלמו אולמן שהוא נשיא הלשכה המרכזית של טרנסילבניה. בבית העלמין הספידו עד לסתימת הגולל למעלה מ-20 רבנים מקהילות שונות. בתום השבעה לפטירה נתמנה החתן הרב יוסף גרינוואלד לדיין בקהילה. (Zs.Uj. גליון 21 י"ג סיון תרפ"ח עמ' 6)

בואפעסט – בחג השבועות נערכו 2 הכנסות ס"ת. בחג הראשון, ראש הח"ק מר פילוט בייניש, הכניס ס"ת שנדב לבית הכנסת הספרדי ברחוב קיראלי מס' 6. השתתפו ראש הקהל ובראשם

הנשיא או-בואדי אברהם פרוידיגר והרבנים יונתן שטייף וויקטור [מרדכי אפרים פישל] זוסמן. הסי"ת קושט והובא תחת חופה עשויה ממשי והוכנס לארון הקודש. את הדרשה נשא הרב זוסמן בטוב טעם ודעת. בסעודת מצוה שהיתה עשירה דרשו הרבנים הנ"ל וכן הרבנים [ישראל] וועלץ ו[יאקב יוסף] גרוס.

הס"ת השני הוא נדבת התעשיין לסלו לאיוש והוכנס ביום שני של החג לבית המדרש של חברת הצעירים "עץ חיים" שבחצר הקהילה ברחוב קזינצי. החצר קושטה בצורה מרהיבה וכל התהלוכה לוותה בקהל גדול ובראשם הרבנים [מרדכי אפרים פישל] זוסמן, [יונתן] שטייף ודוד באומן. נערכה סעודת מצוה ונשאו בהן דרשות וכן ברכו את הנדבן ואת אשתו. (Zs.Uj. גליון 21 י"ג סיון תרפ"ח עמ' 10)

עוללות

הבחור משה חיים הירשער הי"ד - תלמיד ישיבת סאנטוב

בסוף הגליון הקודם ביקשתי מידע על תלמידי ישיבת סאנטוב בראשות הג"ר יעקב משה דייטש זצ"ל, רבה האחרון של העיירה. בס"ד השגתי מידע על חלק משמות הבחורים שהזכרתי שם. אקוה להכין מאמר שלם על תלמידי הישיבה כאשר תשיג ידי, ועוד חזון למועד.

אפרט כעת על תלמיד אחד, שזכה לקבל מאת הרב דייטש זצ"ל 'כתב חברי' ויהיתר הוראה המצורפים כאן [תשו"ח ל'מוזיאון יהדות הונגריה צפתי, שהמציאו לידי העתק].

הבחור **משה חיים** ב"ר ישראל (איזידור) **הירשער**, הי"ד. בית הוריו היה בבודפשט. נולד בערך בשנת תרע"ו.

מוזכר בדמי קדימה לספר שערי אברהם [י"ל בשנת תרצ"ו], כתלמיד בישיבת סאנטוב. הגיע לישיבה בחורף תר"ץ. היה תלמיד חביב של הרב דייטש, שהעריצו על שקידתו הרבה בלימוד התורה, ובאלול תרצ"ג נתן לו 'כתב חברי'.

למד חמש שנים בסאנטוב [כך כתוב ב'היתר הוראה' שקיבל (הספר שערי אברהם יצא לאור בשנת תרצ"ו, כפי הנראה דמי הקדימה ניתנו לפני כן)].

המשיך לישיבת וורפלט ולישיבת פרשבורג [מוזכר כתלמיד בפרשבורג בדמי קדימה לספר שלחן של ארבע,

י"ל בשנת תרצ"ט].

שמר על קשר עם הרב דייטש.

ישנה גלויה מסוף שנת תרצ"ו

בה רבו עונה לו על ענין אחד

שביקש ממנו [בסוף הגלויה

מוזכר דרך אגב תלמיד נוסף -

שלום גאנצפריד]. בשנת

תרצ"ץ קיבל 'היתר הוראה'

מהרב דייטש.

בימי השואה גוייס לפלוגות

העבודה. נספה במחנות-

עבודה ברוסיה, הי"ד.

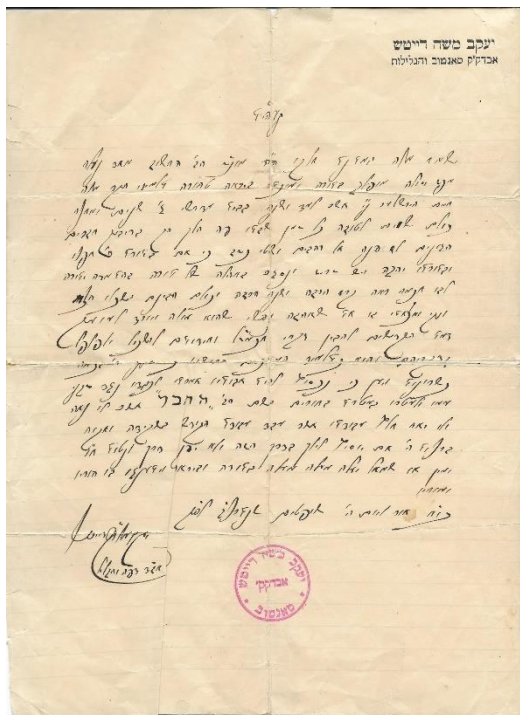
הוריו היו בבודפשט ושרדו.

כנראה הכתבים היו אצלם,

והם מסרו אותם הלאה.

להלן העתק כתב ה'חברי'

וה'היתר הוראה' שניתן לו:

כתב "חבר"

בעה"ת

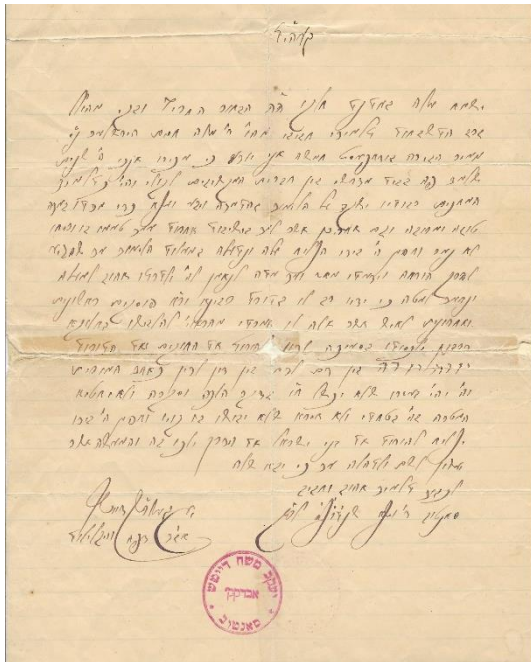
ישמח משה במתנת חלקו, ה"ה מוכ"ז, הבחור החשוב מאד נעלה מפז יסולה, מופלג בתורה ומוכתר ביראה טהורה, תלמידי היקר **משה חיים הירשלער נ"י**, אשר למד ושנה בבית מדרשי ג' שנים ומחצה, כולם שווים לטובה, כל זמן שבתו פה הלך רק בדיבוק חברים הגונים, לא פנה אל רהבים ושטי כזב, כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, יש זריו ונסגר באהלה של תורה בהתמדה יתירה, לבו חכמה ראה, קרא הרבה ושנה הרבה, וכולם הבינם בשכלו הצח ונקי. ומצאתי בו את שאהבה נפשי שהוא עולה ויורד לעומק דעת הקדושים להבין דברי חכמז"ל וחידותם להשכיל ולפלפל בדבריהם, והוא כתלמיד המחכים רבותיו, כי חננו ה' בכמה כשרונות. ויען כי נכסוף לבית אבותיו, אמרתי לכבדו נגד זקני עמו ולעטרו בעטרת בחורים בשם הבחור **"החבר"** אשר לו נאה ולו יאה, חלף עבודתו אשר עבד עבודת הקודש בשקידה. ואקוה ברצות ה' אם יוסיף לילך בדרך הזה ולא יפן דרך לנטות ח"ו ימין או שמאל, יעלה מעלה מעלה בתורה וביראה, ויתענגו בו הוריו ומוריו.

כתבתי וחתמתי אור ליום ה' שופטים שנתרצ"ג לפ"ק

יעקב משה"ק דייטש אב"ד דפה והגליל

היתר הוראה

בעה"ת

ישמח משה במתנת חלקו, ה"ה הבחור החריף ובקי מהולל ברב התשבחות, תלמידי חביבי מהו' ר' **משה חיים הירשלער נ"י** מעיר הבירה בודאפעסט. חמשה אני יודע, כי מכירו אנכי ה' שנים שלמד פה בבית מדרשי בין חברים המקשיבים לקולי, והיה כתלמיד המחכים רבותיו, ושקד על הלימוד בהתמדה ויגע ומצא כדי מידתו במידה טובה ומרובה, וגם אחרי כן אשר למד בישיבות אחרות עמד טעמו בו וריחו לא נמר, וחפץ

ה' בידו הצליח, עלה ונתעלה במעלות הלימוד עד שהגיע לפרק הוראה, וידעתו מאז ועד עתה לנאמן לה' ולתורתו, אהוב למעלה ונחמד למטה, כי ידיו רב לו בתורת רבינא ורב אשי, פוסקים ראשונים ואחרונים. לאיש אשר אלה לו אמרתי מהראוי להלבישו בחלוקא דרבנן ולכסותו בסמיכה, לדון ולהורות את החוקים ואת התורות, **יורה יורה** בין דם לדם בין דין לדין כאחד המורים. וה' יהיה בעזרו שלא יכשל ח"ו בדבר הלכה וסברה ולא יחטיא המטרה. בה' בטחתי ולא אירא שלא יבושו בו קווי, וחפץ ה' בידו יצליח להורות את בני ישראל את הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון, לשם ולתהילה עד כי יבוא שילה.

לכבוד תלמיד אהוב וחביב

סאנטוב ד' ויצא שנתרצ"ח לפ"ק

יעקב משה"ק דייטש אב"ד דפה והגלילות

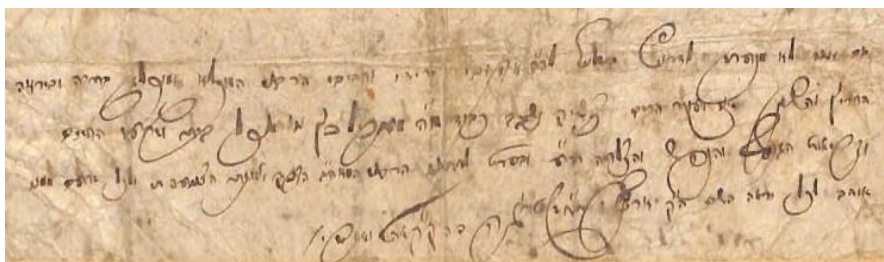
לסיום אבקש שוב מאת הקוראים לזכות אותי בכל מידע שהוא על הגרי"מ דייטש זצ"ל ותלמידי ישיבתו.

אילן גרינוולד - מודיעין עילית

רבי אריה ליב רייכהארט אב"ד קאלטא

הגה"ק רבי אריה יהודה ליב רייכהארט אב"ד קאלטא, היה תלמיד חביב למרן בעל חתם סופר זי"ע, אשר היה רגיל לומר עליו שכל מעשיו לשם שמים, כמובא באריכות בספר 'רבותיה דיחזקאל' (אות קנד). וכן היה מחותנו של רבינו מהר"י אסאד, מעת שמהר"י לקח לחתן את בנו ממלא מקומו הגאון רבי יונה רייכהארט.

ע"פ הספר הנ"ל רבי אריה יהודה ליב נולד ב"כפר אחד בגליל טוראץ". גם בחתימת אגרת ששלח בנו הגאון רבי יונה רייכהארט לרבי יהודה ליב כ"ץ מפרעשבורג מחבר קונטרס 'כתב יושר דברי אמת', הוסיף רבינו דרישה בשלום אביו רבי מנחם מענדל כ"ץ, ספרא דדיינא בבי"ד בפרעשבורג: "גם אני לא מנעתי לדרוש בשלום, לה"ה אהובי ידידי וחביבי הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה, החרוץ והשנון סיני ועוקר הרים צדיק נשגב כבוד מו"ה **מענדל כ"ץ** עם כל ביתו וזרעו, החיים ובריאות הגוף והנפש והצלחה עד עולם, ובפרט לחתנו

הרבני המאה"ג הצדיק ולזוגתו הצנועה ת' ולכל זרעם. ממני אוהב לכל יראה השם, הק' אריה ליב במ"ח ז"ל טורץ, חונה פה ק"קאהט ואגפיו" (קשר מכירות פומביות).

גילוי חדש, אשר יכול לקרב את זיהוי מקום הולדתו המדוייק של רבינו, נמצא במפקד שנת תר"ח, ברשימת יהודי העיירה קאלטא (Kolta) בה כיהן רבינו כאב"ד. בין השמות מופיע 'וואלענט (Valent) רייכהארט', בן 45 [ליד תקס"ג בערך], יליד סוטיאן [כנראה הכוונה לסוטשאני (Sučany)] בגליל טוראץ, בביתו שלוש ילדים.

מסתבר מאד לומר כי זהו אחיו של רבינו הגאון רבי זאב וואלף רייכהארט דומ"ץ בק"ק שוראן, שנפטר בשוראן ביום כ"ב סיון תרל"ו, ומילי דהספיידא שאמר אחר מיטתו רב עירו - הגאון רבי חזקיה פייבל פלויט, נדפסו בס' לקוטי חבר בן חיים (ח"ג עמ' צג). א"כ יש לשער שהכפר בו נולד רבינו הינו הכפר סוטשאני אשר בגליל טוראץ.

מכתבו אל רבי יעקב מאיר צבי פרידלנדר אב"ד שוראן

להלן העתק מכתבו בענייני תערובות, במס' גיטין ודברי אגדה אשר שלח לידידו הרב משוראן (מגנזי מכון 'זכרון'):

בעזה[י"ת] יום ה' פ' כי תצא תקצ"ג לפ"ק

החיים ושלוי ושנת ברכת טובה יאמר לו מ"ש לידידי וחביבי ה"ה הרב המאה"ג האברך, עסיס רימוני שיפתו[ת]יו, חכו ממתקים וכולה מחמדים, כ"ש מו"ה **יעקב מאיר צבי** נ"י אב"ד בק"ק שוראן יע"א ויתענג על רוב שלוי

עתה עררתי על קושי' שכתב לי מאז לכתוב לו תשובה, ואל ירע עלי שלא הייתי כותב לו כבר אחד מפני טרדות הזמן ועתה זמן רב שלא הי' בביתי. ועתה פניתי מכל עמלי מעמל של תורה לעיין קצת ולתרץ על קושיתו שהיא קשה כעצום (?) כאיש כן גבורותיו.

ד"א, והוי שלא במינו, [א"כ הרי כח היתר מעורב בו, ומאי חששא דאתו למעבד וכו'].

וני"ל דזה מאי דקאמר התוס' (בפסחים שם ד"ה לשהינהו) ופוסקים דחמץ משתמשים משהו בקדירה זה שיהי' שישים כנגדו. אבל וודאי יש בנתינת טעם חמץ בשאר דברים מה שיש [בלוע] בקדירה, ולא מקרי אז כוח אחר מעורב. ואין להקשות א"כ שלא במינו נמי יאסר כיון שנותן טעם ונעשה נבילה, זה אינו,

[מה] שהקשה להר"ן (חולין לב.) דס"ל [ד]משום הכי המשהו [איסור] עצמה [הבלועה בחתיכת היתר] אין אוסרת התערובות הב', כיון שכח היתר מעורב עמו, כל שאין התערובות הא' נעשה נבילה לא אמרינן מין במינו לא בטל. ולפ"ז קשי' לוי סוגי' דקדירות בפסח (פסחים ל.), דפריך הש"ס "וליעבד בהו שלא במינו", ומשני "גזירה דלמא אתו למעבד בהו במינו". הלוא כיון שחמץ אין דרך החמץ לבשלו לבדו בלי תער[ו]בות

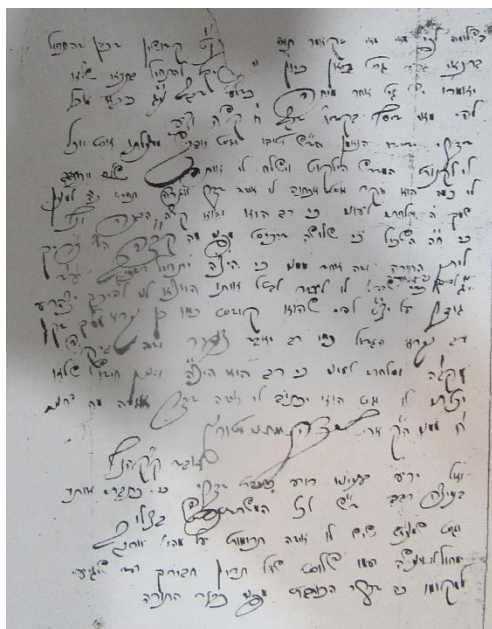
יודע, אין צריך תנאי כפול. וכאן הוי אומדנא דמוכח, דחולי אין נותן גט אלא לפוטרה מן החליצה ומן היבום, [ו]למה צריך תנאי כפול. בשלמא לפי מאי דקאמר תוס' (חסר בכת"י) ..גיט קדושין דכיון דהתחיל בתנאי גרע, גם כאן כיון שצריך להתחיל בתנאי [ו] שלא יאמרו יש גט לאחר מיתה, כדלעיל [ל] דף ע"ג (ע"א) כרבא, אבל לפי מאי דסי"ל בקדו' דף ח' קשה וצ"ע.

כיון שקודם פסח הוא היתר, כמו שהביא מג"א [סי'] תמ"ז (סקל"ח) רשב"א(?), לא אמרינן נעשה נבילה, אבל מצד מינו אוסר. כן נ"ל לפום ריהטא נכון.

דף ע"ה (ע"ב) בגיטין, התקין שמואל בגיטין [דשכיב מרע] אם לא מתי לא יהי גט. והקשיתי לשאול לפי מאי דאמר תוס' כאן, וקדושין שם (מט: תוד"ה דברים) מפורש יותר, דהאיך [ד] הוא אומדנא דמוכח, דבלא [גילוי] דעתו אני דברי ידידו הנאמן הד"ש וטובו.

וגם אבקש ממעלתו אם יוכל לי לקנות המדרש הילקוט וישלח לי אותה, ישלח ויכתוב לי כמה הוא יוקר.

וגם אכתוב לו איזה דבר אגדה, תהי[ל]ים [כ"ה (יא)], "למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא". והוא קשה הבנה. ונ"ל כי ח"ה השכיל כי שלושה דרכים מפני מה

הקב"ה הי' צריך ליתן התורה, וזה אחד ממנו, כי היצר הרע יתחיל תיכף עד י"ג, לפיכך נתן התורה כדי שיהי' לו לעזר לבטל אותנו. היוצא לנו, לפיכך יצהר"ע גובר על יצ"ט, לפי שהוא קודם. כמו כן נקרא מלך זקן. "ורב" נקרא הגדול, כמו רב יעבד צעיר (בראשית כה, כג). וזה שביקש מקב"ה "וסלחת לעוני כי רב הוא" היצר הרע, ואינו חידוש שלא יכלתי לו.

וגם הוא יכתוב לי איזה דבר אגדה מה שחננו ה'.

ממני הק' ארי' ליב ב"ה משה (?)
... מטורף אבי"ד ק"ק הנ"ל

ואל ירע בעיניו רוע כתיבת דברי, כי כתבתי אותו בנחיצה רבה. ד"ש לכל המסתופפים בצלו. וגם שמעתי שיש לו איזה תר[ע]ומות על מהו' יוסף, ימחול לו ויעשה עמו שלום, שאל תדון חבירך עד שיגיע למקומו. כה דברי הכותב(ת) מפני כבוד התורה.

נוסח מצבתו

איש גדול מאחיו צדיק יסוד עולם / רועה עדתו בחכמה וצדק ומישרים / יעץ נדיבות ופיענח הנעלם / הוסיף לקח ומוסר על לב ישרים / **יהודה** אותו יודוהו אחיו לדור דורים / ה"ה כי איננו ונלקח ארון אלוקים / הוא הי' פאר הזמן ומופת דורנו / גאון עוזינו אב"ד דקהילתנו / נפטר בשם טוב ונקבר באבל גדול / יום עש"ק ה' שבט ה'תר"ז לפ"ג / תנצב"ה / (תמונת המצבה באדיבות הרב משולם פרידמן הי"ו, תשו"ח לו).

בנו רבי יונה רייכהארט

במפקד שנת תר"ח נמצא ברשימת יהודי קאלטא גם ביתו של רב העיר דאז, בנו של רבינו, הגאון **רבי יונה רייכהארט** אב"ד קאלטא. בבית מס' 32 נרשמו: בעל הבית 'יאנוש' (Janos) רייכהארט בן 22, רעייתו האני (Hani) עלענבויען בת 18, אחותו סאלי (Szali) רייכהארט בת 13, ואחיו הרמן (Herman) רייכהארט בן 8.

נוות ביתו של רבי יונה, היא **מרת הינדל** בת **מהר"י אסאד** זי"ע, אשר בזיוו"ש נישאה לגאון **רבי דוד סודיטץ-ביכלער** אב"ד פאסטא (ע"י גליון 29 עמ' כב). וע"י במאמרו של הרה"ח שלמה ויס הי"ו בגליון 48 (עמ' מח) אודות שם המשפחה 'עלענבויען' במשפחת מהר"י א. מפקד זה הוא לפי ידיעתנו המקום הראשון בו נרשם אחד מבני משפחתו בשם זה. כמו"כ לפי המפקד הנ"ל מרת הינדל נולדה בסביבות שנת תק"צ, וע"י מש"כ בגליון 31 (עמ' מח) אודות שנת הולדתה.

עוד ניתן לראות במפקד זה את דאגת רבי יונה למחסורם של אחיו הרכים, אשר שנה קודם לכן התייתמו מאביהם, ותיכף לאחר נישואיו הכניסם רבי יונה לביתו.

בשו"ת מהר"י א (אה"ע סי' נ) מופיעה תשובה ששלח מהר"י א לחתנו רבי יונה רייכהארט, אודות מעשה מצער שאירע במשפחתו:

אחותו של רבי יונה [הבת ששמה הלועזי סאלי רייכהארט, ילידת תקצ"ה], באה בקשרי שדוכין, אך כסף לנישואיה אין. רבי יונה, אשר היה לה כאב בממונו ובגופו, יגע וטרח הרבה מאד למען הכנסת אחותו הכלה היתומה לחופה, אסף וקיבץ סכום הגון לנדונייתה, ובזכותו יכלה להינשא בכבוד.

כפי שמובא בעלה 65 עמ' כ"ו היא נישאה בקאלטא ביום כ"ז אדר א' תרי"ג, **לרבי אהרן פריינד** יליד תקצ"ב, בן הגאון **רבי לייבל פריינד** דומ"צ שאללא,

חתן הגאון **רבי אליעזר פריינד טרענטשינער** אב"ד טשוס ומלפנים אב"ד קאלטא. רבי אליעזר פריינד, אשר כיהן קודם לרבי אריה יהודה ליב רייכהארט ברבנות קאלטא, היה זה שהציע למהרי"א לקחת לחתן את רבי יונה רייכהארט לאחר התייתמותו, ועתה מתברר כי כעבור כמה שנים נעשה בעצמו מחותן לרבי אריה יהודה ליב. אך ימים מעטים אחר החתונה, נפטרה הכלה הצעירה ל"ע בדמי ימיה.

מהרי"א, בתשובה הנ"ל, מורה לחתנו רבי יונה כיצד לנהוג במעות הנדוניה המיותמת: "א"כ בני"ד אפי' אם יוחזר ליורשים יתקיים נדרם של הנותנים רק לצורך מצוה, דירשיה הם האחים שלה, מהם יתומים קטנים שמצוה לגדלם וללמדם תורה ואומנות לפרנסם ולהלבישם, ומה שיגיע על חלקך אחיה הגדול - אין לך מצוה גדולה יותר מזה, דקי"ל מוכרין ס"ת ללמוד תורה וכו'. ומה גם בני"ד, **שאתה היית לאחותך ע"ה לאב בממונך ובגופך**, הרבה מאד טרחת וקבצת בשבילה, וקנית אותו הסך בבזיון, וגדול המעשה וכו'. וגם לולי קיבוצך היה ההכרח ליטול הוצאות הנשואין כולן מאותן ה' מאות זהובים המיוחדים לה מן המתנדבים..."

לעלה 65 - רבי אליעזר פריינד-טרענטשינער אב"ד טשוס

תשובה לתלמידו רבי שמעון ליב פונפדר אב"ד טאקאי

לאחר פרסום המאמר עליו בעלה 65 (עמ' ט-לא) נמסרה לידינו ע"י הרה"ח מנחם מאיר יאקאבאוויטש הי"ו תשובה נדירה שכתב במענה לאגרת חידו"ת ששלח לו תלמידו הגה"ק רבי שמעון ליב פאנפעדער אב"ד טאקאי, אשר העתיק את התשובה לספרו 'מעייני מים'. וזה לשון שאלת הגאון רבי שמעון ליב ותשובת רבו הגאון אב"ד טשוס:

שו"ת מה ששאלתי לכבוד הרב דק"ק טשוס

לשון השאלה: ברכה משולשה, לאבן הראשה, מבאר כל דבר הקשה, ה"ה כבוד אמ"ו הרב המאה"ג המפורסם בתורתו כש"ת אב"ד דק"ק טשוס, לו ולביתו החיים והשלום ע"ע א"י.

הנה הקרה השם לפני שאלה אחת קטנה ואצלי היא גדולה, ואבקש מכבוד קדוש מעלתו שיורני בדרך אלך, כי לפענ"ד יש דרך לילך ימין ושמאל, ואכתוב גם כן מה שהולידו רעיוני בנידון דידי ואם שגיתי אתי תלין תשובתי.

הנה שפחה נכרית לקחה בשר בלא מליחה ונתנה אותו לקדרה להתבשל, ונתבשל כך בלא מליחה, וס' לא היה באותו קדרה נגדו, והנה בודאי על זה אין פוצה פה ומצפצף דאי ליכא ס' הכל אסור, כמבואר ביו"ד (סי' ס"ט ס"א), אלא דאם היה ס' פליגי הראשונים אם אותו חתיכה מותר או לא, אבל אי ליכא ס' לכולי עלמא אסור.

אלא דבנידון דידי לאחר שנתבשל בלא מליחה נתערב אותו חתיכה בשמונה

הנה כתב הש"ך בפירוש דגם נגד אותו חתיכה שנתערב אחר כך מבושלת, צריך גם כן ס', ואם כן ודאי נידון דידן אסור לפי דעת הש"ך.

והנה טרם אענה אני שוגג, ולבי מתמוגג, כי לפענ"ד נראה דקושיית הש"ך מעיקרא לאו כלום היא, הנה ז"ל הדרכי משה (שם, או"ק כ"ד) עוד כתב אף על גב דאותו חתיכה אסורה אפילו בדאיכא ס', מכל מקום אם נתערבה אחר כך באחירות מתבטלות ברוב וכו', עכ"ל.

הנה יראה למעיין דלא מיירי שם הדרכי משה אלא היכא דכבר נתבטלה בס', דרוב הפוסקים והרא"ש מכללם מתיר אפילו אותו חתיכה, וסברתם נכונה, דמה שיצא >כלומר הדם שיצא על ידי הבישול< נתבטל, ומה שלא יצא הוא דם האיברים שלא פירש, וגם המחבר (שם סי"א) סובר כוותייהו, וגם הרמ"א סומך עלייהו לכבוד שבת או לכבוד אורחים, וגם הש"ך (סי"ק מ"ז) כתב בשם התורת חטאת לסמוך עלייהו בהפסד מרובה על כל פנים, אבל היכא דאכתי לא נתבטלה בס' גם הדרכי משה מודה, היכא דנתערבה אחר כך באחירות דלא סגי' ברוב, כיון דאם יבשלם יתן טעם.

ואם כן גם הרב הרמ"א שכתב כאן (בסי"ד), וכן הדין בנתבשלה בלא מליחה ונתערבה, מיירי שהיה מתחילה ס' כשנתבשלה, דאוסר רמ"א (בסי"א) אותו חתיכה, אם לא לצורך, וכאן בנתערבה אחר כך מתיר אף שלא לצורך היכא דנתבטלה ברוב, אבל אם מתחילה כשבישלם לא היה ס', איכא למימר דגם הרב מודה כשנתערב אחר כך דאסור,

חתיכות של היתר, ואותו חתיכה האיסור היתה חתיכה ראוי להתכבד, ואף דזה לא מעלה ולא מוריד כאן, דאין איסורה מחמת עצמה אלא מחמת דם הבלוע בו (סי' ק"א ס"ב), ולא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד מכל מקום כתבתי השאלה כמו שהובא לפני, ועינתי מכל צדדים כי ההפסד היה מרובה, וגם היה לכבוד שבת ואכתוב לכבוד תורתו כל מה שהולידו רעיוני צדדי איסור וצדדי היתר, כפי מה שחנן לי השי"ת ואתחיל בעזרת השי"ת.

הנה כפי הנראה מלשון הרמ"א (שם סי"ד) משמע פשוט דמותר, דהנה המחבר כתב שם דבשר ששהא ג' ימים בלא מליחה, ונתערבה בחתיכות אחרות בטלה ברוב, ועל זה כתב הרמ"א וז"ל, וכן הדין בנתבשל בלא מליחה, ונתערב אחר כך באחירות עכ"ל, אבל הש"ך (סי"ק נ"ז) שם הקשה עליו וז"ל וצ"ע דהא קיימא לן לקמן (סי' ק"ט ס"א) דמין בשאינו מינו צריך ס', מטעם דאם יבשלם יתן טעם, אם כן הכי אמאי סגי' ברוב, הא הדם יתן טעם כשיבשלם, מיהו אמהרא"י (תרומת הדשן סי' ק"ע) והמחבר לא קשה מידי, דאפשר כיון דבשר ששהא ג' ימים היא חומרת הגאוניס, יש לומר דהגאוניס לא גזרו כולי האי וכו', אבל על הרב קשה דכתב וכן וכו' משמע נמי דבטל ברוב, והא בשר שנתבשל בלא מליחה מדינא אסור וכו'. ואפשר דהכא לא אתי אלא לאשמועינן דלא נאסר משום חתיכה הראויה להתכבד, ורוב הוא לאו דוקא, אלא צריך ס'. עכ"ל שפתי כהן.

ולא מהני ביטול רוב משום דאם יבשלם יתן טעם.

וממילא גם קושיית הט"ז (ס"ק ל"ה) לא קשה מידי, כיון דעל המחבר לא קשה כלום, כמו דלא קשה קושיית הש"ך על המחבר, ולפי הנ"ל גם על הרמ"א לא קשה, וקל להבין.

ואם כן לפי זה בנידון דידן גם הרב הרמ"א מודה דלא מהני ביטול רוב, כיון דלא היה מתחילה כשבישלה ס', וזה היה בעיני ברור, עד שרציתי לתקוע את עצמי בדבר הלכה ולאסור הנ"ל.

אבל כיון דכוחא דהיתרא עדיף, עיינתי גם כן בצדדי היתר, כי לפענ"ד גם אם הרב הרמ"א מיירי כשלא היה מתחילה ס' נגדו מכל מקום לא קשה קושיית הש"ך, כיון דהרמ"א מיירי שכבר נתבשלה קודם שנתערבה, אם כן איכא למימר כבר נחלט דמו בתוכו, ושוב לא יוציא דם אם יתבשל אחר כך ומשום הכי בטל ברוב, כיון דאף אם יבשלם עוד הפעם לא יתן הדם טעם, דכבר נחלט בבישול הראשון. או דאיכא למימר מה שסופו לצאת כבר יצא בקדרה ראשונה, כמו שמצינו סברא זו גבי כחל (חולין צ"ז ע"ב) בתוס' (ד"ה אלא מעתה) וממילא לא קשה גם כן קושיית הט"ז והבן.

ואף דעל סברה זו בלחוד אין לסמוך להתיר, כיון דהש"ך סבירא ליה דצריך ס', דהאי רוב לאו דוקא, אף דדברי הש"ך הם דחוקים לפרש <כן> דברי הרמ"א דמפשטות לשון הרמ"א משמע דרוב מהני, מכל מקום מי הוא שיבא אחר המלך, ויתיר מה שהוא אוסר.

אבל לאחר העיון ראיתי דנידון דידן יש להתיר בלי שום פיקפוק, ודברי הש"ך

צ"ע, כי סותר את דברי עצמו, מה שכתב (סי' ק"י) בכללי ספק ספיקא (דין כ"ב) דאם האיסור הוא רק איסור דרבנן, אף מין באינו מינו בטל יבש ביבש ברוב, דאף כשיבשלם אי אפשר למיתי לידי איסור דאורייתא, ואם כן ממילא לא קשיא על השו"ע והרמ"א קושיית הש"ך, כיון דשם אי אפשר למיתי לידי איסור דאורייתא, דהא אימתי יתן טעם כשיבשלם, ואז ליכא איסור דאורייתא דהא דם שבישלו אינו רק דרבנן, לדעת כל הפוסקים בר מרש"י (חולין ק"ט ע"א ד"ה הלב, ק"כ ע"א ד"ה הקפה) והרמב"ם (פ"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ו') דסבירא להו דדם שבישלו הוי דאורייתא, אבל אגן לא קיימא לן הכי, כמבואר בכמה דוכתי (עי' פרי חדש סי' ס"ט ס"ק א', ועוד), וצ"ע על הש"ך ששכח דברי עצמו.

ואף דבאמת על הש"ך יש ליישב כיון דכתב שם, דהיכא דליכא הפסד מרובה יש לומר דגם באיסור דרבנן מין בשאינן מינו לא בטל, ואם כן שפיר מקשה על השו"ע והרמ"א דהם מתירים אף היכא דליכא הפסד מרובה, ושפיר מקשה דעל כל פנים היכא דליכא הפסד מרובה יש לאסור, היכא דליכא ס', וזה הוא דוחק.

והנה בנידון דידן דאיכא הפסד מרובה ולכבוד שבת, בודאי יש לומר דבטל ברוב, כיון דאם יבשלם ליכא איסור דאורייתא, כדעת הש"ך שם.

והנה באמת רציתי לישב דברי הש"ך שלא יהיה סותר דברי עצמו לסי' ק"י, דאפשר לומר דהא דכתב שם הש"ך דבאיסור דרבנן גם מין באינו מינו בטל, היינו בדבר שאינו בודאי שיתבשל, ואם

יבשלם בלא ס', וזה אינו בודאי שיבשלם כך.

ותו דהא עיקר קושיית הש"ך שם <הוא> על הרמ"א שכתב דהוא הדין בשר שנתבשל בלא מליחה, שנתערב אח"כ בחתיכות מבושלים, דבטל ברוב, ושם אינו בודאי שיבשלם פעם אחרת, כיון שכבר המה מבושלים.

ואם כן בנידון דידן אינו בודאי שיבשלם, כיון שכבר המה מבושלים, וגם אם יבשלם ליכא איסור דאורייתא, דדס שבישלו אינו עובר עליו, וגם בצירוף הטעם מה דסופו לצאת יצא בקדרה ראשונה, יש להתיר בהפסד מרובה ולכבוד שבת, אלא דצריך להשליך אחד או ליתן לעכו"ם, כמו שכתב הש"ך (ס"ק נ"ח). אלא דלא רציתי לתקוע עצמי בדבר הלכה, ובפרט להקל נגד הש"ך שמימיו אנו שותין, ואמרתי להביא דין זה לרום מעלתו, וימחול לכתוב לי הלכה למעשה.

לשיטתו >פ"י לשיטת הרמ"א דסבירא ליה< דאף באיסורי דרבנן צריך ס', בס"י ק"ט (ס"א). ומה שאמרת דכוונת הרמ"א (ס"י ס"ט) <הנ"ל> אם היה כבר ס', זהו דוחק, כיון דסתם, איירי אף בליכא ס', ויפה עשית שלא הקלת נגד הש"ך עכ"ל.

כן איכא למימר שמא לא יבשלם, ואם תימצא לומר דיבשלם לא יהיה איסור דאורייתא, משום הכי מותר, אבל בדבר שבודאי יבשלם אף באיסור דרבנן צריך ס', וכן משמע לשון הש"ך שם שכתב 'דאף כשיבשלם' משמע דאינו בודאי שיבשלם. ועל כן בשר ששהא ג' ימים בלא מליחה שמיירי המחבר (ס"י ס"ט ס"ד) בודאי התיר לבשלם, דאי לצלות ביטול לא צריך, דהא בשר ששהא ג' ימים בלא מליחה מותר ליצלי, ואם כן על כרחך צריך לומר דהתיר הש"ך לבשל, ועל כן כיון שהוא ודאי שיבשלם גם באיסור דרבנן לא בטל וכנ"ל, ושפיר הקשה הש"ך.

אבל לאחר העיון זה אינו, חדא דהא כתב הש"ך (שם ס"ק נ"ח) דהא דמותר לבשלו, היינו אם ירבה עליו עד ס' ותו לא יתן טעם, וצריך אתה לומר דגזרינן שמא

וז"ל תשובת הרב הנ"ל:

מכתבך קבלתי והשתעשתי עם כתבך, והנה מה שהקשת מסי' ק"י יפה כוונת, וכבר נדפס ביו"ד שלי בדגול מרבבה (שם ש"ך ס"ק נ"ז, ומהדו"ת שם), והפלתי (שם ס"ק י"ד) כתב על הש"ך, דאזל

הוספת הרב השואל:

הנה אמת אין בידי יו"ד דפוס וויען שנדפס בו דברי גדול מרבבה, ולספר פלתי לא זכיתי, אבל מה שכתב הרב הנ"ל דזהו דוחק לומר דהרמ"א <הנ"ל> מיירי אם היה כבר ס', מי שיקח דברי אשר כתבתי בשאלה בכור הבחינה, ויראה דברי הדרכי משה (או"ק כ"ד) שהבאתי בשאלה יראה, דזה אינו דוחק דהרמ"א מיירי כך, והשם יצילנו משגיאות.

זמן רב אחר כתבי זאת, זכני השם לקנות ספר כרתי ופלתי ומצאתי בו שמיישב דברי הש"ך כמה שכתב הרב הנ"ל משמו.

מצבת בנו רבי פייבל פריינד

בעמ' מי י"ח הוזכרה פטירת בנו רבי פייבל פריינד בעיר טאמאש-עסטערגאם ביום ה' שבת תרל"ג. רצוי"ב תמונת מצבתו של רבי פייבל בבית החיים שם (קיבלתי מהרב אליעזר קאלמאן באמצעות המערכת), ולפי הנחקק עליה נקבר ביום ז' שבת [לפלא שתאריך הפטירה לא נזכר]:

"פ"י / הרבני המפלג מו"ה / פייבל פריינד / בן / הרב מו"ה אלעזר / אב"ד בטשוס / חתן הרב מו"ה / ליב פאפפער / אב"ד קיצע זצ"ל / אשר כל ימיו לא / מש / מאוהל של תורה / ונקבר -- פה ז' שבת / ת---- לפ"ק".

שלום הס – ביתר עילית

לעלה 59 – שם המשפחה ליל

ראיתי את מה שכתב הר' ש יוסט בעלה 59 עמ' פו-פז, שבכמה רישומים של ר' משה נחום אב"ד וואשאן אבי ר' עמרם חסידא זי"ע שהיה ידוע בשם 'רוזנבוים' נמצא השם ליל או לול.

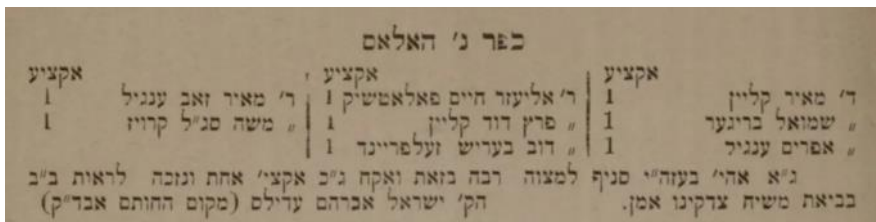
אולי יש לציין שהתרגום של שושן (רויז) בלטינית הוא Lilium.

יצחק זאב רייך - מודיעין עילית

לעלה 64 – רבי ישראל אברהם עדליס אב"ד האלאס

מצאתי עוד מכתב המלצה ממנו, בספר חברת בני ציון (לעמבערג תרס"א) בין הרבה גאוניים וצדיקים זי"ע, וביניהם בעל קדושת יו"ט וערוגת הבשם ועוד ועוד.

בכפר נ' האלאס - ג"א אהי בעזה"י סניף למצוה רבה בזאת ואקח ג"כ אקציי אחת ונזכה לראות ב"ב בביאת משיח צדקנו אמן. הקי ישראל אברהם עדליס (מקום החותם אבד"ק).

זלמן ליב ווייס – קרית יואל

מערכת עלי זכרון

מיסודו של הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער זצ"ל
 הכתובת לקבלת הגיליון ושליחת מאמרים alyzecharon@gmail.com